

Jøde HORE
TERRORIST
SVARTING

Idiot (fra det greske idios=egen/privat) er en som ikke er så begavet, en som ikke er spesielt (ut) dannet.

Dritt (fra norsk dritt= avføring (!!!)), det vet vi hva er.

Jævel (fra det norske jævel=djevil) er en større eller mindre djevil som - slik det ligger i en djevils vesen (!) - gjør slemme/onde ting.

Hore (fra proto-germansk karo/keh -ro=>kjær) er en som selger retten til å ha seksuell omgang med kroppen hans/hennes mot betaling. Normalt mest brukt som skjellsord mot kvinner.

Homo er en med homofil legning (fra gresk homos=lik; filos=venn (like eller elske), måo, en som liker eller elsker den som er lik en selv). Ordet finnes også i formen «homse» som skjellsord, men har av mange homofile blitt «tatt opp» som et kjæleavn på andre homofile (se «nigger» under «svarting»).

Jøde (fra hebraisk Yehudah=Judea. Enkelt sagt de som kommer fra området Judea) er en som tilhører den jødiske tro og/eller tilhører den jødiske folkegruppen.

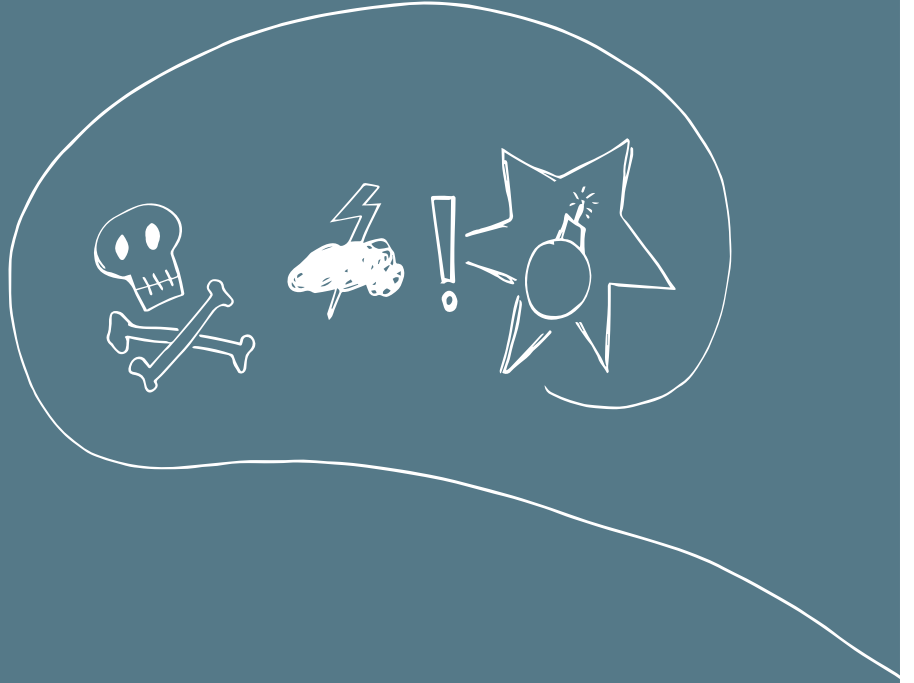
Løk, plante i løkfamilie (Alliaceae). Brukes i matlaging. Også brukt som skjellsord i norsk språkbruk. Løken har angivelig ingen kjerne (løkens kjerne er «overalt»), og skjellsordet «løk» er derfor sett på som nedsettende om personer uten egenvilje/ryggrad/mot og evne til egenenkning. Se Henrik Ibsens teaterstykke Peer Gynt.

Idiot (fra det greske idios=egen/privat) er en som ikke er så begavet, en som ikke er spesielt (ut) dannet.

Dritt (fra norsk dritt= avføring (!!!)), det vet vi

-sier vi

Et ressursmateriell om antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom til bruk i Den norske kirke

«Homo-hore- jøde-terrorist- svarting» – sier vi

Et ressursmaterieell om antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom til bruk i
Den norske kirke

Ansvarlig utgiver:
Mellomkirkelig råd

Utarbeidet av
Kirkelig dialogsenter i Oslo 2013

2. utgave ved:
Kirkelig dialogsenter i Oslo 2018

Omslagsillustrasjon: Bendik Kråvik Schøien
Illustrasjoner/striper: Karine Haaland
Grafisk design: Bendik Kråvik Schøien
Trykk: Østfold trykkeri
Opplag: 2000

Innhold

		Makt bak ordene: identitet, tro og språkbruk	40
Forord	4	I.1 Identitet	40
Innledning til 2. utgave	6	Øvelse 1: Fakta og følelser	41
Innledning til 1. utgave	8	Øvelse 2: Identitetshuset	42
Bruk av materialet	8	Øvelse 3: Identitetsskapet	43
Takk	9	Bibelstudium	44
		<i>1. Mosebok 16, 1-14 og 21, 8-21 (Hagar og Ismael)</i>	
Veiledning til øvelsene og bibelstudiene	10	I.2 Tro og trosidentitet	46
Målsetning	10	Øvelse 1: Bilder av Gud	47
Viktige ting å huske på for ledere og lærere	10	Øvelse 2: Troens byggeklosser	50
Hvordan leser vi bibeltekstene?	11	Øvelse 3: Credo	51
Dialog som metode	12	Bibelstudium	54
Prøv også interreligiøs dialog	12	<i>Lukas 7, 1-10, Matteus 13, 31-32 og 17, 19-20</i>	
Forslag til praksis gjennom hele eller deler av konfirmanttiden	13	I.3 Hva jeg kaller deg. Hvem tror vi at den andre er?	56
Bakgrunn	14	Øvelse 1: Hva vi kaller hverandre, hvem vi er	57
«Din #%&# homo-hore-jøde-terrorist-svarting!!»	14	Øvelse 2: Skjellsordbok	58
Teologisk respons	15	Øvelse 3: Sjiraff- og sjakalspråket	60
Historien forplikter oss	19	Øvelse 4: Tusen tegninger	62
Jødehat	20	Bibelstudium	63
Frykten for islam	26	<i>Matteus 15, 21-28 (Jesus og den kanaaneiske kvinnen)</i>	
Hat mot rom og romanifolk	28		
Veien videre	30		
Definisjoner	32		

2	Avsløre frykten: gruppetenkning, fordommer og rasisme	65	3	Dette kan vi gjøre: gjestfrihet, ansvar og nye oppdagelser	103
2.1	Frykt og fordommer	65	3.1	Gjestfrihet og dialog	103
	Øvelse 1: Inn i sirkelen	67		Øvelse 1: Hva er dialog?	105
	Øvelse 2: Klappe hverandre inn i sirkelen	68		Øvelse 2: Filosofiske og teologiske refleksjoner på 5 minutter	107
	Øvelse 3: Hybelannonsen	69		Øvelse 3: Gud på besøk	108
	Øvelse 4: Hvem står igjen?	72		Øvelse 4: Vennekrets	110
	Bibelstudium	75		Øvelse 5: Avgi din stemme med føttene	112
	<i>Matteus 25, 31-46 (Dommen), Lukas 8, 40-56 (Frykt ikke)</i>			Bibelstudium	114
2.2	Den ubehagelige sannheten om oss selv	78		<i>Lukas 14, 15-24 (Det store gjestebudet), 3. Mos 19, 33-34 (Innflytterne)</i>	
	Øvelse 1: Mormor var rasist	79	3.2	Eierskap og ansvar	116
	Øvelse 2: Noen å hate	81		Øvelse 1: Vi bygger moské (rollespill)	117
	Øvelse 3: Sitater	82		Øvelse 2: Jeg tolererer deg (samtaleøvelse)	118
	Øvelse 4: Avsløre hersketeknikker	86		Øvelse 3: 4 hjørner	119
	Øvelse 5: «Hva er ...?»	88		Bibelstudium	121
	Bibelstudium	89		<i>Ruts bok 1, 1-22 og 4, 13-15</i>	
	<i>Lukas 10, 25-37 (Den barmhjertige samaritan)</i>		3.3	Oppdage noe nytt	123
2.3	«Dere har hørt det er sagt ... men sier jeg dere»	90		Øvelse 1: En av oss?	124
	Øvelse 1: Hva mener vi med ... ?	91		Øvelse 2: Kort skjørt på bedehuset	125
	Øvelse 2: Påstander (stille diskusjon/rollespill)	92		Øvelse 3: En tegning du forteller	126
	Øvelse 3: Sitater fra hellige skrifter	94		Øvelse 4: Formaning	127
	Øvelse 4: Johannesevangeliet og jødene	96		Bibelstudium	129
	Øvelse 5: Gjenkjenne antijudaisme?	97		<i>Lukas 24, 13-35 (Emmaus-vandrerne) eller Johannes 4, 1-26 (Jesus og den samaritanske kvinnen)</i>	
	Bibelstudium	100			
	<i>Matteus 5, 38-42, Johannes 19, 1-22</i>				
				Ressurser	132
				Anbefalt litteratur og ressurser	132
				Bibliografi	134
				Bøker og artikler	134
				Rapporter og uttalelser	136

Forord

Jesus var grensesprengende i sitt møte med mennesker. Fra urkirken går det en rød inkluderende tråd igjennom kirkehistorien preget av at min neste er mitt medmenneske med samme verdi som meg, uavhengig av tro og bakgrunn.

Men det finnes også en parallell og mer skamfull tråd gjennom historien. Stereotypisering, demonisering, fordømmelse og vold mot annerledes troende hefter også ved kirkens historie. Verst har det gått ut over jødene. Helt fra starten av da jødene ble anklaget for å ha drept Jesus og til dagens antisemittisme, har kirken båret på anti-jødiske holdninger og vært med på å spre og legitimere antisemittisme – med grusomme konsekvenser. Det må vi erkjenne for å kunne ta et oppgjør med det. Hva har vi lært av våre historiske feiltrinn? Hvordan kan vi unngå at det skjer igjen? Det er skremmende å se økende antisemittisme i dagens Europa, Norge inkludert. Fortidens troll dukker opp av eska igjen, og de kan krype ut og snike seg omkring om vi ikke gjenkjenner dem. Sola – kunnskap og mot – får trollene til å sprekke!

I tillegg til jødehat, erfarer vi også fiendtlighet mot muslimer og rom i dagens norske samfunn. I 2013 utga Mellomkirkelig råd et trosopplæringsmaterieell om antisemittisme, islamofobi og antisiganisme til bruk i Den norske kirke. Materiellet ble utarbeidet av Kirkelig dialogsenter i Oslo på oppdrag fra Mellomkirkelig råd. Dette har siden den gang vært tatt i bruk både i menigheter i Den norske kirke og i andre sammenhenger, som for eksempel skole. Vi er nå glade for å kunne presentere en ny og bearbeidet utgave av dette ressursmateriellet.

Trosopplæringen skal gi barn og unge en kristen tro og forankring i respekt for annen religiøs tro. Det kan være en krevende øvelse, men desto mer viktig. Vi må lære våre unge å bli trygge på og stolte av sin kristne tro og identitet, uten å øve vold mot, karikere eller fortegne andres tro. Vi har et evangelium som klarer å stå på egne ben. Det trenger ikke forklares i negasjon til andre. Vi må holde fast i den inkluderende tråden som binder oss til Jesu grensesprengende kjærlighet i møte med alle mennesker. Vi må tørre å bevege oss ut i grenselandet og møte dem som er annerledes enn oss med nysgjerrighet, glede og respekt.

Dette materialet ble opprinnelig utviklet for de som underviser og driver trosopplæring, og det gir både en teologisk og historisk innføring og inneholder en rekke praktiske øvelser. Forskning viser at antisemittiske og muslimfiendtlige holdninger er sterkest blant eldre fremfor unge, og erfaringen med bruk av dette materialet viser at øvelsene og bibelstudiene ikke bare er aktuelle for ungdom, men også for andre aldersgrupper. Denne nye utgaven har derfor en konkret oppfordring til kirkelige ansatte om å ta det i bruk også i andre sammenhenger, for eksempel i prekenforberedelser og på menighetskvelder. Materialet foreligger også elektronisk (<http://www.sievi.no>). Vi håper at materialet kan gi ideer til lokale tilpasninger og nødvendig bakgrunnskunnskap for å jobbe med tematikken i lokalmenigheten.

Vi retter en stor takk til daglig leder ved Kirkelig dialogsenter i Oslo, Hanna Barth Hake, og dialogprest Iselin Jørgensen for arbeidet med denne reviderte utgaven.

Oslo, desember 2017
Berit Hagen Agøy
Generalsekretær i Mellomkirkelig råd
for Den norske kirke

Innledning

til 2. utgave

I 2013 ga Mellomkirkelig råd og Kirkelig dialogsenter i Oslo ut ressursmateriellet «*Homo, hore, jøde, terrorist, svarting – sier vi*». Det Mosaiske Trossamfund utfordret Den norske kirke på hva vi som majoritetskirke gjør overfor våre ungdommer når det kommer til skjellsordbruk og reproduerte fordommer mot minoriteter i Norge. «Sier vi» ble utarbeidet som et svar på deres utfordring. Bakgrunnen for utfordringen var blant annet funnene fra undersøkelsen «Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme. Undersøkelse blant elever (trinn 8-10) i Osloskolen» (Utdanningsetaten i Oslo, 2011). Skjellsord og fordomsfulle holdninger og utsagn var og er vanlige i Osloskolene.

I 2015 ble materialet bearbeidet og utvidet, og lagt ut som nettressurs (www.siervi.no). Når vi nå trykker opp heftet på nytt, er endringene fra 2015 tatt med. I tillegg er ressursmateriellet utvidet med nye øvelser, vi har forbedret enkelte av øvelsene basert på tilbakemeldinger og vi har utvidet bakgrunnskapittelet og definisjonene. Materialet ble opprinnelig utviklet med tanke på trosopplæringsarbeidet i Den norske kirke, men vi har erfart at materialet med fordel både kan brukes i arbeid med andre aldersgrupper i menigheten og i andre sammenhenger – for eksempel ungdomsklubber, andre menigheter og i skolen. Bakgrunnskapittelet og bibelstudiene kan også gjerne brukes for å hente innspill til preken- og andaktsforberedelser.

Vi registrerer med bekymring at det offentlige ordskiftet har blitt vesentlig endret siden dette materialet ble utgitt første gang, og at fordommer og negative holdninger uttrykkes

oftere og tydeligere i både på nett og i andre sammenhenger – også i kristne miljøer. Dette gjelder i forhold til minoriteter generelt, men er særlig rettet mot muslimer og islam spesielt. Dessverre ser vi også stadig nye utslag av sterke antisemittiske holdninger, for eksempel i demonstrasjonene Den nordiske motstandsbevegelsen hadde i Kristiansand 29. juli og i Gøteborg 30. september 2017. Flyktnings situasjonen i Europa og Norge, samt fokuset på islamistisk fundamentalisme og terror, nærer opp under frykt for det fremmede og spesielt frykt for islam og muslimer. Frykten er forståelig i kjølvannet av terroranslag mot uskyldige i Europa og resten av verden – men er holdningene og handlingene våre som resultat av frykten umiddelbart de rette? Hvilke kilder i vår egen tradisjon kan vi støtte oss på når vi blir redde?

Som majoritetskirke har Den norske kirke et ansvar for å være en motstemme i møte med fremmedfrykt, polarisering og ytterliggående holdninger. Det er vårt håp at dette materialet skal bidra til at vi kan gjenkjenne destruktive strukturer og mekanismer, og bli bevisste på egen identitet og holdninger.

Til slutt:

Takk til Mellomkirkelig råd for utfordringen med å jobbe fram en ny utgave, og for tildelte midler slik at planene lot seg realisere. En særlig takk

til Steinar Ims for alle gode bidrag og viktige innspill. Takk også til Hanne Slåtten, Claudia Lorentzen Waage og Marte Solbakken Leberg for samtaler underveis i arbeidet, og til Shoab Sultan i Antirasistisk senter for hjelp og nyttig informasjon. Koransitatene i øvelsen «Gud på besøk» er hentet fra et pågående oversettelsesarbeid drevet av våre venner i Islamic Cultural Centre Norway. Takk for at vi kan få bruke tekstene. Vi er også takknemlige for alle innspill vi har fått fra dere som har brukt materialet. Til slutt takker vi Bendik Kråvik Schøien for stor fleksibilitet i arbeidet med layout og rettighetshaverne for bruk av tekster også i denne utgaven (se nærmere opplysninger i forbindelse med tekstene). Publikasjonen er trykket med støtte fra Norad.

Vi ønsker fortsatt tilbakemeldinger på hvordan dette materialet fungerer. Send oss gjerne en epost med tilbakemeldinger, adressen er kd@kirkeligdialogsender.no. Se ellers våre nettsider www.kirkeligdialogsender.no

Hanna Barth Hake & Iselin Jørgensen

Kirkelig dialogsender i Oslo,

Oslo 24. januar 2018

Innledning

til 1. utgave

Arbeidet med dette materialet har avfødt mye kritisk selvrefleksjon. Dette er vanskelige tema, og vi har sett at vi gang på gang gjør feil i våre vurderinger og omtaler. Vi er blitt bevisste på hvor dypt forankret våre negative og kontrasterende fordommer og forestillinger av «de andre» er i vår egen tradisjon og tro: Med røtter tilbake til svært problematiske bibeltekster, frem til dagens prekener i kirkene og skjellsordbruk i skolene. Vi kan for eksempel le av Karine Haalands satire over disse fordommene. Samtidig må vi ta på alvor at denne latteren rammer oss på et eksistensielt plan: Må vi kontrastere andre negativt i forsøket på å bekrefte oss selv?

Materialet handler om antisemittisme, islamofobi og antisiganisme (som retter seg mot rom og romanifolk), men med hovedvekt på førstnevnte. Begrepene er unike og med forskjellige kjennetegn. Vi prøver ikke å sidestille dem hverken i innhold eller omfang. De destruktive kreftene disse begrepene bærer med seg er derimot felles. Alle er et resultat av forestillinger av «de andre» som en ensartet gruppe kjennetegnet av negative fordommer satt i kontrast til egen tradisjon og tro.

Vårt håp er at konfirmanter kan bidra til en større bevissthet om dette. I beste fall vil de kunne irettesette presten etter gudstjenesten for å bruke ordet «jødene» i kontrast til «de kristne» eller «Jesu budskap» og bidra til å få slutt på bruken av skjellsord i skolehverdagen.

Dette er ikke et vitenskapelig arbeid, men et ressursmaterieill til bruk for konfirmant- og ungdomsgrupper. Vår historiske og aktuelle fremstilling av jødehat, islamofobi og antisiganisme er kun ment som en kortfattet innføring for ledere og lærere. Vi oppfordrer alle til å lese mer om teamene, gjerne med utgangspunkt i litteraturen vi har oppgitt som våre hovedreferanser. Dette dreier seg særlig om bøkene *Jødehat, Islam og kristendom, Islamofobi, Antisiganisme, stereotyper og diskriminering av rom*, samt HL-senterets rapporter. Bibelstudiene er hovedsakelig bygget på aktuelle artikler i *The Anchor Bible Dictionary* og bibelkommentarene i serien *Sacra Pagina*.

Bruk av materialet

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverkslovens bestemmelser. Materialet kan fritt brukes i relevante sammenhenger. Tekster og/eller illustrasjoner kan kun brukes i sammenheng med materialet. Vi takker for bruk av tekster fra rettighetsinnehaverne (se nærmere opplysninger i forbindelse med tekstene). Sitater fra Bibelen er hentet fra Bibelselskapets utgivelse og oversettelse av 2011. Sitater fra hellige skrifter er stort sett hentet fra utgivelser i De norske bokklubbenes serie *Verdens Hellige Skrifter* (der ikke annet er angitt).

Takk

Takk for godt samarbeid og stor tålmodighet til våre oppdragsgivere i Mellomkirkelig råd (MKR) for Den norske kirke ved Berit Hagen Agøy. En særlig takk til Sven Thore Kloster i MKR for tålmodighet, redaksjonelle bidrag og vennlige dytt på dialogfikserte forfattere. En stor takk også til Ole Andreas Kvamme for godt samarbeid og gode innspill og korreksjoner. Stor takk også til Gunnar Haaland for svært viktige korrigeringer i arbeidets aller siste fase. Takk til Randi Langkaas og Silke Pahlke i Seksjon for barn, unge og trosopplæring i Den norske kirke for gode innspill og muligheten for å koble dette opp til trosopplæringskonferansen i 2013. Takk til Elisabet Kjetilstad, Harald Viken og Rita Knutsen Ims for innspill og gode råd, og til de to sistnevnte for korrekturlesning. En stor takk til Bendik Kråvik Schøien i Tyde for arbeidet med formgivning og til Karine Haaland for illustrasjoner og bruk av tegneseriestriper.

Takk til Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) ved Øivind Kopperud og Peder Nustad for bidrag til arbeidet i form av samtaler om tema.

Øvelsene har vi laget selv, hentet fra andre og omarbeidet eller fått ideer og inspirasjon til fra liknende øvelser. Vi sender en stor takk til alle inspirasjonskilder og takker for velvilje og imøtekommenhet når vi har fått lov til å bruke andres øvelser i vår språkdrakt. Vi vil oppfordre alle til å hente inspirasjon til gode øvelser fra samme kilder som oss (en utførlig litteraturliste finner dere bakerst i boken). Vi vil særlig takke IKON-Danmark, Skeiv Ungdom, Norsk Folkehjelp, Utdanningsforbundet, Norges Røde Kors og Den norske kirke (de fire siste som eiere av «Mangfold og Dialog», MOD) og Den norske kirkes nord/sør-informasjon.

Takk til Major og advokat Eivind Eckbos Legater, K-Stud (Kristelig studieforbund), NORAD gjennom Den norske kirkes nord/sør-informasjon og Mellomkirkelig råd for støtte til utgivelsen.

Takk til våre eiere og støttespillere i Areopagos (www.areopagos.org) og Oslo bispedømme (<http://www.kirken.no/oslo>).

Takk til alle våre dialogpartnere fra ulike tros- og livssynssamfunn. En særlig takk til våre dialogpartnere i Det Mosaiske Trossamfund (DMT) og Islamsk Råd Norge for samtaler og tilbakemeldinger. Takk til DMT for utfordringen til Den norske kirke til å ta fatt i dette viktige arbeidet.

En oppfordring til slutt:

Gi oss tilbakemeldinger på hvordan dette materialet fungerer. Send en e-post til kd@kirkeligdialogsenter.no med tilbakemeldinger. Se ellers våre nettsider www.kirkeligdialogsenter.no

Steinar Ims & Iselin Jørgensen

*Kirkelig dialogsenter,
Oslo 20. oktober 2013.*

Veiledning

til øvelsene og bibelstudiene

Målsetning

Dette materialet har som hovedmål å bidra til å gjøre oss bevisste på antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom. Slik kan vi lettere gjenkjenne ulike former for rasistiske ytringer, og ta et oppgjør med bevisst hat eller ubevisste stereotyper i menigheten eller samfunnet.

Øvelsene er laget for at vi skal

- erfare hvor ødeleggende fordommer og frykt for det fremmede er for enkeltmennesker og samfunnet
- lære å gjenkjenne antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom slik at vi kan ta et oppgjør med disse holdningene når vi møter dem
- lære om kristen tro og kristent ansvar i møte med slike holdninger
- lære å reflektere over egen tro og hva det betyr for vår identitet og handlinger
- lære å møte mennesker med respekt for forskjellighet, og vise nysgjerrighet for hva andre kan fortelle oss
- lære å lese bibeltekster ansvarlig ut fra kontekst og historie

Dette er ambisiøse målsetninger. Vi tror de lar seg realisere når gode lærere og ledere tør å åpne opp for deltakernes egne erfaringer i møte med temaene som tas opp.

Dette står ikke i motsetning til et klart budskap om hva kristen tro forplikter oss på, men setter troen i sammenheng med våre egne liv. Den teologiske målsetningen er angitt under kapitlet Teologisk respons. Oppsummert kan vi si at den er:

- troen på den treenige Gud er også troen på den relasjonelle Gud som skaper, frigjør og gir liv på flere måter enn det vi selv kan forestille oss.
- vi er alle skapt i Guds bilde uavhengig av tro eller overbevisning, kultur, etnisk tilhørighet eller språk.
- Gud møter oss i den fremmede.
- Gud inviterer alle inn i sitt fellesskap. Det forplikter oss som kristne på gjestfrihet. Dette er en gjestfrihet som prøver å legge til rette for likeverdighet og gjensidig respekt for det som er forskjellig. Det forplikter oss også på gjestfriheten vi møter hos andre.

Viktige ting å huske på for ledere og lærere

Når du skal lede øvelser fra dette heftet er det viktig å huske på følgende:

1. Gjennomfør alltid en oppsummerende samtale i plenum etter øvelser og i forkant av bibelstudiet. Noen øvelser kan være krevende og stort skjønn må ligge til grunn for gjennomføringen.
2. Tidsangivelser er omtrentlige ut fra vår egen erfaring med øvelsene.
3. Ikke vær redd for å si noe om hva vår kristne tro forplikter oss til, men vær oppmerksom på at det innenfor vår egen kirke er mange forskjellige og velbegrunnede måter å tolke Bibelen på eller å forholde seg til religionsteologiske spørsmål på («Hvorfor er det flere religioner?», «Finnes det frelse utenom gjennom Jesus?», osv.).

4. Gjennomfør øvelsene i forkant av bibelstudiene, slik det er lagt opp til. Vi ønsker å vektlegge særskilte meningslag i tekstene på denne måten.
5. Samtaler og diskusjoner bør foregå i en sirkel, sittende i en ring på gulvet eller på stoler. Dette er viktig for å inkludere og ansvarliggjøre alle i samtalene.
6. Lesning av bibeltekster og andre tekster bør også skje i en sirkel og ved at hver enkelt leser et vers, avsnitt eller en setning hver på rundgang.
7. Sett øvelser, tekster og referanser inn i en lokal sammenheng så langt som mulig. Ta eierskap til øvelsene og tekstene ved å plassere dem inn i din og deres eget nærmiljø («Hva gjør vi hos oss?», «Hvilke ord bruker vi om hverandre i vår by/på vårt sted?», osv.).
8. Vær tydelig leder i øvelser og bibelstudier, men gi tid og plass til meninger og erfaringer fra deltakerne, også de som ikke er i tråd med dine egne meninger.
9. Husk målsetningene for øvelsene.

Hvordan leser vi bibeltekstene?

Flere av bibeltekstene i verkstedene er vanskelige tekster som utfordrer oss teologisk. Vi ønsker at vi som kristne skal bli utfordret også på slike tekster og få verktøy til å gjøre det på en konstruktiv måte. Bibelen har mange og vanskelige sider ved seg som vi ikke skal legge skjul på. Johannes-evangeliets bruk av betegnelsen «jødene» er en av dem. Beskrivelsen av Jesu møte med den kanaaneiske kvinnen er en annen. Det å utsette seg for vanskelige tekster åpner også for en større refleksjon om bibelsyn og hvordan vi som kristne lesere i dag kan forholde oss til bibeltekster. Det i seg selv er en viktig øvelse. Som bibelfortolker er det dessuten viktig å være bevisst på at interesser, erfaringer og identitetsmarkører som for eksempel kjønn, klasse, alder, nasjonalitet, etnisitet, funksjonsevne og utdanning påvirker hvilke spørsmål vi stiller til teksten og hvilke svar vi lar den gi oss. I dette materialet er vi opptatt av å identifisere hvem som skaper teologien og vurdere hvem som tjener på tolkningen, og anlegger slik et maktkritisk perspektiv på bibeltekstene og fortolkningshistorien.

Kontekstuell bibellesning

To viktige spørsmål i kontekstuell bibellesning er: I hvilken kontekst oppstod teksten, og i hvilken kontekst blir tolkningen til? Når vi leser bibeltekster er det viktig å starte med å se på den historiske sammenheng tekstene ble skrevet i. Hvem var forfatteren(e) av teksten og i hva slags samfunn levde de? Hva og hvem preget forfatterne i deres liv? Deretter bør en se på språket og litterære virkemidler i selve teksten. Hva betyr ordene og begrepene og hvilken sammenheng står de i? Til slutt bør en forstå relevante paralleller til vårt eget samfunn.

Som en oppsummering av det som kalles kontekstuell bibellesning snakker den sørafrikanske teologen Gerald West om å lese bak teksten (Hva er historien bak teksten?), teksten for seg selv (den litterære tolkningen) og foran teksten (hvordan teksten gir mening til oss i dag).¹ West oppsummerer sin forståelse i fire oppfordringer:

1. Les Bibelen *kritisk*.
2. Les alltid tekstene ut fra *erfaringene til marginaliserte*, f.eks. minoriteter, fattige, diskriminerte.
3. Les Bibelen *sammen*.
4. Les Bibelen med en *forpliktelse til å skape forandring* til det bedre for alle.

¹ Se West, 1991. Vi anbefaler også boken *Tekster til forandring* (Martinsen, Nielsen & Saga) som et godt redskap for bibelstudier i kontekstuell bibellesning (se referanser i bibliografien).

Dialog som metode

I verkstedene bruker vi ofte dialog som metode. Som tidligere nevnt innebærer det at lærer eller leder må slippe til erfaringer, tanker og refleksjoner fra alle deltakerne, uten at forskjellige meninger nødvendigvis settes opp mot hverandre. Da må lærer eller leder ikke la seg friste til å gå inn i en monolog hvor ingen andre får sagt noe.

Dialog skiller seg fra forhandlingen ved at man ikke trenger å bli enig. Den skiller seg fra diskusjonen ved ikke bare å snakke saklig, men også personlig. Den skiller seg fra debatten ved at målet ikke er å vinne, men å ha mot og tid til å forstå den andre.²

Dialog betyr ikke at alle meninger er like riktige. Du skal som leder selvfølgelig være tydelig på hva som er riktig eller galt, særlig innenfor en krevende tematikk som dette. Men samtidig kan dialogen være en metode for å åpne opp for den gode, undrende og tillitsfulle samtalen om disse tingene – og kanskje åpner det opp for nye innsikter også for deg som leder?

Prøv også interreligiøs dialog

Det å snakke sammen med annerledes troende, ikke bare om dem, er den beste måten å lære å kjenne andre på (og kanskje også seg selv?). Vi har i dette materialet ikke lagt opp øvelser for interreligiøs dialog, men vil oppfordre til at ulike deler av menigheten også gjør dette. Dersom menigheten ikke allerede er engasjert i interreligiøs dialog, bør dette vurderes. Mange av øvelsene egner seg godt som interreligiøse øvelser. Det kan for eksempel være spennende å prøve ut noen av øvelsene i konfirmantgruppa, og så eventuelt i en interreligiøs sammenheng, og se om det er stor forskjell.

Gode møter og samtaler med mennesker med annen bakgrunn enn oss selv er mulig mange steder i Norge i dag. Vi formes som mennesker i møte med andre. Slik formes også troen vår i møte med andre kristne, med ikketroende eller mennesker med annen tro. IKON Danmark har arbeidet med tros- og livssynsdialog i 20 år. Deres erfaring er at:

Når man går ind i en personlig dialog på tværs af religiøse, kulturelle og værdimæssige forskelle, bliver man konfrontert med sig selv, sine værdier og tilgang til verden. Man får brudt sine vanterestillinger og bliver tvunget til at tage stilling til mange nye ting.³

Vår erfaring er at dialogen utfordrer, endrer og fordyper vår egen tro på en positiv måte. Samtidig er det viktig å vite om den eller de vi går i dialog med også ønsker dialogen, og ikke ufrivillig blir gjenstand for vår velvilje. Dialog handler ikke om å prøve å endre den andres tro, men om å ta del i de små endringer i oppfatning av hverandre som vi får gjennom møtet.

Dialoger kan også føre til at vi gjør noe sammen. En slik praksis får igjen ofte resultater for hvordan vi tenker teologisk om mangfold i samfunnet. Og viktigst av alt: *diapraksis* (handlinger) kan føre til endring i riktig retning, kanskje også at fordommer ryddes av veien?

Filosofen Helge Svare har utformet en «dialog-plakat» på oppdrag fra Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn som et nyttig verktøy i dialoger:

1. En dialog er et samarbeidsprosjekt der man gjennom samtale forsøker å skape noe sammen slik at alle kommer ut som «vinnere».
2. Dialogen følger idealet om å «spille hverandre gode». Dette krever respekt og omtanke.
3. En dialog behøver ikke alltid ha et mål. Men hvis dialogen har et mål, bør man forsøke å enes om hva det skal være og hvordan det best kan oppnås.
4. Åpenhet og ærlighet er viktige dialogiske idealer. Dialog er uforenlig med skjulte agendaer, retoriske knep og hersketeknikker.
5. Kritikk i en dialog bør være granskende og konstruktiv.

6. Forskjellighet og mangfold er en ressurs i dialogen.
7. Den som går inn i en dialog, må være villig til å la seg bevege.
8. En samtale kan være mer eller mindre dialogisk. De fleste samtaler vinner på å gjøres mer dialogiske.
9. God ledelse og ytre struktur kan skape en god ramme for dialogen. Men først og fremst vokser gode dialoger ut av et ekte, personlig, dialogisk engasjement.⁴

Forslag til praksis gjennom hele eller deler av konfirmanttiden

Konfirmanttiden er en tid for å lære om kristen tro og praksis. Men det er i enda sterkere grad en tid for å praktisere troen på ulike måter. Til dette trenger vi en fast rytme og klare forventninger. Det er lurt å koble fromhet, aktivisme og selvrefleksjon sammen. Det skaper en helhet som inspirerer.

1. *Fromhet* kan være liturgisk deltagelse, stille bønn, meditasjon, fastepraksis i fastetiden (i perioder gi avkall på godteri, fjernsynstitting, dataspill, osv.), osv.
2. *Aktivisme* knytter vi opp til begrepet «dialog» – og det å se seg selv i relasjon til mennesker rundt deg.
3. *Selvrefleksjon* kan knyttes opp til bibellesning eller være et resultat av konfirmanttimer.

De to sistnevnte punktene dekkes av øvelsene og oppgavene i dette heftet. Fromhetspraksis kan knyttes til øvelsene gjennom utarbeidelse av forbønner til bruk i gudstjenesten inspirert av tema for øvelsene, eller av en fast praksis i konfirmanttiden.

Teksten nedenfor er et forslag til en kontrakt som konfirmantene eller ungdomsgruppen kan inngå i løpet av tiden de er sammen. Den kan være over kortere eller lengre tid, men bør inngås frivillig og som et resultat av en eller flere samlinger. Det må også være tydelig hva som legges av forventning til de enkelte punkter (hyppighet på lesninger og samlinger i ulike fellesskap, formen på stille bønn, formen på møter med mennesker konfirmantene ikke til vanlig møter, osv.). Kanskje kontrakten også kan brukes av andre grupper i menigheten, for eksempel bibelgrupper?

Jesus kaller oss til å bære kjærligheten frem i verden og til å skape forståelse og fred mellom mennesker. Gjennom konfirmanttiden ønsker vi å svare på dette kallet ved å praktisere vår tro og ved å være i dialog med verden rundt oss.

Jeg ønsker å være med å bære denne praksisen.

I konfirmanttiden vil jeg:

1. sette av tid til en regelmessig praksis (f.eks. en liten selvvalgt eller selvlaget bønn ved leggetid ____ ganger i uken).
2. delta regelmessig i et fellesskap hvor troen praktiseres (i konfirmantgruppen, i gudstjenesten, andre steder eller sammenhenger).
3. lese utvalgte jesusfortellinger.
4. øve meg i å se mine følelser, min historie og personlighet med Jesu kjærlighet, åpenhet, respekt og vilje til å dele.
5. øve meg i å møte andre med Jesu kjærlighet, åpenhet, respekt og vilje til å dele.
6. utfordre meg selv til å møte mennesker jeg vanligvis ikke ville møtt, gjennom samtaler, intervjuer, el. lign. Jeg ønsker med nysgjerrighet å finne ut hva som er viktig i andre menneskers liv.
7. øve meg i å etterleve de overbevisninger som måtte vokse frem i meg, også dersom det innebærer at jeg må endre mine planer og vaner.

⁴ Dialogplakaten kan lastes ned fra (23.11.2017): <http://www.trooglivssyn.no/doc/publikasjoner/Svare%20om%20dialog.pdf#page=58>

Bakgrunn

DIN ! HOMO HORE
JØDE TERRORIST SVARTING!!!

Et ikke overraskende uttrykk i en norsk skolegård...?

Hvorfor skal vi ha et eget materiell om rasisme, fordommer og fremmedfrykt? Og hvorfor det skal handle spesifikt om antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom⁵ for ungdommer og andre i Den norske kirke? Grunnen finner vi hovedsakelig i ungdommenes egen hverdag.

5 Rasisme mot rom omtales som antisiganisme.

Det rapporteres om at hele 15 prosent av barn og ungdommer er utsatt for en eller flere hendelser på skolen på grunn av sin nasjonale bakgrunn⁶. Totalt er det 6,9 prosent av elevene som utsettes for uønskede hendelser på grunn av nasjonal bakgrunn to til tre ganger i måneden eller oftere. Elever med begge foreldre fra utlandet er mest utsatt totalt sett, men andelen som utsettes for hendelser øker desto lavere andel minoritetsspråklige det er på skolen. Data fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sin årlige kartlegging av befolkningen for øvrig viser at de som ikke har kontakt med innvandrere har mest negative holdninger til innvandring og innvandrere⁷. Befolkningen er mer skeptisk til muslimer enn til tilhengere av andre verdensreligioner. Statistisk sentralbyrås kartlegging av holdninger til innvandrere og innvandring (2016) viser at skepsisen til innvandrere og innvandring har økt i etterkant av økningen i antall asylsøkere høsten 2015.⁸

Ni prosent av elevene i Osloskolen har blitt utsatt for hendelser på skolen på grunn av sin tro eller religiøse bakgrunn. 3,5 prosent blir utsatt for slike hendelser to til tre ganger i måneden eller oftere. Elever med jødisk bakgrunn er i størst

6 *Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme*, ss. 58 - 59. Det er så vidt vi vet ikke gjennomført noen ny kartlegging av holdninger i Osloskolen siden denne ble gjennomført i 2011. Antirasistisk senters rapport om opplevd rasisme blant ungdom (*Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun*, 2017) tegner imidlertid et lignende bilde, og det er ut fra denne rapporten god grunn til å anta at dette fortsatt er en stor utfordring.

7 *Integreringsbarometeret 2012*, s.4. Integreringsbarometeret for 2013/2014 viser at «holdningene til innvandring, integrering og mangfold i all hovedsak har vært stabile i perioden 2005-2013.» (*Integreringsbarometeret 2013/2014*, s. 8)

8 *Holdninger til innvandrere og innvandring 2016*, s. 4

grad utsatt for dette, mens elever med kristen bakgrunn er minst utsatt. Hele 52 prosent av elevene i Oslo-skolen oppgir at de på egen skole har opplevd at «jøde» har blitt brukt til å beskrive noe negativt.

Dessverre har ikke Norge offisielle data for hatkriminalitet eller diskriminering mot jøder. Begrunnelsen er at det er for få jøder i Norge, og kildematerialet blir derfor for lite. Dette har Det Mosaiske Trossamfund reagert på, og har bl.a. begynt med egen registrering av slike hendelser. Oslo politidistrikt koder etter samråd med Det Mosaiske Trossamfund forhold vedrørende antisemittisme og antisiganisme under kategorien «etnisitet» og henter ut tall for antisemittisk hatkriminalitet manuelt. 76% av forholdene registrert som hatkriminalitet i Oslo i 2016 er knyttet til etnisitet og religion. Religiøst motivert hatkriminalitet gjelder som oftest islam.⁹

Disse tallene er med på å understreke at ungdom trenger samtalepartnere og mulighet til å møte mennesker med ulik bakgrunn for bedre å forstå både dem og seg selv. Som kirke i nær kontakt med ungdom i konfirmasjonsalder og annet ungdomsarbeid, har Den norske kirke en rolle å spille. Som majoritetskirke i det norske samfunn, har vi et særlig ansvar for å utdanne alle våre ungdommer til reflekterte og selvstendige individer som ser mennesker bak fordommer og rasistisk ordbruk, og som kan avsløre stereotypier og hat. Som kirke har vi også et særlig ansvar på grunn av vår historie overfor jøder og annerledes troende.

Da Kunnskapsdepartementet lanserte sin rapport om bekjempelse av antisemittisme og rasisme i skolen i 2011 var responsen fra jødiske og muslimske elever tydelig¹⁰: «Det er viktig å starte med lærerne. Deres oppgave er å skape trygghet i klasserommet». Da de videre ble spurt om hvordan trygghet skapes, var svaret: «Kunnskap og omsorg». Denne utfordringen begrenser seg ikke bare til klasserommet og skolens lærere. Det er en utfordring også for kirken og for trosopplæringsarbeidet, og det er en utfordring til andre aldergrupper i menigheten: hvis vi ønsker å bidra til økt kunnskap og endrede holdninger, må vi også sette dette på dagsorden i andre sammenhenger – i gudstjenester, andakter, samtaler osv. Vi håper dette ressursmaterialet vil bidra i dette arbeidet.

⁹ *Hatkriminalitet. Anmeldt hatkriminalitet 2016*, ss. 6-9

¹⁰ *Pressemelding fra Kunnskapsdepartementets arbeidsgruppe om antisemittisme og rasisme i skolen, 12. januar 2011*

Teologisk respons

Antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom i samfunnet krever av oss som kirke en teologisk respons. Hvordan skal vi møte disse holdningene som troende kristne og som del av kirkens menigheter? Vår tro på en treenig Gud gir oss mange ressurser i møte med disse holdningene.¹¹

Guds skaperverk

I skapelsesberetningene blir vi fortalt at Gud skaper mennesket i sitt bilde og setter mennesket til å forvalte skaperverket. Skapelsesteologien forteller oss at vi har et ansvar både for våre medmennesker og for skaperverket på oppdrag fra Gud. Det er også en påminnelse om at alt liv er hellig, og at hvert enkelt menneske bærer Guds bilde i seg. De ti bud, og tydeligst det femte om ikke å drepe sin neste, viderefører denne tanken. I sakspapiret til Kirkemøtets sak 15/16 Religionsmøte og dialog uttrykkes dette slik:

Som kristne tror vi at Gud forholder seg til alle mennesker som skaper og som opprettholder av alt liv. Gud har skapt alle mennesker med evne og lengsel etter en gudsrelasjon og med iboende kunnskap om rett og galt.¹²

Bispemøtet vedtok på Bispemøtet 15.-19. okt. 2012 en uttalelse om Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-1945. Den vektlegger også det kristne menneskesyn og sier:

¹¹ Dette er ikke ment som en uttømmende dogmatikk, men en relevant aktualisering i møte med disse problemstillingene.

¹² KM 15/16 Religionsmøte og dialog, s. 9

Det forferdelige som skjedde med jødene den gang, også i vårt land, er en alvorlig påminnelse om å være på vakt mot ideologiske krefter som truer menneskeverdet og alle menneskers likeverd. Kirken har et særlig ansvar for å slå ring om religiøse minoriteter og andre utstøtte grupper som trues av undertrykkelse og forfølgelse. Det kristne menneskesyn forplikter kirken til å ta opp kampen mot antisemittismen og andre former for rasisme der slike holdninger kommer til overflaten både i vårt land, i Europa og andre land. Det utfordrer oss i dag til fornyet bevissthet, årvåkenhet og handling.

I Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement formuleres dette slik:

Bibelen og vår kirkes lære uttrykker at ethvert menneske er skapt og daglig skapes i Guds bilde. Dette kaller oss til å omgås alle som søsken, og forholde oss i respekt til menneskers dype lengsel etter sin skaper. Det gudbil- ledige mangfoldet kaller kirken til å se etter spor av den treenige Gud i alle mennesker, også dem med annen tro, og til å være åpen for deres erfaringer med livet og det hellige.¹³

¹³ *Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement*, 2008.

Jesu liv og virke

Grunnlaget for vår kristne tro er evangeliet om Jesus. Jesus var selv jøde og levde i et jødisk samfunn styrt av romerske makthavere med alt det innebar av sosiale, religiøse og politiske forutsetninger for hans forkynnelse. Sentralt står hans forkynnelse av Guds rike. Jesus sier aldri helt tydelig hva han mener med Guds rike, men det han gjør og forteller, viser tydelig at det handler om noe ut over «menneskers

rike», hvordan vi omgås hverandre i samfunnet og i dagliglivet. Underne illustrerer at Jesus i sin forkynnelse av Guds rike fjerner grunnlaget for frykten vi kjenner i møte med sykdom, urenhet og død. På Jesu tid var sykdom ikke bare livs- truende, det truet også samfunnsorden og det sosiale fellesskapet. Helbredelse ga mennesker helse, sosiale liv og fellesskap tilbake på en gang. Jesu handlemåte preges også i sterk grad av at han inkluderer utstøtte mennesker i fellesskapet rundt måltidet. Her utfordrer Jesus, både i sine lignelser og gjennom praksis, sosiale hierarkier og maktstrukturer i samtiden¹⁴. Betydningen av måltidet henter han fra sin egen jødiske tradisjon, men samtidig utvider og utfordrer han bildet gjennom f.eks. lignelsen om husverten som ble avvist av gjestene. Denne lignelsen blir brukt i en av øvelsene i materialet. I Bergprekenen utfordrer Jesus sine tilhørere til en radikal kjærlighet i møte med sine medmennesker. Han kritiserer med dette enkelte religiøse fortolkninger av tradisjonen på det som blir fremstilt som manglende engasjement for enkeltmennesker. Jesus var ikke alene i det jødiske miljøet om kritikk av enkelte tolkningstradisjoner, og han står i en lang rekke av jødiske profeter og reformatorer som utøvde religions- og maktkritikk. Jesus kritiserte altså flere jødiske tolkningstradisjoner i sin samtid. Dessverre har den kritikken av kristne i ettertid ofte blitt fortolket som en generell kritikk av jødedommen.

Gjennom Jesus ser vi et teologisk grunnlag for å sette møter med våre medmennesker i sentrum, uavhengig av tilhørighet. Han sier vi skal elske vår neste som oss selv, og forteller historien om den barmhjertige samaritan som oppfølging til spørsmålet om hvem vår neste er. I Bergprekenen går Jesus så langt som til å fortelle oss at vi skal elske våre fiender. Saligprisningene i Bergprekenen peker på hvordan vi vitner om vår tro gjennom arbeid for fred og rettferdighet. De åpner kan-

¹⁴ Moxnes 2006, ss. 17-20.

skje også for at andre kan vitne om sin tro eller overbevisning til oss? For oss som kristne forteller disse tekstene blant annet hvor sentralt begreper som «ydmykhet», «rettferdighet», «barmhjertighet» og «fred» bør være i vår etikk.

I Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement formuleres dette slik:

Evangeliefortellingene motiverer oss til å krysse grenser i vårt engasjement for rettferdighet og kjærlighet til våre naboer. Jesus frigjør og myndiggjør mennesker til meningsfull og forpliktende samhandling med annerledes troende. Til tross for risikoen satte Jesus det enkelte mennesket i sentrum, uavhengig av sosial, politisk eller religiøs tilhørighet. [...] Jesus sier til sine disipler: «Salige er de som skaper fred.» Å skape fred og gode relasjoner er en del av kirkens oppdrag. Gjennom freds- og forsoningsskapende dialog vitner kirken om sin tro.

Den livgivende Ånd

Guds ånd er delaktig i skapelsen av verden. På samme måte som Gud i en av skapelsesberetningene blåser ånden inn i jordmennesket Adam, er det Ånden som gir liv til alt levende i dag. Jesus lovte disiplene i sin tid at han skulle sende dem sin ånd for at den skulle være med dem og rettlede dem. Gud bryr seg om sin skapning, og har ikke forlatt oss. Ånden gjør det mulig for oss å være kirke i dag. Den skaper tro, frigjør oss fra frykt og hjelper oss til å elske og tilgi. Ånden rettleder oss og gir oss visdom til å forstå hva som ødelegger og bryter livet ned, og hva som reiser mennesker opp.

Bibelen forteller poetisk om Ånden (vinden) som blåser dit den vil. Ånden kan forandre enkeltmennesker og verden, men forandring trenger ikke bety trosskifte eller en målsetning om å fjerne forskjellighet. I beretningen om Emmausvandrerne fortelles det om hvordan den ukjente viser seg å være den oppstandne Jesus. Gjenkjennelsen skjer i måltidsfellesskapet når Jesus bryter brødet og deler det med dem. Fortellingen har mange spennende tolkningsmuligheter. En av dem peker på behovet for stadig å lete etter lærdom i det vi opplever som fremmed eller ukjent. Vi kan invitere andre mennesker inn i vår sammenheng, ikke bare for å fortelle dem om vår sannhet, men for å åpne opp for at sannheten også finnes på steder der vi ikke forventer å finne den. Fordommer og fremmedfrykt lukker for denne muligheten. «Ånden eller det hellige er i mellom», sier den jødiske dialogfilosofen Martin Buber. Som kristne har vi mange ressurser i vårt trinitariske gudsbilde for å hente inspirasjon til å skape trygge rom for det hellige. Det skjer både når det er vi som inviterer og når vi selv blir invitert.

I Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement formuleres dette slik:

Den Hellige Ånd styrker og gir liv til en kristen praksis som fører oss ut av frykten og åpner oss mot framtiden. Vi ber om at Guds Ånd fører oss fra feiltrinn til forsoning og fred med mennesker. Åndens frukter er overbærenhet, vennlighet og godhet. Vi lever i dialog i håpet om at vi vil trenge dypere inn i gudsríkets hemmeligheter.

Kristen identitet og tro

Forkynnelsen av evangeliet stod sentralt i utviklingen av kristen identitet helt fra nytestamentlig tid, slik vi finner det beskrevet blant annet hos Paulus. Kristen identitet var en ny størrelse som måtte konkurrere med, og markere seg fra, så vel ulike jødiske retninger som fra greske og romerske religioner. Dette konkurranseforholdet er trolig en viktig årsak til mye av polemikken en finner eksempler på i mange tidlige kristne tekster. Sterk polemikk har ganske ulik virkning avhengig av om det fremføres av en minoritet mot tunge majoritetstradisjoner, eller om majoriteten retter den mot minoriteter. Når vi i dag som kirke forkynner og forteller om vår tro, er utfordringen å gjøre dette på en måte som ikke fortegner, karikerer eller rakker ned på andre religioner. Evangeliet er sterkt nok til å stå på egne ben.

Det trenger ikke defineres i negasjon til andre religioner. Som kirke vil vi fortsette å tale høyt om det vi tror på, men vi skal gjøre det på en respektfull måte som gjenspeiler den kjærligheten vi faktisk holder for sant, og som ikke rakker ned på andre eller sprer frykt. Historien forteller oss med stor tyngde at når identitet blir til identitetspolitikk som skiller «oss» og «dem» på grunnlag av negative assosiasjoner, kan det bli et farlig og destruktivt redskap. Vi ser klare og alvorlige tegn til dette i dagens Europa og i Norge. Ønsket om å fortelle om egen tro og identitet trenger ikke stå i motsetning til den respektfulle samtalen, så lenge vi er villige til å dele med hverandre og åpne for å lære av hverandre. Vi kan være uenige i, men ikke dømme den andres tro eller identitet til å være mindreværdig.

Forskjellighet kan lære oss å se at vi er en del av et større fellesskap. Religionsteologen Paul Knitter sier

[d]u må først og fremst forplikte deg, i fellesskap med alle kristne og i fellesskap med brødre og søstre fra andre religioner, til å fremme Guds rikes kjærlighet, rettferdighet og fred – og ved å gjøre det vil alle teologiene i de ulike tradisjonene bli ivaretatt. Og selv om ikke det skjer, og vi ikke gjør fremskritt innenfor teologiene, så vil likevel verden bli et bedre sted å leve.¹⁵

Knitters uttalelse kan virke radikal, men samsvarer i stor grad med Jesu forkynnelse slik vi tidligere viste til i bl.a. Bergprekenen. I Fellesuttalelse mot religiøs ekstremisme fra Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke sies det slik:

Religiøs ekstremisme er derfor i strid med våre religioners lære, spesielt med tanke på menneskets grunnleggende verdi og rettigheter. Tanken om å tvinge sin oppfatning på andre bryter fundamentalt med det ansvar og den rett vi tror Gud har gitt alle mennesker til å gjøre sine egne valg. Det å leve i fred og forsoning med hverandre over kulturelle og religiøse grenser er i dyp samklang med grunnverdier i våre religioner.¹⁶

Historien forplikter oss

Først må det settes fyr på deres synagoger og skoler og det som ikke brenner opp må begraves under jorden, slik at intet menneske noensinne skal kunne se en stein eller mur igjen etter dem. Dette må gjøres til ære for vår Herre og for kristendommen, [...] Men hvis vi, nå som vi er informert, skulle finne på å beskytte disse jødiske husene, [...] hvor de lyver om, spotter, forbanner, bakvasker og æreskrenker Kristus og oss (slik vi har hørt i det foregående), så ville det være som om vi gjorde alle disse tingene selv. [...] For det andre anbefaler jeg at deres privathus blir ødelagt og jevnet med jorden. For også her gjør de det samme som de gjør i synagogene. I stedet kan de finne sitt hjem under et tak eller i en låve, slik tilfellet er med signøynerne.¹⁷

Dette utsagnet er fra vår viktigste reformator, Martin Luther. Hans polemikk mot jødene var grotesk, og viser ubehagelige sider ved samtidens språkbruk og hatefulle omtale av jøder. Særlig i skriftet *Mot jødene og deres løgner* (1542) er menneskeforakten fremtredende i det jødene er dømt til å brenne i helvete som Djevelens barn.

Hatet mot jøder på 1500-tallet var ikke noe nytt. Det har siden de første hundre år etter Kristus blitt brukt av kristne til å diskriminere og utestenge denne folkegruppen. Jødehatet økte systematisk gjennom middelalderen frem mot moderne tid, og resulterte i alt fra hets, isolering og manglende borgerrettigheter, til fysisk vold, tvangskonvertering, drap og Holocaust. Vi skal straks gå nærmere inn på kirkens mørke historie overfor jødene.

Vold, hat og demonisering av muslimer og islam har også en mer enn 1000 år lang historie i Europa og i kristne kirker. Også denne arven preger oss i dag. «Vi kristne er veldig opptatt av barn. La de små barn komme til meg, sa Jesus. Jeg kan ikke skjønne at Muhammed kan ha sagt det samme», sa en norsk politiker, til stor latter fra publikum i en frimenighet i Bergen i 2004, før han fortsatte: «I tilfelle han måtte ha sagt det samme, må det ha vært: La de små barn komme til meg slik at jeg kan utnytte dem i min kamp for å islamisere verden.»¹⁸

15 Knitter 2002, s.246. Vår oversettelse

16 Fellesuttalelse mot religiøs ekstremisme, 2011

17 Luther 1542, ss 268-293

18 Carl I. Hagen til angrep på islam, 2004

Med innvandringen av migranter med muslimsk bakgrunn til Vest-Europa og Norge har hatretorikken og fordommene igjen bredt om seg. Muslimene blir av flere fremstilt som en ensartet gruppe med et hemmelig mål om å overta Europa, Eurabia-myten. Gamle fiendebilder av islam brukes for alt det er verdt i kampen mot muslimeres likeverdige medborgerskap i landet vårt. En rapport fra EUs overvåkingscenter for rasisme og fremmedfrykt i 2006 dokumenterte at mange muslimer i dagens Europa opplever alt fra diskriminering på arbeids- og boligmarkedet til muntlige hatytringer, fysiske personangrep eller hærverk mot eiendom.¹⁹

Vi har altså som kristne dessverre del i en lang historie med fordommer, hat, vold og forfølgelse mot religiøse minoriteter og annerledes troende. Historien er ikke entydig. Det finnes kristne som har omtalt jøder, muslimer og annerledestroende godt. Og kirkene er langt fra de eneste europeiske institusjonene som er skyldige i denne historien. Men dette gjør ikke kirkenes ansvar mindre. Vi skal i det følgende trekke frem sider ved vår historie som ytterligere viser hvordan hatet mot fremmede har fått rotfeste i vår kirkelige tradisjon. Bildet er langt fra utfyllende, men viser hvor rotfestet ondsinnede fordommer kan være, og hvor mye ondskap de fører med seg. Dette forplikter oss til å arbeide mot alle former for rasisme, fordommer og fremmedfrykt i dag.

Jødehat

Som tidligere nevnt var ikke Martin Luthers tanker nye. Hatet mot jøder har røtter langt tilbake i europeisk historie og kirkehistorie og stod sterkt i Luthers samtid. Luther bidro til å forsterke dette hatet gjennom sin polemikk. Han gikk faktisk lengre enn mange andre i sitt jødehat.

Fremvekst av tidlig-kristen identitet

Hvis vi går helt tilbake til de nytestamentlige skriftene, finner vi en del negativ omtale av de som blir betegnet «jødene». Påskefortellingen hos evangelisten Johannes fremstiller «jødene» som hovedansvarlige for henrettelsen av Jesus. F.eks. sies det i Johannes 19, 14-15a (vår uthevelse): «Det var helgften før påske, omkring den sjetten time. Pilatus sier da til *jødene*: «Se, her er kongen deres!» Men de ropte: «Bort med ham, bort med ham! Korsfest ham!»». I Matteus sin versjon av lidelseshistorien kan vi lese at «forsamlingen» av mennesker ropte «La blodet hans komme over oss og våre barn.»(Matteus 27, 25) Dette har skapt grobunn for en tidlig og omfattende kristen antijudaisme (for definisjon av antijudaisme, se s. 32). Senere i historien har dette lagt grunnlag for massiv antisemittisme med katastrofale følger for jødiske enkeltmennesker, grupper, institusjoner og eiendom. Hvorfor er «jødene» omtalt på denne måten i tekster i Det nye testamentet?

Det er ulike teorier på hvorfor tekstene er som de er. Mange vil hevde at det er resultat av interne og stedsspesifikke stridigheter mellom de jesustroende jødene (de tidligste kristne) og andre jødiske retninger – som da blir stemplet som «jøder». Noen vil peke på et konkurranseforhold som oppsto mellom disse gruppene. Jødedommen på Jesu tid var sammensatt og besto av ulike grupper. Midt i dette mangfoldige jødiske landskapet oppstår den jødiske jesusbewegelsen, som altså kritiserer og konkurrerer med andre grupper i det jødiske samfunnet.

Det er også verdt å merke seg at det greske ordet som på norsk blir oversatt til «jøde», også kan oversettes «judeer». Når Johannesevangeliet omtaler «jødene» som Jesu motstandere, handler det oftest om det jødiske lederskapet i Jerusalem i Judea (se f.eks. Johannes 7, 1; 7, 13; 18, 14). Det er disse lederne som er «jødene» som krever at Jesus skal korsfestes. Det handler i utgangspunktet ikke om alle jøder

til alle tider, selv om det kan lyde slik. Scenestoppet av «jødene» som Jesu motstandere gjennom hele Johannes-evangeliet er et litterært virkemiddel som kanskje fungerte greit i sin samtid, men som har næret jødehatet opp gjennom kirkens historie.²⁰

Tempelets fall i år 70 blir av mange teologer utover i kirkehistorien tolket som et endelig bevis på at Guds forhold til jødene var slutt, og at en ny pakt med de kristne tok over: «Kirken var Kristi brud. Synagogen var den avviste venninne. Slik blir forholdet mellom dem fremstilt i den tidlige middelalderkunsten, men metaforen dukker allerede opp hos kirkefedrene.»²¹ Denne tanken om at Gud har forlatt jødene til fordel for kirken, er det vi i dag kaller for *erstatningsteologi*.

Middelalder og fremvekst av antisemittisme

Først på 1000-tallet blir de antisemittiske trekkene ved forfølgelsen av jøder synlig, blant annet knyttet opp til uroen i Jerusalem. Den kristne patriark i Jerusalem ble halshugget, og jødene ble satt i ledtog med muslimene som ansvarlige for drapet og forsøket på å drive ut de kristne fra det hellige land. De påfølgende korstogene begynner med nedslakting av «Kristi drapsmenn» ved Rhinen og i Frankrike i 1096. (Korstoget varte til 1100). Det såkalte jødiske barbariet ble sagt å være uttrykk for folkelig griskhet og religiøs opphisselse.²² Det andre korstoget (1146) nærte igjen opp under den folkelige agitasjonen mot jødene, denne gangen med beskyldninger om ritualmord av kristne barn og vanhelligelse av nattverdsbrødet: Ritualmordene var en gjentakelse av Herodes' mord på uskyldige barn i Betlehem, og vanhelligelsen ble fremstilt som en naturlig konsekvens av jødernes drap av Jesus. Det ble hevdet at det lå i «jødenes natur» å gjøre slike ting, det *essensialistiske* trekket ved antisemittismen ble slik synlig.

På 1300-tallet ble Europa rammet av flere katastrofer med svartedauden (1347-1349) som den verste. Botsøvelser gikk hånd i hånd med behovet for å finne syndebukker for det uforklarlige. Forestillingen om at jødene forgiftet brønnene

20 For mer lesning om dette se Haaland, 2013, ss. 177-178.

21 Eriksen, Harket & Lorentz, 2005, s. 27.

22 Samme sted s. 39.

vokste frem. Etter hvert ble også beskyldninger om griskhet og ågerrenter blandet sammen med beskyldninger om ritualmord og skjending av nattverdsbrødet. Den historiske bakgrunnen for forfølgelsen av nettopp jøder er mange og sammensatte, men de ideologiske og religiøse begrunnelsene for denne forfølgelsen hadde satt seg i Europas kollektive bevissthet.²³

Opplysningstid og fremveksten av moderne rasisme

Med opplysningstiden og romantikkens fremvekst blir nye begrunnelser gitt for antisemittisk propaganda. Jødene blir sett på som leverandører av overtro og religiøs galskap, i enda større grad enn kristne.²⁴ Samtidig sprer en tysk folkebok fra 1602 myten om «den evig vandrende jøde», Ahasverus, som senere ble brukt av nazistene for å begrunne det de kalte jødernes onde natur. Rasismen på 1700-tallet forstår seg selv som naturvitenskap. Her fremstod tanken om at noen mennesker fra naturens side er overlegne og andre er underlegne. Dette sammenfaller tidsmessig med de europeiske landenes kolonialisering.

Årsakene til den fortsatte oppblomstringen av antisemittisk propaganda i Europa på denne tiden er sammensatte. Skiftende sosiale forhold, fremvekst av liberale verdier og et mer sekularisert samfunn kan ha vært noen av faktorene for antisemittismens fremvekst. Jødene ble assosiert negativt med alt fra demokrati, marxisme, liberalisme, sosialisme, kapitalisme og nye vitenskapelige erkjennelser.²⁵ Reaksjoner på innvilgelse av borgerrettigheter til jødene utløste ideologiske debatter om det som ble kalt «jødespørsmålet» i flere europeiske land. Både de protestantiske kirkene og den romersk-katolske kirke nærte opp under gamle forestillinger i ny innpakning. I denne perioden ble også jødehat systematisert i

23 Samme sted, s.42.

24 Samme sted, s. 139.

25 Samme sted, s. 313.

skrifter og pamfletter. Angivelige avsløringer om jødiske sammensvergelses ble lagt frem, som f.eks. det falske dokumentet «Sions vises protokoller» forfattet av Tsarens politi i Paris.²⁶

Det 20. århundre

Om den nasjonalsosialistiske maktovertagelsen i 1933 markerer en videreføring eller en endring i antisemittismen i Europa er svært omdiskutert. Resultatet av nazistenes løsning på «jødespørsmålet» var mordet på seks millioner jøder over hele Europa. Drapene var en sluttføring av forestillingen om raserenhet som vokste frem på slutten av 1800-tallet²⁷. Det gjaldt også massedrap av andre folkegrupper som ikke passet inn i den ariske utopien, som f.eks. slaver og sigøynere (rom).

Europeiske kirkers rolle under krigen gikk i flere retninger. Noen bisto nazistene. Andre organiserte aktiv motstand, mens atter andre var tause. Det som imidlertid er sikkert, er at kirkenes mangeårige bidrag til antijudaistiske og antisemittiske fremstillinger av jødene, var med på å legge grunnlaget for at nazistene kunne sette i gang sitt utryddelsesprosjekt.

Antisemittismen viste seg dessverre ikke å være død i etterkrigstidens Europa, og det finnes flere eksempler på *pogromer* (voldsomme jødeforfølgelser) bl.a. i Polen i årene etter krigen.²⁸ Behandlingen av jøder i det kommunistiske Øst-Europa, fortrenkning av Holocaust, lokalbefolkningens og det nasjonale embetsverks samarbeid med nazistene for å gjennomføre Holocaust, samt manglende rettsoppgjør mot overgriperne og manglende eller sene krigsoppgjør til fordel for overlevende jøder har kjennetegnet flere land,

inkludert Norge. Fremdeles lever antisemittiske forestillinger videre i europeisk mentalitet, særlig slik vi finner det innenfor de nynazistiske og høyreorienterte miljøene, men også i språkbruk og forestillinger om «jøder».

Ulike ortodokse kirker har ikke hatt et tilsvarende oppgjør med antisemittisme som Den romersk-katolske kirke og ulike protestantiske kirker har hatt etter Holocaust. Men også disse oppgjørene har blitt kritisert for å være for overfladiske. I den klassiske islamske verden var ikke jødene sett på som en trussel på tilsvarende måte som det kristent dominerte Europa.²⁹ Men en gradvis fremvekst av jødehat i den muslimske verden har også funnet sted, særlig på 1900-tallet, hvor sirkulering av gamle europeiske jødestereotyper fikk godt nedslag parallelt med fremveksten av arabisk nasjonalisme og sionistisk innvandring av jøder til Palestina. Jødehat er svært utbredt og kobles til konspirasjonsteorier om sammensvergelses i mange muslimske land.³⁰ Benektelsen av Holocaust er ikke et tabu i store deler av den arabiske verden. «Det er ikke mer enn 70 år siden antisemittismen på det mest selvfølge vis var en del av kristendommens identitetsskapende former. Det er langt mindre enn 70 år siden den på tilsvarende vis ble del av den muslimske identitet.»³¹

Den nye antisemittismen

Et nytt begrep er også kommet til: «Den nye antisemittismen».³² Dette begrepet står i nær relasjon til konflikten i Midtøsten som involverer staten Israel, og da særlig Israel-Palestina-konflikten. Denne utviklingen «kan sies å innebære en perspektivforandring i antisemittismens historie i Europa, idet det ikke lenger er Holocaust som danner referanserammen, men konflikten i Midtøsten. Israel-Palestina-konflikten står som en overgripende tematikk der det åpnes et rom hvor antisemittiske holdninger kan komme til uttrykk.»³³ Et uttrykk for den «nye» antisemittismen var voldsbølgen som rammet jødiske miljøer i Europa etter den andre palestinske intifada i 2000 og krigen i Gaza i 2009.

26 Samme sted, ss. 361-378. Dette dokumentet brukes den dag i dag som i antisemittisk propaganda som «bevis» på en jødisk, verdensomspennende konspirasjon.

27 Samme sted, ss. 158-159, ss. 192-199 og ss. 296-300.

28 Samme sted, ss. 560-561.

29 Samme sted, s. 595.

30 Samme sted, ss. 595-599.

31 Samme sted, ss. 599-600.

32 Samme sted, s. 579.

33 *Antisemittisme i Norge?*, 2012, s.15

Norge var her ikke noe unntak. I januar 2009 samlet det seg demonstranter både for og imot den pågående krigen i Gaza. Mens demonstrasjonene i utgangspunktet ble arrangert som politiske protester, utviklet deler av de antiisraelske demonstrasjonene seg etter hvert til antijødiske utfall hvor det fremkom klare antisemittiske holdninger og handlinger.³⁴

I Norge er det all grunn til å være ekstra på vakt overfor denne typen «ny» antisemittisme. Mange mennesker i Norge er dypt engasjert i Israel-Palestina-konflikten, motsetningene er store i politiske synspunkter og debattene er ofte sterkt følelsesladede. Det er imidlertid viktig å understreke at det ikke nødvendigvis er antisemittisk å kritisere israelsk politikk. Hvorvidt antiisraelske utfall også er antisemittiske, kan bare avgjøres ved en analyse av det konkrete tilfellet. Det springende punktet er om kritikken «aktiverer antijødiske stereotypier som stigmatiserer jødene som «jøder».³⁵ Sammenblandingen av israelskritikk og antisemittisk eller anti-judaistisk retorikk er synlig i det offentlige ordskiftet, slik vi fikk et eksempel på i Jostein Gaarders kronikk i Aftenposten 5. august 2006:

«Vi anerkjenner ikke staten Israels retorikk. Vi anerkjenner ikke blodhevnens gjengjeldelse spiral med «øye for øye og tann for tann». Vi anerkjenner ikke prinsippet om ti eller tusen arabiske øyne for ett israelsk øye. Vi anerkjenner ikke kollektiv straff eller populasjonsslankekurer som politisk våpen. To tusen år er gått siden en jødisk rabbi kritiserte den urgamle doktrine om «øye for øye og tann for tann». Han sa: «Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem». Vi anerkjenner ikke en stat som tuftes på antihumanistiske prinsipper og ruinene av en arkaisk nasjonalreligion og krigsreligion.»³⁶

34 Samme sted, s.14. For mer om dette se Eiglad, 2010

35 Eriksen, Harket & Lorentz, 2005, s. 580.

36 Gaarder, 2006. Det skal presiseres at Gaarder kom med en beklagelse i en artikkel i Vårt Land 20. april 2011 hvor han bl.a. sa: "Dessverre innså jeg ikke tidsnok at jeg i den forbindelse kom til å formulere flere tankeløse og tvetydige utsagn, og dette beklager jeg. Det er blitt et samvittighetsspørsmål for meg å være helt klar på dette punkt.» Leder i Det Mosaiske Trossamfund, Anne Sender, uttalte i den sammenheng at "... det står respect av det Gaarder nå gjør.» Se: *Gaarder beklager jødeuttalelser*, 2011

HL-senteret viser i sin rapport om antisemittisme i Norge (2012) til at det i forbindelse med Israel-Palestina-konflikten har utviklet seg en egen debatt om berettigelsen av bruken av antisemittisme-begrepet: «Man har forsøkt å skille mellom legitim kritikk av Israels politikk og illegitim jødefiendskap, men i den polemiske debatten mellom Israels tilhengere og motstandere har enighet om en slik differensiering vist seg nærmest uopnåelig: Mens mange av Israels støttespillere aner antisemittisme i enhver kritikk og dermed utvider begrepet utilbørlig, definerer mange motstandere av Israel begrepet så smalt at det egentlig bare treffer nazistenes rasistiske jødefiendskap og derfor ikke har noe bruksområde i nåtiden. Striden om antisemittismebegrepet har altså blitt en del av selve konflikten.»³⁷

Det man likevel generelt bør være oppmerksom på i Israel-Palestina-debatter, er hvorvidt debattantene evner å skille mellom staten Israel og jødedom, eller mellom israelsk politikk og jøder. Demonisering av staten Israel eller demonisering av sionisme, en systematisk kritikk som er ute av proporsjoner, eller sammenlikninger av Israels behandling av palestinere med nazistenes behandling av jødene, er også faresignaler om jødehat som bør få alarmlampene til å lyse. 38 prosent av de spurte i HL-senterets undersøkelse om antisemittisme i Norge fra 2012 likestiller Israels behandling av palestinerne med nazistenes behandling av jødene under andre verdenskrig.³⁸ Rapporten fra 2017 viser at disse holdningene har avtatt noe, og ligger nå på 32 prosent.³⁹

37 *Antisemittisme i Norge?* 2012, s. 12.

38 Samme sted, s.7

39 *Holdninger til jøder og muslimer i Norge* 2017. Rapport fra Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). Hoffmann, Christhard og Moe, Vibeke (red.)

Jøder og antisemittisme i Norge

De første jøder ankom Danmark i 1622. Til forskjell fra Danmark var jøder ikke velkommen til Norge før i 1851. Forbudet ble innført med Christian den 5.s Norske Lov av 1687. Inntil da hadde jødene hatt begrensede muligheter til å reise inn i Danmark-Norge. Da den ellers så radikale norske grunnloven kom i 1814, var det ingen diskusjon rundt den såkalte «jødeparagrafen». Til og med presten og embetsmannen Nicolai Wergeland talte for å utestenge jøder fra riket. Hans sønn, Henrik, kjempet derimot mot paragrafen til sin død.⁴⁰ Han bidro med sterke litterære bidrag mot paragrafen før opphevelsen av den i 1851, og både *Jøden* og *Jødinnen* er dikt som fortsatt kan leses og brukes i undervisning i dag. Wergelands og danske Georg Brandes' moderne tanker om åpenhet for jødernes tro i riket, møtte motstand som inneholdt klassiske antijødiske utfall. Presten Johan Christian Heuch (senere biskop i Kristiansand) viser i sitt skrift fra 1877, *Dr. G. Brandes Polemik mod Kristendommen*, hvor rotfestet de antijødiske forestillinger var i befolkningen og i det norske presteskaperet på denne tiden:⁴¹

At den antikristelige Strømning i vore Dage for en væsentlig Del er af jødisk Oprindelse, næres fra jødiske Kilder og i fødte Jøder har sine mest energiske Talsmænd, er Sætninger, som allerede er udtalte saa ofte, at de holde paa at blive forslidte. Og dog er det nødvendigt stedse paany at fremhæve dette Faktum, at i vore Dage den i enhver Henseende mest glimrende, mest gennemførte, mest fanatiske, og derfor ogsaa i alle Maader mest besnærende Reaktion mod Kristendommen ikke udgaar fra Frafaldet indenfor Kirkens Kjød, - dette frembringer i Reglen kun en mere eller mindre principløs og derfor slap, meningsløs Rationalisme, - men fra det Israel, som af sit Folks Overleveringer og Tro kun har beholdt tilbage dets stolte Selvbevidsthed om at være alle andre Folk overlegent og dets uudslukkelige Had til den Kristendom, hvori det ser Aarsagen til, at det saa længe har været en Pariah mellem Nationerne.⁴²

Fra jødeparagrafens opphevelse i 1851 (i praksis fra passtvangen ble opphevet i 1860) til den første fremmedloven i 1901 var det åpnet for innvandring av jøder til Norge.⁴³ De fleste kom som et resultat av innskrenkninger i jødernes rettigheter og i frykt for pogromer i Russland. Antallet jødiske innvandrere var likevel lavt og oversteg knapt to tusen mennesker. Ved folketellingen i 1875 bodde 17 jøder i Christiania (Oslo).⁴⁴ I Norge kom antisemittismen først og fremst til uttrykk i form av stereotype fremstillinger i vitsetegninger, historier, fordommer og nedsettende omtale, men også i helhetlige fremstillinger i bøker som *Jøder og Gojim* av høyesterettsadvokat Eivind Saxlund fra 1910.⁴⁵ Det var ingen formelle restriksjoner på deres liv, med unntak av forbudet mot jødisk, rituell slaktning av dyr som ble innført i norsk lov i 1930 og som fremdeles er gjeldende lov i Norge i dag. Rapporter viser at det i disse årene ikke var statlige overgrep mot jøder slik taterne og samene ble utsatt for.⁴⁶ Men den russiske revolusjonen endrer dette bildet. Fra bl.a. kirkelig hold ble jødedommen sett i sammenheng med kommunismen og fremstillingene gikk ut på at Norge var truet av en «jødeinvasjon». De norske jødene ble i stadig større grad mistenkliggjort som illojale, barbarer og kriminelle. Det norske majoritetssamfunnet skapte fiendebilder av en liten minoritet ut ifra aktuelle behov i samfunnet.

Bildet endret seg noe utover på 1930-tallet da nazistenes forfølgelse av jøder ble kjent. Særlig Krystallnatten i november 1938 skapte sympati for de forfulgte jødene i Tyskland.⁴⁷ Etter at Tyskland okkuperte Norge, begynte det nye regimet å redusere jødiske rettigheter i landet. 13. juni 1941 sendte kirkeminister Schanke brev

40 Henrik Wergeland døde 6 år før paragrafen ble opphevet i 1851.

41 Eriksen, Harket & Lorentz, 2005, ss. 231-232. For mer utfyllende lesning, se Moe & Kopperud, 2011, ss. 53-64.

42 Sitert i Eriksen, Harket & Lorentz, 2005, ss. 232.

43 Samme sted, ss. 402-403.

44 Moe & Kopperud, 2011, s. 37.

45 Samme sted, ss. 36-37.

46 Samme sted, s. 36.

47 Eriksen, Harket & Lorentzen, 2005, ss. 417-418.

til Oslo biskop, der han foreslo å forby ekteskap mellom nordmenn og «personer som er av samisk eller jødisk avstamning i opptil 3 generasjoner». Forslaget var strengere enn tilsvarende tysk lovgivning. Biskop Berggrav svarte 9. september 1941 ved å gå kraftig ut mot Schanckes forslag og kirkeministeren besluttet i etterkant ikke å gjennomføre planen. Hvor mye kirkeledere i Norge visste om alvoret i planene om jødisk utryddelse er uvisst. Vi vet at under skriveprosessen av dokumentet *Kirkens grunn*⁴⁸ ble temaet diskutert, selv om det ikke er nevnt i det ferdige utkastet. Da Den norske kirke overleverte et brev datert 10. november 1942 med krav om at myndighetene måtte ta på alvor jødernes menneskeverd og rettigheter som resten av befolkningen, var det for sent. Bispemøtet kom i 2012 med en innrømmelse av unnfalleshet i møte med deportasjonene under krigen. 772 av i alt ca. 2200 jøder som bodde i Norge ble deportert til utryddelsesleirene i Europa. Bare 34 av disse overlevde.⁴⁹

I de siste årene har man også belyst kritikkverdige forhold for jødene etter krigen. Manglende rettslige og økonomiske oppgjør, manglende oppfølging overfor de tilbakevendende jødene, samt manglende erkjennelse av at nordmenn og norsk embetsverk aktivt medvirket til jødedeportasjonene, er noe av det som er påpekt. Restitusjonsoppgjøret, statens erstatning til jøder for eiendom og formuer som ble fratatt dem under krigen, var ikke et faktum før i 1999 med jødebooppgjøret. Den 27. januar 2012, i forbindelse med den internasjonale Holocaustdagen, beklaget statsminister Jens Stoltenberg den norske stats delaktighet i deportasjonen av jøder fra Norge, nesten 70 år etter at de fant sted for første gang (med transportskipet *Donau*, 26. november 1942). Kirkemøtet i 2008 erkjente kirkens ansvar for å ha medvirket til antisemittisme: «Kyrkja ber med seg ei historie om korleis kristne har fordømt og plaga jødane. Kristne har eit stort ansvar for å ha gitt grobotn for – og endå til fremja – antisemittismen.»⁵⁰ I forbindelse med reformasjonsjubileet i 2017 kom også biskopene med en uttalelse der de tar oppgjør med deler av arven fra Luther:

48 For en mer utførlig fremstilling se Austad, Berge & Ulstein, 2012
49 HI-senteret: Deportasjon av de norske jødene
50 *Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar*, 2008

I reformasjonsåret 2017 må vi som kirke ta tydelig avstand fra den antijudaisme som Luther etterlot seg. Det gjelder også den kirkelige antisemittisme som har brakt usigelige lidelser over det jødiske folk og fortsatt kaster mørke skygger over forholdet mellom kristne og jøder.⁵¹

Det jødiske miljøet i Norge i dag består av om lag 1300 personer.⁵² Selv om rapporten «Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017» viser at antisemittisme blant befolkningen går noe ned fra 2011, rapporterer jøder fremdeles jevnlig om antisemittiske utsagn og trakassering.⁵³ Det Mosaiske Trossamfunds synagoge i Oslo bruker mye ressurser på sikkerhetstiltak i frykt for angrep. Synagogen ble beskyttet natt til 17. september 2006 og har ved flere anledninger blitt tilgriset.

51 Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke, 25. november 2016

52 *Det kan skje igjen*, s. 15.

53 *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017*, s. 78

Frykten for islam

«Deira styre er ... ein vreidesstav og ein straffedom frå
Gud over den vantru verda, som det har vore sagt»

Martin Luther, i «Om krig mot tyrkaren», 1529.⁵⁴

Muslimere ved vår dør

Muslimene og islam som religion har ikke hatt tilsvarende plass i europeisk og norsk bevissthet som det jødedom og jøder har hatt. Like fullt har europeisk selvforståelse og identitet i mer enn 1000 år også vært preget av ulike varianter av fremmedgjøring, karikering og demonisering av islam. Typiske europeiske forestillinger av muslimene har vært å se dem som invaderende «muhammedanere», maurere eller tyrkere, slik tilfellet også var da Den augsburgske bekjennelse ble skrevet i 1530, hvor muslimene har blitt inkludert:

«De fordømmer alle vranglærere som er oppkommet mot denne artikkel, som f.eks. manikeerne [...], like ens valentinianerne, arianerne, eunomianerne, muhammedanerne og alle av liknende slag.»⁵⁵

Den tyrkiske ekspansjonen på 1400- og 1500-tallet, som resulterte i at den tyrkiske hæren stod like utenfor Wien i 1529 (og igjen i 1683), gjorde inntrykk på det kristne Europa. Dette er bakgrunn for at Luther forfattet flere skrift mot tyrkerne og deres religion.⁵⁶ Også i dag blir tyrkernes beleiring av Wien brukt i europeisk identitetspolitikk. Et tydelig eksempel er det sterkt antimuslimske nettstedet Gates of Vienna.

Tradisjonen for å fremstille muslimen i teologiske sammenhenger som antikrist og det ondes redskap er like gammel som fremveksten av islam. Da det første korstoget samlet styrkene sine i Konstantinopel i 1096-97 var beskyldningen at jødene og muslimene stod i ledtog med hverandre i forsøket på å drive ut de kristne fra Det hellige land. Tilsvarende teologiske holdninger finnes blant flere kristne også i dag:

«Som kristen teolog meiner eg at islam er frå Guds motstandar, Djevelen; det kan vi sjå ved at islam er ein antikristeleg religion, som fornektar Jesu guddom ... At islam er antikristeleg, ser ein også på kva slags menneskeverd og rettar den einskilde har ifølgje Koranen.» (Sitat fra norsk prest i 1992)⁵⁷

Orientalisme

Møtepunkter mellom kristendom og islam har i vår nordeuropeiske kontekst ikke vært like utbredt som forholdet mellom jøder og kristne. Den iberiske halvøy (dagens Spania og Portugal) ble en del av det muslimske Ummayade-dynastiet på 700-tallet og eget kalifat fra år 929. Sammenliknet med andre styresett i datidens Europa var dette i perioder et forholdsvis harmonisk styre med jødisk, kristen og muslimsk trosutfoldelse. Dette tar slutt i 1492 da de siste muslimer (maurerne) og jøder blir drept eller forvist fra halvøya. Fra 1800-tallet og utover er det særlig Europas, USAs og Russlands økende politiske og økonomiske interesser i Asia, Midtøsten og Afrika som medførte nærkontakt mellom vestlige kristne og muslimer, nå under koloniale styre. Bildene de nye kolonimaktene i Vest-Europa, Russland og USA hadde av muslimene fra middelalderen ble videreført i nye former. Muslimene var barbarer og tyranner, parasitter som utførte rituelle drap

54 Sitat hentet fra Leirvik, 2006, ss. 88-89.

55 Brunvoll, 1991, s 45.

56 Leirvik, 2006, ss. 88-91.

57 Dagen, 1992. Sagt i forbindelse med etableringen av kontaktgruppa mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke.

på kristne barn og vanhelliget nattverdsbrødet.⁵⁸ Med fremveksten av raseteoriene på slutten av 1800-tallet ble de semittiske folkegruppene, arabiske muslimer i likhet med jødene, plassert i de lavere kategoriene blant mennesker.⁵⁹ Edward Said har i sine studier vist oss hvordan Vesten har fremstilt mennesker i Østen som objekter for sine vurderinger, der alle de østlige kjennetegnene er motsetninger på de kjennetegn Vesten gir på seg selv. «Vi» er rasjonelle, «de» er irrasjonelle. «Vi» er siviliserte, «de» er barbariske. «Vi» er frie, «de» er ufrie, osv. Alle kjennetegn er en del av muslimers natur og ulike muslimske retninger og praksiser reduseres til ett stereotypet bilde. Likhetsstrekkene med fremstillingene av jødene i vår historie er mange.

Muslimsk innvandring til Europa

Et nytt trekk i moderne tid er muslimsk innvandring til Vest-Europa, som før alvor skjøt fart på 1960-70-tallet. Noen muslimske grupper er europeiske fra gammelt av (muslimer i Bosnia, Albania og andre steder på Balkan, små grupper i f.eks. Russland, Polen og Finland, osv.), men de har ikke påvirket det europeiske selvbildet som «kristent» eller «sekulært» i særlig grad. I boken *Tilbakeblikk* beskriver Mahmona Khan hvordan de første pakistannerne kom til Norge som arbeidsinnvandrere sommeren 1971 på Majorstua i Oslo. Skepsisen var kanskje stor allerede da, men i liten grad var skepsisen knyttet opp til at de var muslimer. For nordmenn var de først og fremst pakistanner, marokkanere eller kurdere. Oppblomstringen av det vi kan kalle *islamofobi* eller *muslimfiendtlighet* kom særlig i etterkant av jernteppets fall i 1989/90. Den kalde krigen ble erstattet av en 'sivilisasjonskonflikt', særlig mellom det kristne Vesten og islam, påstod bl.a. Samuel Huntington. Med Salman Rushdie-saken i 1988 ble nye fiendebilder skapt. Fra og med 11. september 2001 var det ikke lenger tvil om at muslimene igjen befant seg midt i vår bevissthet preget av en tung historisk arv med fordommer og fiendebilder. Dette ble blant annet tydelig i retorikken fra enkelte vestlige land, hvor begrepet korstog for en liten stund ble tatt opp igjen. USA og Vestens krigføring i Afghanistan og Irak og 'krigen mot terror' har bidratt til å forsterke oppfatningene om at det pågår en global kamp

58 Gardell 2011, ss. 58-59.

59 Samme sted, s. 62.

mellom islam og kristne demokratiske verdier. Vanlige muslimer blir ofre for forestillinger vi har av muslimske ekstremister og terrorister.

Islamofobi eller muslimfiendtlighet er ikke det samme som antisemittisme, men til tross for forskjellene mener flere forskere at det også finnes noen likhetstrekk mellom dagens hat mot muslimer og jødehatet. Forskeren Lars Gule ved Høgskolen i Oslo og Akershus, beskriver likheten slik i en kronikk i *Klassekampen*.⁶⁰

- Urimelig og overdreven frykt for islam og/eller muslimer
- Essensialisering og tingliggjøring av islam og muslimer
- Konspirasjonsforestillinger om at islam/muslimer vil underlegge seg verden

Islamofobi

Mattias Gardell, svensk religionshistoriker og forfatter, er opptatt av å bruke begrepet islamofobi på samme måte som andre fobier som f.eks. homofobi og xenofobi (fremmedfrykt).⁶¹ Her brukes -fobi i overført betydning om historisk, politisk og sosialt produserte fordommer mot bestemte grupper mennesker og den diskrimineringen som følger av disse reproduserte forestillingene. Forestillinger om hvordan muslimer er, har sammenheng med hvordan forestillinger om islam er. Muslimer forventes å være annerledes enn andre mennesker, blant annet fordi man tror de er mer styrt av religion enn andre. Muslimer merker muslim-

60 Gule, 2012.

61 Gardell, 2011, ss. 10-22

fiendtlighet på kroppen i Norge i dag i alt fra hatefull omtale i samfunnet og på internett, politisk mistenkeliggjøring og skjending av moskeer med svinekjøtt, til fysisk vold eller diskriminering på arbeids- og boligmarkedet.⁶²

Innledningsvis nevnte vi myten om Eurabia. Islamofobien gir seg uttrykk i slike konspirasjonsteorier også i det vi liker å kalle rasjonelle samfunn. Det er verdt å merke seg at disse teoriene både baserer seg på og reproducerer fryktskapende stereotyper av islam og muslimer. Den verste konsekvensen av dette opplevde vi med drapene og lemlestelsene i Norge 22. juli 2011.

HL-senterets rapport «Holdninger til jøder og muslimer i Norge i 2017» viser at 34,1 prosent av befolkningen har utpregede fordommer mot muslimer. Hele 47 prosent støtter påstanden «Muslimer har selv mye av skylden for økende muslimhets»; påstanden «Muslimer vil ikke integreres i det norske samfunnet» støttes av 42 prosent; 39 prosent støtter at «Muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur», og 30 prosent mener at «Muslimer ønsker å ta over Europa». 27,8 har motvilje mot muslimer og 19,6 oppgir at de vil mislike å ha muslimer som naboer eller i vennekretsen. Dette er svært urovek-kende tall.⁶³

62 Frykter enda mer muslimhat, artikkel i Dagsavisen 26.09.2013

63 Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017, s. 8

Hat mot rom og romanifolk

I længe tid hadde det været stille omkring disse paa-trængende, uvelkomne gjester. Sansynligvis hadde de taget en tur til sit hjemland, - og man trak uvilkaarlig et lettelsens suk ved tanken paa, at de nu var forduftet for alvor. (...) Og saa (...) slaar man dørene paa vid væg for udenlandske omstreifere og giver dem lov til frit at færdes, hvor de vil, og som de vill! (...) Man kunde fristes til at spørge, om vore myndigheder intet har lært efter 400 aars bitre erfaringer. (...) Paa sin vandring fra Indien kom zigøinerne omsider hid op til det kolde nord. I store skarer skulede de ind i de nordiske lande og blev en skræk for bygderne. Der blev vedtaget den ene lov strengere end den anden, de blev truet med udvisning, fængsel, dødsstraf. Men alt sammen til ingen nytte. (pastor Ingvald B. Carlsen, 1921)⁶⁴

Myter om rom lever i beste velgående

I dag kan vi fortsatt lese lignende beskrivelser av folket vi her velger å kalle med fellesbetegnelsen rom. Den offentlige debatten om tilreisende rom får frem i lyset mange velkjente fordommer mot rom. Påstander om at rom er skitne og bryter med gamle tabuer i samfunnet gjentas. Kulturen omtales i generelle ordelag som dysfunksjonell:

«Dialoger, handlingsplaner, særtiltak og penger har hatt nøyaktig null resultat over flere tiår. Derfor vil Hanssen [Bjarne Håkon Hanssen, arbeids- og inkluderingsminister i 2008] «prøve en gang til», og gjøre akkurat

64 Hentet fra Rosvold & Bielenberg, 2012, s. 27. Carlsen, som var generalsekretær for Omstreifermissionen, skrev dette innlegget etter at det kom et følge av «utenlandske sigøyne-re» til Norge i 1921. Carlsen var engasjert i «tatersaken» og i å få «bukkt med omstreiferplagen». Taterne hadde på dette tidspunktet blitt internert for å bli fornorsket.

det samme. Utsiktene er dystre. Roten til problemene ligger i selve den dysfunksjonelle sigøynerkulturen, og lite tyder på at sigøynerne vil endre den. En ting har Hanssen rett i, nemlig at det er viktigst å få barna gjennom skolen. Men dette er stikk i strid med de norske sigøyneres dysfunksjonelle kultur. ... Roten til problemene ligger i sentrale deler av sigøynerkulturen. Den kan bare sigøynerne selv endre, og lite eller ingenting tyder på at de ser noe behov for det.»⁶⁵

I debatten om tilreisende rom i norske nærmiljø har vi sett en fremvekst av myter og fordommer som ikke har grunnlag i virkeligheten. Påstander om rom som ikke har belegg uttales av så vel privatpersoner som av representanter for offentligheten i media. Dette har skjedd gjentatte ganger i Norge de siste årene, og gjenspeiler gamle fordommer med klare rasistiske undertoner.

Antisiganisme

Antisiganisme er i følge Rosvoll og Bielenberg en spesifikk form for rasisme mot rom, som siden 2005 har vært anerkjent som et problem av Europarådet.⁶⁶ Men forfølgelsen av rom har eksistert i Europa siden de første rom kom for nesten 1000 år siden. Hatet nådde et toppunkt med nazistenes forsøk på å systematisk utrydde dem i Holocaust. Før krigen ble rom forfulgt på grunnlag av deres «underlegne rase». Etter krigen har etnisitet eller kulturell praksis overtatt som begrunnelser. Lidelsene før, under og etter 2. verdenskrig har i liten grad blitt anerkjent av verdenssamfunnet.⁶⁷ Forfølgelse og trakassering av rom fortsatte i stor utstrekning i hele Europa etter krigen, helt frem til i dag. Så sent som i Aftenposten sommeren 2009 var det et innlegg om roms «dysfunksjonelle kultur».⁶⁸

65 Snoen 2008

66 Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 7.

67 Charny, 1999, ss. 501-508.

68 Rosvoll & Bielenberg, 2012 s. 34.

Norsk historie

I Norge har de vi i dag kaller Romani-folk (eller *sinti*) kommet til landet i ulike perioder. De eldste gruppene er *tatere* eller *de reisende* og har røtter helt tilbake til 1500- og 1600-tallet. Siste halvdel av 1800-tallet kom sigøynerne (rom), men i mindre antall. Disse to gruppene regnes ikke i dag å tilhøre samme etniske gruppe, selv om språket har vært beslektet. Begge grupper har, i likhet med andre nasjonale minoriteter i Norge som for eksempel samer og kvener, blitt undertrykt av den norske stat og utsatt for forsøk på assimilering.

Rom som kom på 1800-tallet ble straks norske statsborgere. Men flere tiår og generasjoner etter ble dette ansett som en feiltakelse. I et rundskriv fra Justisdepartementet til politimesterne lokalt i landet fra 1924 og 1925, ble det slått fast at «*[h]vis det kommer zigøinere som har norsk pass, hvori det er angitt at de er norske statsborgere, er et slikt pass ugyldig og bør inndras.*»⁶⁹ På dette tidspunkt ble rom statsløse og mange måtte forlate landet. De ble senere avvist på grensen hvis de forsøkte å komme inn igjen i Norge.

Under naziregimet ble norskfødte rom internert i utryddelsesleiren Auschwitz–Birkenau. Kun 12 av 68 overlevde. Disse ble fortsatt nektet adgang til Norge etter krigen. Nansenpass eller asylinstituttet gjaldt ikke denne gruppen. Det var også planer

69 Sitert etter Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 38. Utdraget er hentet fra Niemi, Myhre & Kjeldstadli, 2003. *I nasjonalstatens tid 1814–1940*. Oslo: Pax (Norsk innvandringshistorie, bind 2), s. 453

om å deportere tater under krigen. Dette ble imidlertid aldri iverksatt. Fremmedloven av 1927 stod ved lag frem til 1956, da det opplagt rasediskriminerende ved loven ble tatt opp i Stortinget. Helt frem til 1972 foregikk det så en dragkamp mellom norske myndigheter og statsløse romfamilier.⁷⁰ Men selv etter at loven ble opphevet, fortsatte den norske stat å kriminalisere livsformen til rom og tater i Norge, ta barna fra dem og plassere dem i fosterhjem. Kirken støttet denne måten å behandle dem på, noe Den norske kirke offisielt ba om unnskyldning for i 1998.

Problemet med holdninger i det norske samfunnet har igjen blitt tydeliggjort gjennom de siste års innvandring av rom fra det tidligere Øst-Europa, og særlig fra Romania. «Sigøynerproblemet» fra de siste hundre års norske og felleseuropeiske retorikk dukker stadig frem i media i dag. Aftenpostens A-magasin fra fredag 17. desember 2010 har overskriften «Løsningen? Romfolket jages tilbake til Romania». Dobbeltheten i overskriften impliserer at det faktisk eksisterer et problem, et «sigøynerproblem».⁷¹

Veien videre

Det kan virke lenge siden 2. verdenskrig og konsentrasjonsleirene som tok livet av ufattelige mengder mennesker. Først og fremst jøder fra hele Europa, men også rom (sigøynere), slavere, opposisjonelle, folk med psykisk utviklingshemming og homofile. Nazistenes holdning til de som ikke passet inn i deres verdensbilde ryster oss fremdeles i dag. «Aldri igjen!» ble det sagt om utryddelsesleirene etter krigen.

Likevel skjedde folkemord igjen. Med samme hat som tidligere. Mot de som ikke støttet Røde Khmer-regimet i Kambodsja fra 1975-79, mot kurdere i Irak i 1988, mot tutsier i Rwanda i 1994, mot muslimer i Bosnia i 1995. Drap har også blitt utført av enkeltmennesker fordi de hater bestemte grupper i samfunnet. Plutselig fikk vi erfare et slikt hat på nytt i Norge. Den 22. juli 2011 ble 8 mennesker drept av en bombe i Oslo og 69 mennesker skutt ned og drept, en etter en, på Utøya som et resultat av én persons hat. Mange ble alvorlig skadet og traumatisert. Terroren ble begrunnet med innvandringsfrykt og islamfrykt.

Selv om vi ikke nødvendigvis blir masse-mordere av å hate, bør vi spørre oss hvor hatet kommer fra. Hvor begynner hatet som i noen tilfeller fører til vold, massedrap og forsøk på å utrydde mennesker? Begynner det i de små tingene?

Begynner vi med de små tingene, bør vi spørre oss selv hvilke skjellsord vi bruker om andre. Blant barn og unge i Norge er det veldig vanlig å si «Er du homo, eller?» og «Jævla homol!». Eller «Din hore!» Mange steder er «jøde» et skjellsord på samme måten. Hvorfor brukes «homo» og «jøde» som skjellsord i dag når vi tar avstand fra måten jøder og homofile har blitt behandlet på opp gjennom historien?

⁷⁰ Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 40

⁷¹ Samme sted, s. 30.

Hva gjør at navnet på disse gruppene blir brukt som skjellsord? Og hvorfor er det ofte de gruppene som i norsk sammenheng også er det vi kaller minoriteter som får navnet sitt brukt på denne måten? Har de gjort oss noe galt? Er de som gruppe spesielt slemme, onde, stygge eller på andre vis usympatiske siden vi bruker betegnelsen på dem nedsettende? Vi vet at svaret er «nei!», og likevel brukes ordene som skjellsord.

Jeg går på videregående og er den eneste jøden på min skole. «Jøde» blir brukt som skjellsord, spesielt av noen muslimer, mens noen av de etnisk norske heller forteller jødevitser. Jeg blir såret av begge deler, men sier ingenting. En dag hadde vi en vikarlærer i historie.

Temaet var annen verdenskrig og Holocaust. Så sa han at han visste at «jøde» ble brukt som skjellsord i dagens skole. Han sa at om noen i klassen brukte det, så skulle de vite at det var krenkende selv om man mente det som tull. Han sa også at nazistene begynte med å si stygge ting om jøder og endte med å drepe dem. Etter timen kom min muslimske venninne og spurte om jeg ble såret når hun og andre brukte «jøde» sånn uten å tenke over det. Jeg sa ja. Hun spurte om hun skulle be de andre holde opp å misbruke ordet «jøde». Jeg sa ja, men trodde ikke det ville endre noe. Nå er det gått to måneder og ingen i klassen har brukt ordet «jøde» som skjellsord siden. Hvorfor har ingen lærere sagt dette før?

Anonym elev (*Det kan skje igjen*, s. 16)

Hva har alt dette å gjøre med konfirmantopplæring og annet arbeid i menigheten? Historien har vist hvor viktig det er å lære å leve godt sammen med mennesker som er forskjellig fra en selv. Ofte er også likhetene større enn forskjellene. Vi ønsker å bruke tid på dette i kirken fordi oppøvelse av respekt for forskjeller er en viktig del av kristen tro. Jesus viser oss gjennom sitt liv og sine fortellinger at vi har ansvar for å ta vare på skaperverket og alle våre medmennesker. Erkjennelsen av dette ansvaret deler vi med andre trosretninger og livssyn.

Vi har i det foregående blitt gjort oppmerksom på bruddstykker av vår kirkes problematisk arv. Vi vet at gamle fordommer og fordekt hat stadig dukker opp i nye forkledninger og gjør seg gjeldende i samfunnet. Vi må vite om dette, og være klare til å motarbeide det når vi oppdager det. Øvelsene og de pedagogiske verkstedene som vi presenterer her er ment å gi konfirmanter og andre redskaper som kan brukes til å gjenkjenne situasjoner der frykt blir til hat, der fordommer blir til diskriminering, eller der usikkerhet fører til utestengelse. Det er vårt håp at disse øvelsene kan forme kristnes identitet og tro.

Definisjoner

Antisemittisme:

Det er svært komplisert å skulle definere antisemittisme, da fenomenet i videste betydning rommer alt fra fordommer og fiendtlige holdninger mot jøder, til overgrep og folke-mord. I både akademiske og politiske miljøer er det stadi-ge diskusjoner om hva som skal inngå i en definisjon av begrepet, for eksempel om grensene mellom israelskritikk og antisemittisme.⁷² Hat som rammer jøder fordi de er jøder, er en enkel definisjon som har vært i bruk lenge.⁷³

I Store norske leksikon kan vi lese at «innenfor forskningen anvendes begrepet antisemittisme i dag på litt forskjellige måter. Enkelte forskere bruker betegnelsen inkluderende, det vil si om alle former for jødefiendtlighet fra antikken og frem til vår egen tid. Andre anvender begrepet mer spesi-fikt, om den moderne, raseideologiske jødefiendtligheten som vokste frem i det 19. århundret. Blant de sistnevnte avgrenses gjerne antisemittismen fra den religiøst begrun-nede antijudaismen, som var dominerende frem til 1800-tal-let.»⁷⁴

Antisemittismen kan variere i uttrykk og intensitet. Utfor-dringen er å finne en definisjon av antisemittisme som er åpen nok til å romme ulike former for jødefiendtlighet, både historiske og samtidige. I HL-Senterets rapport om antisemittisme i Norge (2012) vises det til sosiologen Helen Feins definisjon hvor antisemittismens kompleksitet kommer godt til uttrykk: «En vedvarende, latent struktur av fiendtlige forestillinger om jøder som kollektiv, manifestert i individer som holdninger, i kulturer som myter, ideologi, folklore og bilder, og i handlinger – som sosial eller rettslig diskrimine-ring, politisk mobilisering mot jødene, og kollektiv eller statlig vold – hvilket har som resultat og/eller målsetting å distan-sere, drive bort eller tilintetgjøre jøder fordi de er jøder.»⁷⁵

Antijudaisme:

Ifølge Store norske leksikon henviser begrepet antijudaisme til «en religiøst, hovedsakelig kristent begrunnet fiendtlighet rettet mot jødene og jødedommen. Betegnelsen anvendes i tillegg om antijødiske forestillinger og handlinger i den før-moderne verden, i kontrast til den moderne nasjonalistiske og rasebaserte antisemittismen som vokste frem i det 19. århundret.»⁷⁶

Graden av sammenheng mellom den førmoderne og moderne jødefiendtligheten er likevel omstridt innen anti-semittismeforskningen. Enkelte forskere har valgt å forkaste antijudaisme-begrepet fordi de mener at det bidrar til å lage et kunstig skille mellom fiendtlighet overfor jødisk religion og det jødiske folket som praktiserer denne religionen.⁷⁷ Begrepet kan også være uheldig da det kan innebære et apologetisk forsøk på å frikoble kristen teologi fra alle forbindelser til rasemessig antisemittisme.

Vi har likevel valgt å bruke begrepet her og i en av øvelsene i materialet fordi vi gjør bruk av teologen Katharina von Kellenbachs arbeid (hun bruker begrepet) og fordi vi med dette ønsker å rette fokus mot et særskilt kristent jødehat. Kellenbach sier det er særlig tre motiver som kjenner seg kristen antijudaisme:⁷⁸

- 1 *Kontrastmotivet*: Jødedommen kjennetegnes som den negative antitesen til kristendommen (jødisk dom vs. kristent løfte, jødisk lov vs. kristen nåde, osv.)
- 2 *Sydebukkmotivet*: Jødene er ansvarlige for Kristi død. De er predestinert til å være skyldige.
- 3 *Prologsmotivet*: Jødedommen legger bare grunnlaget gjennom Det gamle testamentet for kristendommen, og er sånn sett en «relikvie», en ikke-levende tro.

72 Handlingsplan mot antisemittisme 2016-2020, hentet fra regjeringen.no 08.08.2017

73 Eriksen, Harket & Lorenz, 2005, s.7

74 Simonsen, 2013 a.

75 Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 12.

76 Simonsen 2013 b.

77 Simonsen 2013 b.

78 Kellenbach, 1994, s. 39-55.

Essensialisme:

Begrepet «essens» kommer fra latin og kan oversettes «vesen». I filosofien brukes begrepet om en tings vesenskjenneegn, det som gjør en ting til det den er.⁷⁹ Med essensialisme mener vi en fortolkning, tilnærming eller forklaring som tilskriver objekter eller kategorier (f.eks. religion, kjønn, nasjonalitet etc.) bakenforliggende, uforanderlige strukturer og vesenstrekk som bestemmer deres egenskaper, væremåte eller handlinger.⁸⁰ Dette innebærer bl.a. at de individuelle kjennetegnene får mindre betydning, og reduseres til trekk som kjennetegner den gruppen man anses å være en del av.

Holocaust:

Holocaust stammer fra det greske ordet *holókauston* for å brenne *fullstendig opp* eller *brennoffer*. I hebraisk språkbruk *ha-shoah* (tilintetgjørelse) eller *porajmos* eller *samudaripen* (fortærende) på romani. Navnet betegner det statslede folkemordet og forsøket på å utrydde jøder som det nasjonalsosialistiske Tyskland gjennomførte fra 1938 til 1945. Etterhvert også brukt om folkemordet mot sigøynere (rom) og andre etniske, politiske, religiøse og seksuelle minoriteter som ble utsatt for folkemord i samme periode.⁸¹

79 Bøhn 2017

80 Lübcke, Poul (red.), 1983/1993, s. 119.

81 HL-senteret, Holocaust

Islamofobi:

Nylig innarbeidet begrep, men oppstod i franske kretser i 1920-årene som en parallell til *judofobi*.⁸² Ordet beskriver negative fordommer mot og diskriminering av muslimer,⁸³ og det finnes ulike definisjoner av begrepet. Vi baserer oss her på en definisjon av islamofobi som «sosialt reproduserte fordommer om og aversjoner mot islam og muslimer, samt handlinger og praksiser som angriper, ekskluderer eller diskriminerer mennesker på bakgrunn av at de er eller antas å være muslimer og assosieres med islam.»⁸⁴ Begrepet er mye brukt i faglig sammenheng, men er omdiskutert og kan lett misforstås. I dette materialet har vi derfor valgt å omtale slike holdninger som muslimfiendtlighet. Sindre Bangstad og Cora Alexa Døving karakteriserer islamofobi som en form for ideologi som har fellestrekk med både antisemittismen og rasismen.⁸⁵ I følge dem er et av de sentrale motivene i islamofobien Eurabia-teorien, en konspirasjonsmyte om muslimers plan om å overta Europa, samt påstanden om at muslimer ikke er til å stole på fordi de ikke snakker sant.⁸⁶ I tillegg finner vi forestillinger som består av en rekke negative stereotyper om islam og muslimer, for eksempel islam som en voldelig religion eller muslimske menn som kvinnemishandlere. Det er viktig å presisere her at ikke alle negative holdninger til eller fordommer mot muslimer er dekket av begrepet islamofobi, da dette begrepet slik vi bruker det refererer til et verdenssyn som er fundert på en bestemt ideologi og ofte basert på «uriktige eller sterkt overdrevne påstander om muslimer eller islam, essensialisering og konspirasjonstenkning.» Begrepene islamofobi og muslimfiendtlighet må heller ikke misbrukes til å avvise all kritikk av islam eller muslimsk praksis.

82 Gardell 2011 s. 11.

83 Kartlegging av kunnskaper og holdninger, 2011, s. 15.

84 Gardell, 2011, s. 17.

85 For mer om dette, se Bangstad og Døving, 2015, s. 109-114

86 Det følgende er basert på Bangstad og Døving, 2015, s. 99-101

Antisiganisme:

Begrepet betegner en ideologi basert på en rase-messig overlegenhet i forhold til rom, en form for avhumanisering og institusjonell rasisme, næret av en historisk diskriminering.⁸⁷ En bredere definisjon kan være hat mot og/eller diskriminering av rom fordi de er rom. Termen «antisiganisme» er forholdsvis ny i Norge.

Diskriminering:

Vi forstår diskriminering som «en form for systematisk forskjellsbehandling på grunnlag av et individs eller en gruppes *medfødte* eller *erhvervete* karakteristika.»⁸⁸ Dette kan være for eksempel forskjellsbehandling på grunn av kjønn, alder, religiøs tilhørighet, etnisitet osv. Diskriminering har som regel grunnlag i fordommer mot individer eller grupper, og henger tett sammen med rasisme (se under) – selv om ikke all diskriminering med nødvendighet er rasistisk.⁸⁹

Rom:

Rom er mennesker som tidligere kjent under fellesbetegnelsen «sigøynerne». «I 2008 bestemte flere riksdekkende medier seg for å gå over til å bruke ordet rom. Rom er den internasjonalt anerkjente termen for befolkningen, og mange romorganisasjoner har arbeidet for en slik språkbruk. Rom kom til Norge første gang i tidsrommet mellom 1860 og 1880. På engelsk bruker vi termen Roma, men også Romani, noe som kan være forvirrende fordi vi i Norge bruker termen romani om de vi tidligere kalte «taterne.»⁹⁰ Rom er en nasjonal minoritet i Norge.⁹¹

Romanifolket:

Romanifolket blir også omtalt som taterne (her bruker vi betegnelsen *romanifolket* for å skille fra språket *romani* som blir brukt av gruppene). I Norge bruker vi også termen de reisende. «Romanifolket kom til Skandinavia på 1500-tallet, og man antar at de stammer fra de første romgruppene som reiste fra India mellom 1000- og 1300-tallet. Romanifolket har imidlertid levd i Skandinavia i om lag 500 år, og regnes ikke i samme etniske gruppe som rom i Norge.»⁹²

Rasisme:

Som med antisemittisme, er det også ulike måter å definere rasisme på. En definisjon kan være at rasisme er en oppfatning eller et sett av holdninger hvor mennesker rangeres i hierarki etter hudfarge, etnisk bakgrunn, kultur og/eller religion, og at denne rangeringen legitimerer diskriminering og vold mot dem som står nederst i det hierarkiet den er tuftet på. En slik definisjon finner vi hos Bangstad og Døving: «For at noe skal kunne kalles rasisme eller være en rasistisk ideologi, mener vi at tre prosesser inngår: 1. Å dele inn en befolkning i ulike kategorier der noen gis negative essensielle trekk. 2. Å redusere et individs identitet til de gitte negative trekkene for en kategori. 3. Å bruke de negative karaktetrekene som argument for underordning og diskriminering.»⁹³ Noen vil mene at definisjoner som denne er problematiske fordi de risikerer ikke å fange opp den vanlige hverdagsrasismen som er mer utbredt enn den mer ideologisk funderte. Antirasistisk senter definerer for eksempel rasisme bredere, som «enhver diskriminering basert på etnisitet, opprinnelsesland eller hudfarge»,⁹⁴ og Kunnskapsdepartementet har i sin rapport om antisemittisme og rasisme i skolen definert rasisme enda bredere, nemlig som «fordommer mot og diskriminering av individer ut fra deres gruppetilhørighet.»⁹⁵

87 Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 7.

88 Bangstad og Døving, 2015, s. 14

89 Bangstad og Døving, 2015, s. 22

90 Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 7.

91 De andre nasjonale minoritetene i Norge er: romanifolket (taterne), jøder, kvener og skogfinner. Samer regnes som et urfolk.

92 Samme sted

93 Bangstad og Døving, 2015, s. 16

94 Antirasistisk senter, Om rasisme

95 Det kan skje igjen, s.23.

Mobbing:

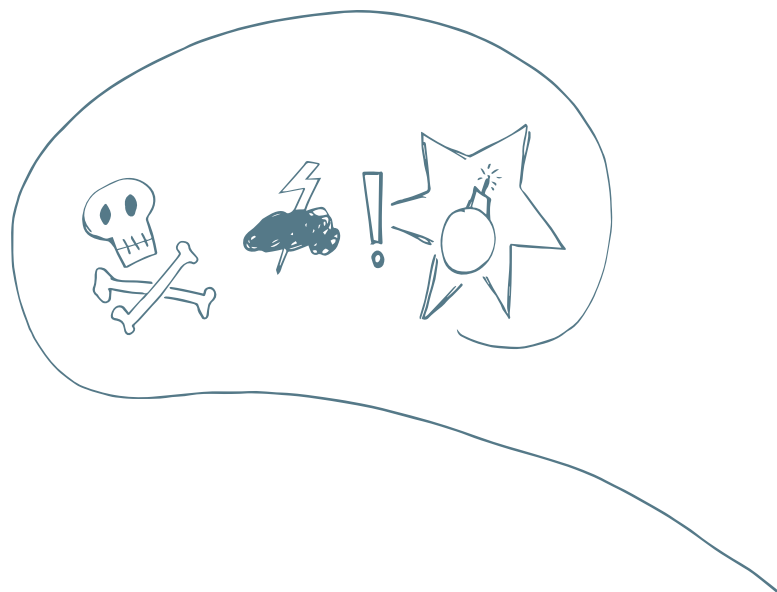
Mobbing er ondsinnet adferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing (Elevundersøkelsen 2012). *Elevsiden.no* definerer mobbing slik: «En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer.»⁹⁶

Fordommer:

Begrepet «fordom» kan beskrives på ulike måter. Ut fra et filosofisk og hermeneutisk ståsted, kan begrepet beskrives som en for-dom, altså «en dom eller oppfatning som er fattet på forhånd.»⁹⁷ Dette forstås som en av grunnforutsetningene for i det hele tatt å forstå og tolke virkeligheten. I andre sammenhenger, og i daglig bruk, forstås imidlertid «fordom» ut fra et psykologisk ståsted, som «en holdning basert på mangelfull kunnskap som disponerer en person til å uttrykke antipati overfor personer, grupper, ideer eller objekter. Begrepet brukes særlig om negativ holdning til personer basert på gruppetilhørighet.»⁹⁸ Ofte rette fordommene seg mot grupper man selv ikke er medlem av, for eksempel en annen religiøs eller etnisk gruppe, og de baserer seg på stereotypier (se under).

Stereotypi:

En stereotypi er «en generalisert forestilling om hvordan en bestemt gruppe mennesker er.»⁹⁹ Stereotypier endres ikke nødvendigvis når man konfronteres med individer fra disse gruppene, selv om individenes egenskaper ikke stemmer med stereotypien. Stereotypier kan bl.a. brukes som et middel for å sette grupper eller individer opp mot hverandre eller for å definere den andre negativt (for eksempel ut fra kjønn, etnisitet, religion og lignende).

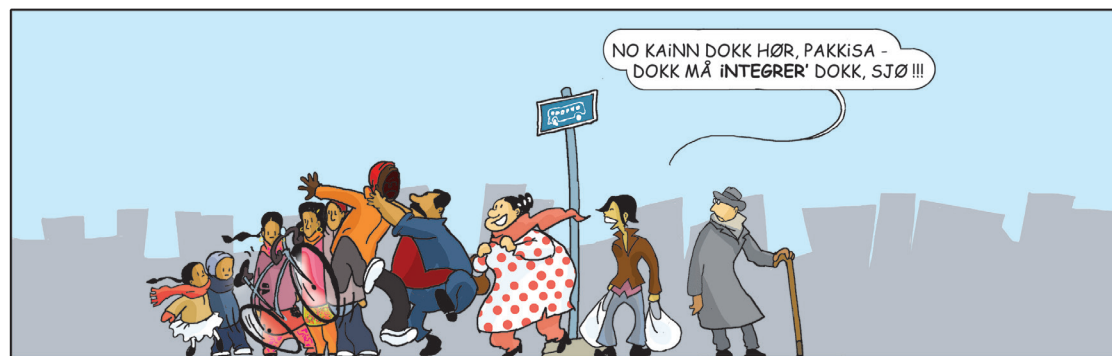
96 Kartlegging av kunnskaper og holdninger, s. 15.

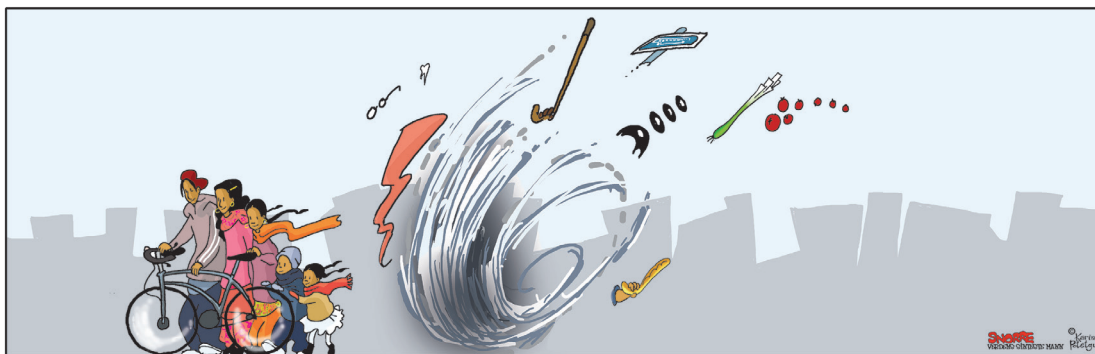
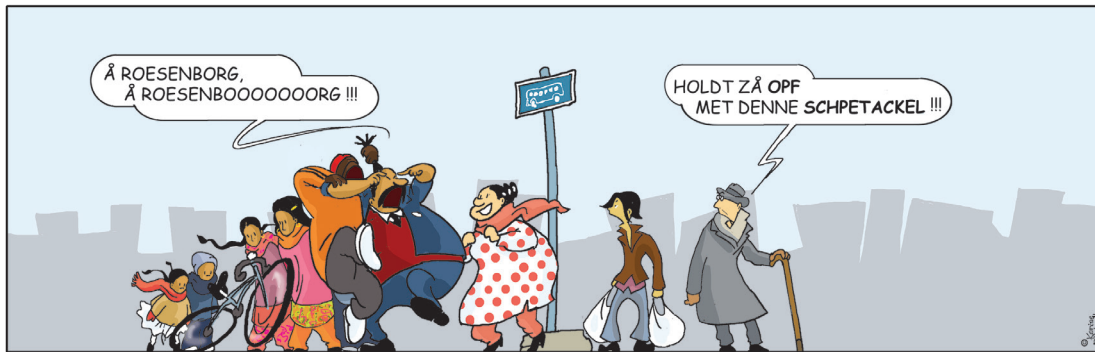
97 Gursli-Berg, 2015

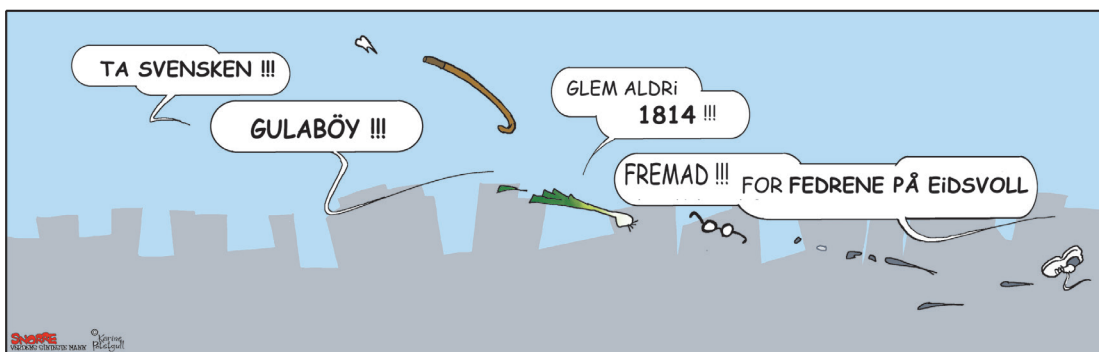
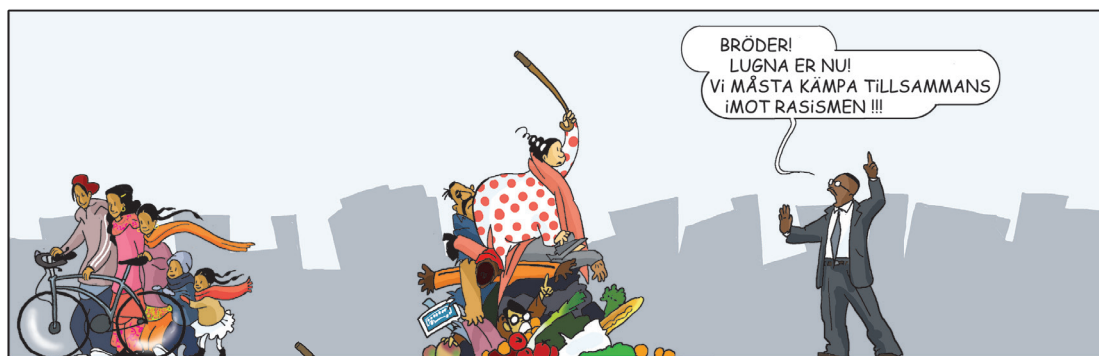
98 Svartdal 2017 a.

99 Svartdal 2017 b.

I. Makt bak ordene: identitet, tro og språkbruk

I.1 Identitet

Skottland slo Italia, og den dagen var jeg i byn, og det var første gang jeg følte meg ordentlig skotsk. Jeg tror det var fire eller fem hvite folk, som var fullstendig dritings, og jeg var på toget da en av dem kom bort til meg og la armen over skulderen min og sa, «Vet du hva? Du bør bare heie på Skottland i dag.» Jeg svarte 'Selvfølgelig gjør jeg det.» Så sa han, «Jeg skal kjøpe et flagg til deg.» Jeg sa, «Hvorfor det?» og han svarte meg, «Fordi du er skotsk du også.» Og det var første gangen jeg følte meg skikkelig skotsk.

Ung skotsk muslim¹⁰⁰

Tema

Hvem er du og hvilken identitet har du?

Mål

Bli bevisst på hva som preger vår egen identitet. Prøve å identifisere hvilke hendelser, mennesker og fortellinger det er som påvirker hvem vi er, og å skape forståelse for at vi kan være nysgjerrige på andre uten å «miste» noe ved oss selv.

Øvelse 1

Fakta og følelser

Denne øvelsen er inspirert av Christiane Seehausen ved Nansen fredssenter. Den fins i flere utgaver og det er vanskelig å vite det opprinnelige opphavet.

Gjennomføring:

1. Leder starter med å tegne en enkel skisse av seg selv/et menneske på tavla. Pass på at det er plass på arket til å skrive både inni og utenfor skissen.

Leder innleder med å fortelle om en hendelse fra eget liv. Den kan godt være personlig, men ikke for privat. Eksempler kan være en ulykke du opplevde, et møte med en person som fortalte deg noe, en situasjon fra klasserommet som satte spor i deg, en leir du deltok på eller lignende. Så skriver du stikkord om hendelsen rundt skissen av deg selv. Dette er noe utenfra som har påvirket deg. Videre forteller du om hva som skjedde inni deg.

Hvilke følelser vekket hendelsen i deg. Følte du deg sårbar? Ble du glad? Ble du bevisst en egenskap du har? Bestemte du deg for å forandre noe i livet ditt videre?

2. Deltakerne skal nå tenke på en hendelse fra eget liv og skriver notater på eget ark med egen skisse av seg selv. Leder gir klar beskjed om at det gjerne kan være noe som det kom noe positivt ut av. Samtidig er det lov å tenke på en alvorlig hendelse. Deltakerne får beskjed om at det bare er de som har lyst å fortelle etterpå som blir bedt om det.

Når alle er ferdige med å skrive spør lederen om noen har lyst til å fortelle.

3. Helt til slutt samles alle i en ring og leder oppmuntrer til å dele refleksjon om nytteverdien i øvelsen.

Tid:

ca 15 min + samtale.

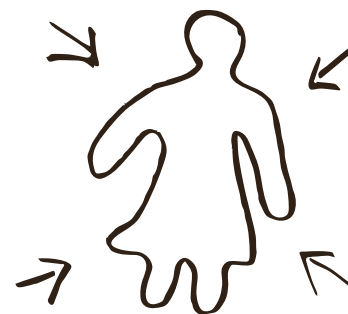
Utstyr:

Tavle/flippover, ark og penner til alle deltakerne.

Mål:

Denne øvelsen er ment å gjøre ungdom bevisst hvordan identitet skapes. Et menneske består av arv og miljø. Mennesker rundt oss og det som skjer med oss, er med på å forme den vi er.

Denne øvelsen kan også være innledning til øvelse 2 (identitetshuset)

Øvelse 2

Identitetshuset¹⁰¹

Tid:

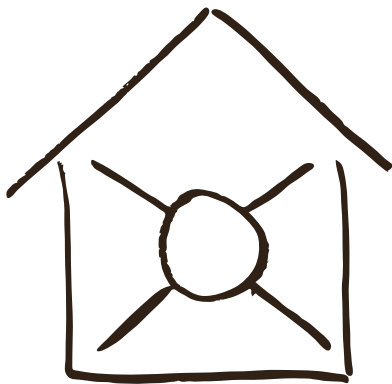
20 – 30 minutter.

Utstyr:

Tavle, ark og tusjer til deltakerne.

Mål:

Reflektere over hvem vi er og hvem som har vært med på å forme den vi er. Hva betyr våre relasjoner til andre mennesker for vår identitet? Denne øvelsen kan også gjennomføres ved å bytte ut personer med fortellinger (tradisjonelle og personlige): hvilke fortellinger er du?

Gjennomføring:

Leder tegner en enkel skisse av et hus på tavla. Forklar deltakerne at mennesker er som et hus. Tegn et sirkelrundt rom i midten av huset og del så opp huset i flere rom rundt denne kjernen (se illustrasjon). Leder forklarer at i ethvert menneske er det mange ulike rom som påvirker hvem vi er. I midten er det noe som er kjernen i hvem vi er, noe som er helt unikt i verden og i Guds skaperverk. Men helt fra et menneske blir født preges det på ulike måter av mennesker rundt seg. Det første et nyfødt barn gjør er å søke øyekontakt med et annet menneske.

Leder gir så eksempler på hvilke personer som er og/eller har satt positive eller negative spor i eget liv. Eksempler kan være besteforeldre, en lærer, en nabo, en ferievenn, en tilfeldig person en møtte på toget en gang, en kjæreste, en ekskjæreste osv.

Deltakerne tegner så sitt eget hus og fyller rommene med navn på mennesker som har preget dem (ca. 5–10 minutter). Når de er ferdige med dette, går de sammen to og to og forteller om mennesker som er/har vært til stede i livet deres.

Leder forteller videre at denne modellen kan gjøre oss bevisste på hvordan mennesker rundt oss påvirker hva vi gjør og sier. Ofte er det andres stemme vi ubevisst hører i hodet når vi uttaler oss om ting og tang. Noen ganger blir vi som et ekko av vår mor eller vår bestevenn, uten å tenke over det. Det trenger ikke være noe negativt i det, men det er viktig å være bevisst på dette. Leder forteller så at denne modellen/tegningen kan deltakerne ta med seg hjem og gjerne tenke på i ulike sammenhenger videre i livet.

Om leder opplever det som fruktbart for deltakerne, er det mulig å kjøre en øvelse hvor deltakerne kan øve seg på å identifisere hvilke mennesker/rom en snakker ut fra. Deltakerne går sammen to og to. Hver enkelt får 2-3 minutter på å fortelle partneren sin f. eks om:

Hva det vil si å være norsk / Hva som er kirkens viktigste oppgaver / Hva som bør forandres i byen vår / Hva tro er / Hva det vil si å være religiøs

Den som lytter spør så om den som fortalte merket at han/hun brukte språk som er preget av noen av personene i huset. Det er også mulig for lytteren å si noe om det var mulig å høre ut fra det den andre sa hvilket rom hos ham/henne som ble brukt. Den samtalen varer i 2-3 minutter før de bytter rolle.

Spørsmål til samtale i plenum:

- Hvordan opplevde dere denne øvelsen?

Øvelse 3

Identitetskabet

Denne øvelsen er basert på en øvelse i boka *Tro, hopp och fördom – religion som resurs i mötet med den andra*, av Maria Kjellsdotter Rydinger og Othman Al Tawalbeh 2014. Gjengitt med tillatelse

Bakgrunn:

Et menneske er komplekst. Ingen er bare det førsteinntrykket og andres fordommer viser. Bevisst eller ubevisst lager vi en fasade utad og det kan være vanskelig å vise hvor sårbare vi er på innsiden. Samtidig er det ikke alt som skal fortelles. Sosiale medier bidrar ofte til at vi kan lage et «image» som vi ønsker oss, men ofte viser det vi legger ut på nettet lite om hvem vi egentlig er, eller vi deler ting vi kanskje ikke skulle ha delt om oss selv.

Gjennomføring:

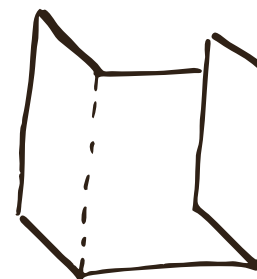
Alle deltakerne får hvert sitt ark som skal brettes med to bretter og får form som et skap. Skapet fylles som følger:

- På utsiden av dørene illustrerer deltakerne hvordan de tror de blir oppfattet av andre. Det kan være ord eller symboler.
- På innsiden av dørene skal deltakerne skrive eller illustrere ting om seg selv som andre ikke vet, men som de gjerne kunne fått vite. Det kan være spennende interesser, erfaringer eller egenskaper som har formet dem som menneske. Som leder kan du gjerne gi eksempler fra ditt eget liv.
- På den midterste delen, innerst i skapet, skal deltakerne skrive eller illustrere ting om seg selv som de ikke ønsker å dele med noen, evt bare med noen få.

La deretter deltakerne sitte to og to. Den ene begynner med å spørre den andre: Hvem tror du at jeg er? Den andre svarer. Når begge har fortalt om sine fordommer, tar deltakerne fram skapet og forteller om det de har skrevet på utsiden av skapet. Etter det kan de åpne skapet og fortelle hva som står på innsiden av dørene.

Spørsmål til samtale:

- Hvordan opplevdes dette?
- Stemte inntrykket til den andre med det du selv trodde var inntrykket andre hadde av deg?
- Burde vi vise fram mer av det som er på innsiden av skapet? Eller bør vi tenke mer gjennom hva vi deler med andre?
- Hva velger vi å vise fram på sosiale medier? Hvorfor vil vi fremstå akkurat slik?

Tid:

45 min + refleksjonssamtale

Utstyr:

Alle deltakerne får et A4 – papir og en penn

Mål:

Denne øvelsen har to hovedformål:
Gjøre deltakerne bevisste på egne fordommer mot andre
Gi mulighet til refleksjon over hvordan andre oppfatter oss og hva vi velger å fortelle om oss selv. Hvilket uttrykk viser vi utad og hvordan oppfatter andre oss? Hva er det med oss som vi gjerne skulle vist mer frem og hva bør vi holde for oss selv eller fortelle til noen ytterst få?

OBS!

Som leder er det viktig at du er klar over at det kan være vanskelig både å fortelle om sine fordommer mot den andre, og å høre hva andres fordommer er. Denne øvelsen passer best for en gruppe der deltakerne er trygge på hverandre, men ikke kjenner hverandre alt for godt. Den egner seg aller best for unge voksne/studenter, og ikke for de yngste, dvs under ca 17 år. Leder må kjenne deltakerne og gruppedynamikken godt og tenke nøye gjennom hvem som skal sitte sammen i denne øvelsen.

Bibelstudium

I. Mosebok 16, 1-14 og 21, 8-21 (Hagar og Ismael)

I. Mosebok 16, 1-14

¹Sarai, Abrams kone, fødte ham ingen barn. Men hun hadde en egyptisk slavekvinne som het Hagar. ²Sarai sa til Abram: «Hør på meg: Herren har hindret meg i å føde barn. Gå nå inn til slavekvinnen min! Kanskje får jeg en sønn ved henne.» Og Abram hørte på det Sarai sa. ³Og Abrams kone Sarai tok Hagar, den egyptiske slavekvinnen sin, og ga henne til kone for Abram, mannen sin. Abram hadde da bodd ti år i landet Kanaan. ⁴Han gikk inn til Hagar, og hun ble med barn. Men da hun oppdaget at hun var med barn, så hun ned på husfruen sin. ⁵Da sa Sarai til Abram: «Det er din skyld at jeg blir krenket! Jeg ga min slavekvinne i din favn, men da hun oppdaget at hun var med barn, så hun ned på meg. Herren skal dømme mellom meg og deg!» ⁶Abram sa til Sarai: «Se, slavekvinnen er i din hånd. Gjør hva du vil med henne.» Og Sarai ydmyket henne, så hun rømte fra henne.

⁷Herrens engel fant henne ved en vannkilde i ørkenen, ved kilden på veien til Sjur. ⁸Han sa: «Hagar, Sarais slavekvinne, hvor kommer du fra, og hvor går du hen?» Hun svarte: «Jeg rømmer fra Sarai, husfruen min.» ⁹Og Herrens engel sa til henne: «Vend tilbake til husfruen din og la deg ydmyke under hennes hånd!» ¹⁰Herrens engel sa: «Stor vil jeg gjøre din ætt, så stor at den ikke kan telles.» ¹¹Så sa Herrens engel til henne:

«Se, du er med barn
og skal føde en sønn.
Du skal gi ham navnet Ismael,
for Herren har hørt at du ble ydmyket.

¹²Han skal bli et villesel av et menneske.
Hans hånd skal være vendt mot alle
og alles hånd mot ham.
Rett imot alle sine slektninger
skal han slå seg ned.»

¹³Da satte hun dette navnet på Herren som hadde talt til henne: «Du er en gud som ser meg.» For hun sa: «Har jeg her virkelig sett ham som ser meg?» ¹⁴Derfor kaller man brønnen for Lahai-Roxi-brønnen. Den ligger mellom Kadesj og Bered.

I. Mosebok 21, 8-21

⁸Barnet vokste og ble avvent. Abraham holdt et stort festmåltid den dagen Isak ble avvent. ⁹Men Sara så at den sønnen som Hagar fra Egypt hadde født til Abraham, lekte og lo. ¹⁰Da sa hun til Abraham: «Driv bort denne slavekvinnen og sønnen hennes! For denne slavekvinnens sønn skal ikke arve sammen med Isak, sønnen min.» ¹¹Abraham tok dette svært tungt, for det gjaldt sønnen hans. ¹²Men Gud sa til Abraham: «Ikke ta det så tungt, dette som hendte med gutten og tjenestekvinnen din. Du skal høre på alt det Sara sier til deg. For gjennom Isak skal du få en ætt som skal kalles din. ¹³Men slavekvinnens sønn vil jeg også gjøre til et folkeslag, for han er ditt barn.»

¹⁴Abraham sto tidlig opp neste morgen, tok brød og en skinnsekk med vann og la det på Hagars skuldre, og han sendte henne fra seg sammen med barnet. Hun gikk seg vill i ørkenen ved Beer-Sjeba. ¹⁵Da vannet i skinnsekken tok slutt, la hun barnet fra seg under en av buskene. ¹⁶Så gikk hun og satte seg omtrent et bueskudd lenger borte. For hun tenkte: «Jeg kan ikke se på at barnet dør.» Mens hun satt der, begynte hun å gråte høyt.

¹⁷Gud hørte guttens stemme. Og Guds engel ropte til Hagar fra himmelen og sa til henne: «Hva er det med deg, Hagar? Vær ikke redd! For Gud har hørt guttens stemme der han ligger. ¹⁸Reis deg, løft gutten opp og hold ham fast i hånden! For jeg vil gjøre ham til et stort folkeslag.» ¹⁹Så åpnet Gud øynene hennes, og hun fikk se en brønn med vann. Hun gikk og fylte skinnsekken med vann og lot gutten drikke. ²⁰Gud var med gutten, og han vokste opp. Han bodde i ørkenen og ble bueskytter. ²¹Han bodde i Paran-ørkenen, og hans mor tok en kone til ham fra Egypt.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn:

Abram er en av de første personene vi hører om i Bibelen. Han ble født i en by som het Ur i Kaldea, et område som nå ligger i dagens Irak. Han giftet seg med sin halvsøster, Sarai, og sammen med alle tjenerne og dyrene sine reiste de etterhvert østover mot Middelhavet der kanaaneerne og persittene bodde. Gud sa til Abram at han skulle begynne å kalle seg Abraham. Videre sa Gud at han skulle få mange etterkommere og landområdet skulle bli hans. Sarai kunne egentlig ikke få barn og tekstene som dere nå leser handler om at Abraham likevel ble far. Først fikk han sønnen Ismael med tjeneren Hagar og så fikk han Isak med Sarai som etter hvert fikk navnet Sara. Hagar er en av de aller første «utlendingene» vi hører om i Bibelen. Hun er egypter og slave hos Abraham.

Men Hagar er også den som setter ord på Gud som «den som ser meg».

Ismael får et løfte fra Gud som ligner på løfter andre personer i Bibelen fikk. Etter kapittel 25 hører vi ikke mer om Ismael og etterkommerne hans. De forsvinner ut av bibelhistorien. Det blir Isak som får mest oppmerksomhet videre og blir ansett som stamfar til jødene. Heller ikke Hagar får mer oppmerksomhet.

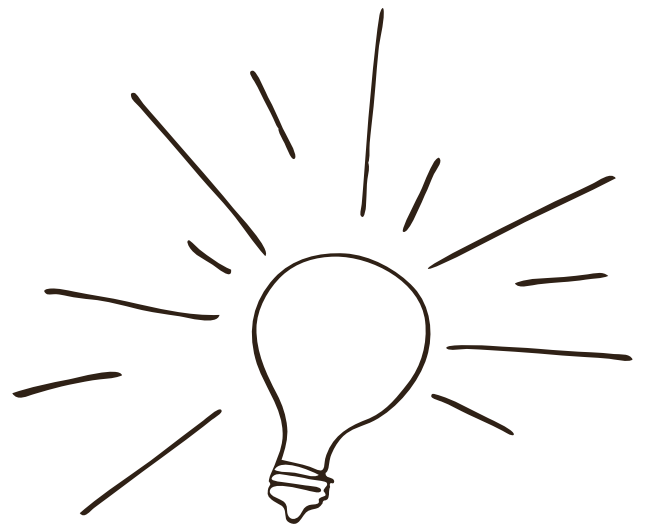
Hagar er ikke nevnt i Koranen, men er likevel en svært viktig person i islam. Det stedet der Gud i følge muslimsk tradisjon åpnet en vannkilde for henne da hun og Ismael holdt på å tørste i hjel, er blitt et av de viktigste pilegrimsmålene for muslimer. Ismael er nevnt 14 ganger og har en ganske lik rolle i islam som Isak har i jødedommen og i kristendommen: han er den som holder på å bli ofret til Gud av Abraham/Ibrahim.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers hver. Les enten begge disse tekstene eller velg kun én av dem.

Spørsmål til samtale:

- Hvem handler denne teksten om?
- Hvordan oppfører hovedpersonene seg mot hverandre?
- Hvordan oppfører Gud seg mot hovedpersonene?
- Hva er tema i denne fortellingen?
- Hva har du hørt om Hagar og Ismael før?
- Hvorfor tror du vi ikke får vite mer om hvordan det går med Ismael?
- Hvem er helter og antihelter i historien? Hvorfor tror du det er det slik?
- Kan du finne ut mer om Hagar og Ismael i islamsk tradisjon?

1.2 Tro og trosidentitet

«Først av alt må du forplikte deg på å arbeide sammen med andre kristne og dine brødre og søstre fra andre religioner for å fremme kjærlighet, rettferdighet og Guds rikes fred. Da vil din tro og teologi klare seg selv. Og selv om det ikke skulle skje, selv om vi ikke ser noen framgang, vil likevel verden bli et bedre sted.»

Paul Knitter, amerikansk teolog og religionsteolog¹⁰²

Tema

Noen snakker om å være «trygg i troen». Men hva er egentlig tro? Hva består troen av og hvordan påvirkes den?

Mål

Reflektere over hva tro er og hvordan den påvirker livet vårt. Hvilke bilder får jeg i hodet når jeg tenker på Gud? Er det noen sammenheng mellom mine bilder av Gud og hvordan jeg har det hjemme, min oppvekst og min familie og mine venner? Er tro noe uforanderlig, som må vernes som en edelsten, eller er tro noe som endrer seg og er i bevegelse og i utvikling? Hva skjer når tro møter annen tro? Kan jeg da være trygg i troen min?

Øvelse 1

Bilder av Gud

Gjennomføring

1. Be deltakerne lage en enkel tegning av hvordan de forestiller seg Gud, Jesus og Den hellige ånd (kan være enkle «fyrstikktegninger»). Ikke bruk for lang tid på dette, det er kun ment for å bevisstgjøre seg selv på hvordan en forestiller seg Gud i tre ulike skikkelser).

Alternativt: Hva er det første bildet vi får i hodet når vi skal tenke på Gud, Jesus, Den hellige ånd? Be deltakerne bruke noen sekunder på å se hver av dem for seg (gj noen sekunder på hver av treenighetens personer).

Ta en runde der alle deler noen av sine tanker eller tegninger.

2. Vis så bilder/symboler som vi kjenner fra litteraturen og kunsthistorien og still spørsmål knyttet til disse bildene. Eksempler kan være:

Gud

Heng opp/vis først bilder/symboler på Gud.

Bruk gjerne hele rommet til dette.

1. Gud i Michelangelos «skapelsen»
2. Gud som øye (Guds øye)
3. Gud som brennende busk
4. Gud som hånd/hender
5. Gud som dramatiske skyer
6. Gud som solen
7. Gud som Moder jord

Spørsmål:

Intervju deltakerne der de plasserer seg:

- Hvilke symbol/bilde forbinder du mest med Gud (still deg ved det bildet som du identifiserer deg med)?
- Hvorfor tror du det er slik?
- Bruk ett ord for å beskrive bildet du stilte deg bak (og dermed for å beskrive hvordan du oppfatter Gud).

Tid

Ulike deler av øvelsen kan velges. Tid avhenger av leders ønsker.

Utstyr

Tegneark og blyant/penn (ikke strengt nødvendig), utprint av ulike motiver som du kan hente fra nettet (Gud, Jesus, Den hellige ånd og «mennesket»). Tips til de ulike motivene som er lette å finne står beskrevet i øvelsen.

Mål

Øker refleksjonen rundt gudsbilder og identitet.

Hvordan ser vi for oss Gud, Jesus og Den hellige ånd? Hva tenker vi om forholdet mellom oss selv og disse tre? Bruk en eller flere av øvelsens deler i timen.

Jesus

Heng opp/vis så bilder/symboler på Jesus:

1. Jesus «klassisk» nordisk mann. Hvit i huden og gyllent hår. Eks kan være Henrik Sørensens altertavle i Hamar domkirke
2. Jesus i form av symbolet kors
3. Jesus på korset
4. Rasta-Jesus
5. Jesus i krybben
6. Jesus slik han «mest sannsynlig» så ut med tanke på forskning omkring mennesker i datidens Palestina
7. Jesus som en høne med kyllingene sine
8. Rembrandts bilde av «Den bortkomne sønn».

Spørsmål:

- Hvilke symbol/bilde forbinder de mest med Jesus (still deg ved det bildet som du identifiserer deg med)?
- Hvorfor?
- Bruk ett ord for å beskrive bildet du stilte deg bak (og dermed for å beskrive hvordan du oppfatter Jesus).

Den hellige ånd

Heng opp/vis først bilder/symboler på Den hellige ånd:

1. DHÅ som en due
2. DHÅ som trekant
3. DHÅ som skyer/vind/landskap eller hav i bevegelse
4. DHÅ som energi
5. DHÅ som solen

Spørsmål:

- Hvilke symbol/bilde forbinder de mest med DHÅ (still deg ved det bildet som du identifiserer deg med)?
- Hvorfor?
- Bruk ett ord for å beskrive bildet du stilte deg bak (og dermed for å beskrive hvordan du oppfatter DHÅ).

Mennesker i forhold til

Gud/Jesus/Den hellige ånd

Heng opp/vis først bilder/symboler på menneske i forhold til Gud/Jesus/Den hellige ånd:

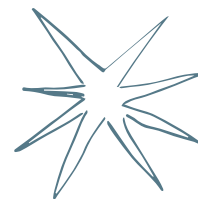
1. Mennesket i Michelangelos «skapelsen»
2. Mennesket som ond og grusom
3. Gud som brennende busk
4. Mennesket i Guds hånd/hender
5. Mennesket som stolt og oppreist
6. Mennesket som fortapt og hjelpeløs

Spørsmål:

- Hvilke symbol/bilde forbinder du mest med mennesket i forhold til Gud/Jesus/DHÅ (still deg ved det bildet som du identifiserer deg med)?
- Hvorfor?
- Bruk ett ord for å beskrive bildet du stilte deg bak (og dermed for å beskrive hvordan du oppfatter mennesket i forhold til Gud).

Spørsmål til videre samtale:

- Var bildene dekkende for hva vi tenker om Gud, Jesus og Den hellige ånd, eller var det mye som «manglet»?
- Kan vi finne ut hvorfor bildene som er vist blir brukt så mye for å beskrive Gud?
- Kan vi finne ut hvorfor vi selv har de bildene vi har av Gud?
- Er bildene bare avhengig av stedene vi har vokst opp (Norge, andre steder)?
- Er det mulig å tenke om Gud og Den hellige ånd som noe «konkret»?
- Hva gjør at det er lettere (kanskje?) med Jesus?
- Hvilke bilder vil en ateist (ikke-troende) ha av Gud, og hvilke bilder tror dere en muslim/jøde/sikh/buddhist vil ha av Gud?
- Kan den enkelte i gruppen finne ut av dette til neste time (snakke med noen som kan fortelle)?
- Vil de skille seg mye fra oss selv om ateisten/muslimen/buddhisten er født og oppvokst i Norge?
- Tror du det er flere likheter med hvordan en kristen og muslim i Norge ser for seg Gud enn en kristen i Norge og en kristen i Mongolia/Thailand (evnt. der menigheten har vennskapsmenighet)?
- Betyr likheter/ulikheter noe for troen vår som kristne?
- Er det mulig for oss å forstå hvilke bilder og forestillinger andre har i hodet av Gud (både andre kristne, muslimer, jøder, ateister, osv.)?
- De siste bildene av mennesket i forhold til Gud, påvirker disse bildene hvordan vi ber?
- Tenk på de ulike måtene vi innleder bønn på i kirken:
«Kjære Gud»
«Vår Far som er i himmelen»
«Vår Herre Jesus Kristus»
«Gud, vår Far og Mor»
«Evide Gud»
«Hellige Gud, himmelske Far»
«Du som er med meg»
«Vår Skaper, Frigjører og Livgiver»
osv.

Øvelse 2

Troens byggeklosser – en filosofisk samtale

Tid
ca 45 min

Utstyr

Ark og penn/blyant til hver deltaker. På arket står det «Jeg tror på...» (eller de skriver det selv). Tegn 8 byggeklosser (firkanter, trekanter, rundinger, el.lign) på arket. I hver byggekloss skal den enkelte sette inn et ord som svarer på innledningen «Jeg tror på...», tavle/whiteboard el. lign.

Mål:

Øke refleksjonen rundt troens ulike dimensjoner. Kan tro være noe uforanderlig, som kun må vernes, eller er tro og trospraksis noe som stadig er i bevegelse og i utvikling? Hva skjer når tro møter annen tro?

Hva tror du på? Hva er det som er viktig for deg og som du tror bør prege livet ditt? Er det mulig å fylle troen vår med ulike ord eller begreper for å beskrive den?

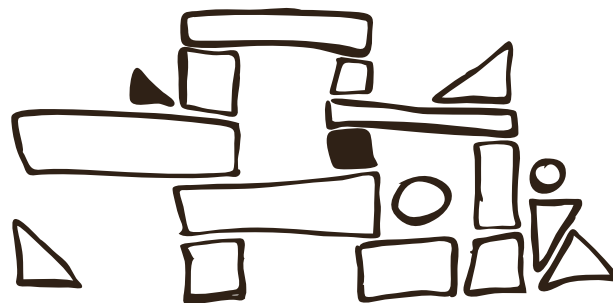
Gjennomføring:

Det er viktig å si noen innledende setninger som åpner for et mangfold av «Dette tror jeg på...». Her kan du bruke egen tekst eller Linn Skåbers tekst fra Øvelse 3 om du ønsker.

Arkene deles ut og gruppen får noen minutter til å fylle inn ord (det viktigste er samtalen etterpå, ordene kan fylles ferdig ut i samtalen). På tavlen skrives forslagene opp i rekke (f.eks. kan ordene være rettferdighet, skaperkraft, miljøvern, kjærlighet, Gud, Jesus, bønn, gode venner, livet etter døden, oppmerksomhet, et fint og godt hjem, osv). Se om dere kan bygge opp en figur av byggeklossene som sier noe om hva vi tror på.

Spørsmål til samtale:

- Er det mulig å sette noen byggeklosser i bunn eller på toppen? Hvorfor?
- Kan dere utfra byggeklossene sette sammen en setning om hva dere som gruppe tror på?
- Kan dette kalles en felles trosbekjennelse?
- Er dette noe som kommer til å stå til evig tid, eller er noe i forandring?
- Hva tror du fyller byggeklossene hos en voksenperson eller en besteforelder?
- Kan du huske en gang dere endret litt på tankene deres og begynte å tro litt annerledes enn før?
- Kan du komme på noen møter med andre menneskers tro som gjorde inntrykk på deg?
- Hva tror politikerne på – og hvordan vil deres byggeklosser fylles med innhold? Hva skiller de politiske partiene når det gjelder verdier og fokusområder?

Øvelse 3

Credo

Gjennomføring:

Det finnes en lang tradisjon for å skrive sin egen, personlige trosbekjennelse. Det er en øvelse i å formulere hva som er viktig for meg og hvordan det henger sammen med min tro. Det finnes til og med trosbekjennelser («Credo» som betyr «jeg tror») som ikke er religiøse. Vi har samlet to trosbekjennelser til inspirasjon for å skrive egne trosbekjennelser i denne øvelsen.

Les først den apostoliske trosbekjennelsen sammen:

*Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.*

*Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
før ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
før opp til himmelen, sitter ved Guds,
den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.*

*Jeg tror på Den Hellige Ånd,
en hellig, allmenn kirke, (en hellig, katolsk kirke)
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.*

Tid

Minst 45 minutter

Utstyr

Penn og papir. Utskrift av trosbekjennelsene. Disse kan enkelt skrives ut fra www.siervi.no.

Mål:

Refleksjon om hva som betyr noe for hver enkelt av oss sett i sammenheng med den kristne tro vi tilhører

Les trosbekjennelsen som Linn Skåber har skrevet nedenfor til sin kirke og sitt nærmiljø (Stedsnavn og gatenavn er ikke så viktige her. Det kunne vært på deres hjemsted og navnene, trikken og cafébordene kan byttes ut med noe dere gjenkjenner dere i derfra):

Jeg tror

*Jeg tror på Gud Fader den allmektige.
Himmelens og jordens skaper.*

Også tror jeg på andre ting... mindre ting.

På solfylte ettermiddager på Grünerløkka for eksempel. Når det akkurat har regnet og det er dammer på asfalten og glitter i luften... eller at noen bare har spylt asfalten natt til søndag morgen.

Også tror jeg på italiensk is og den franske ostebutikken ved siden av her og på Birkelunden og cafébord og lyden av trikk og lyden av hjerteslag og hun som alltid går og roper uten at vi skjønner hva hun sier, men som gir oss trygghet fordi hun tilhører oss, vårt sted, vår verden

... også tror jeg på møter.

Møter mellom mennesker som ikke kjenner hverandre, men som snakker til hverandre likevel. Kanskje bare et: «Unnskyld meg» hvis de skulle komme til å skumpe borti hverandre midt i Thorvald Meyers gate eller på et hjørne av Markveien.

Også tror jeg på rom. Rommene i oss og rundt oss. Kanskje mest rundt oss. Der vi ikke er alene, men kan møte andre mennesker, i rom. Å være stille sammen, prate sammen, være sammen, høre sammen.

Rom midt i byen med vide porter og høye tak. Paulus kirke for eksempel. Jeg tror på det høye taket der.

Også tror jeg på mennesker inni disse rommene... som sier: Kanskje «Hei!» eller «Vil du ha en kaffe?» eller «Gud velsigne deg»... og de serverer trygghet og stearinlys og av og til egg og bacon.

Jeg tror på alt dette

Det er dette jeg tror på.

Det er derfor jeg tror på Gud den Allmektige

Himmelens, jordens, nyvasket asfalt, parkenes, og Paulus kirkes skaper.

Amen

Linn Skåbers tekst i anledning folkemøte i Paulus kirke mandag 27. mai 2013. Gjengitt med tillatelse fra forfatteren.

En annen personlig tekst som kan brukes som alternativ eller i tillegg til Linn Skåbers tekst er fra et verksted på en «stille dag» i Sofienberg kirke i regi av Pusterommet, forfattet av Linda Mathisen (og gjengitt med tillatelse fra henne):

*Jeg tror på ord
som får bli liv
og bo hos oss*

*Jeg tror på liv
som får bli lek
og danse mellom oss*

*på baller i lufta
byggeklosser
og tårn som raser
med bulder og brak*

*Jeg tror på JA
på TAKK
på å ta mørke i mot
på å tørre å kjenne
hvor vondt det gjør
når greiner knekker
når knopper brister
når blad faller*

*Jeg tror på å ligge i mørket
med skall omkring
være frø
tro på lyset
og jubelen som bryter løs
på andre siden*

Hva tror du på?

Skriv din egen trosbekjennelse. Fyll den med minst 8 ting/tanker/følelser/beskrivelser (slik som Linn Skåber) som du tror på, ting som er viktige for deg.

Alternativt kan det deles inn i grupper på 3 som sammen skriver en trosbekjennelse («Vi tror på...»). Se om det er mulig å finne ting som er viktige for deg/dere som kan kobles til Gud, Jesus og Den hellige ånd? Hva gjør at det er så viktig i Apostolikum å nevne alle tre og hva kjennetegner dem?

Samtale:

Apostolikum er resultat av en prosess hvor mange mennesker har forhandlet seg frem til en felles forståelse av hva troen deres innebærer. Svært viktig er det at Gud, Sønnen og Den hellige ånd alle blir omtalt – og at de også omtales som treenig. Linn Skåber har skrevet sin egen, personlige trosbekjennelse, og hos henne «stopper det opp» etter Gud. Hvorfor det tror dere? Og hva inneholder Skåbers tekst som vi ikke finner i Apostolikum?

Med utgangspunkt i Apostolikum, Linn Skåbers trosbekjennelse og egne trosbekjennelser (hvis dere ønsker), skriv en trosbekjennelse på tavlen som dere alle kan bli enige om. Begynn med:

*Jeg tror på Gud Fader den allmektige.
Himmelens og jordens skaper.*

Eller ganske enkelt:

Jeg/ vi tror på ...

Bibelstudium

Lukas 7, 1-10, Matteus 13, 31-32 og 17, 19-20

Lukas 7, 1-10

¹Da Jesus hadde holdt denne talen til folket, gikk han inn i Kapernaum. ²En offiser der hadde en tjener som var så syk at det sto om livet. Han satte stor pris på denne tjeneren. ³Da han fikk høre om Jesus, sendte han noen av jødernes eldste til ham for å be ham komme og redde tjenerens liv. ⁴De kom til Jesus og ba ham inntrengende: «Han fortjener at du gjør dette for ham», sa de, ⁵«for han elsker folket vårt, og det er han som har bygd synagogen for oss.» ⁶Jesus gikk da med dem.

Men da han ikke var langt fra huset, sendte offiseren noen venner til ham med bud: «Herre, gjør deg ikke mer bry! Jeg er ikke verdig til at du kommer inn under mitt tak ⁷– derfor våget jeg heller ikke selv å komme til deg. Men si bare et ord, så vil tjenestegutten min bli helbredet. ⁸For jeg står selv under kommando, og jeg har soldater under meg. Sier jeg til én: 'Gå!' så går han, og til en annen: 'Kom!' så kommer han, og til min tjener: 'Gjør dette!' så gjør han det.» ⁹Jesus undret seg da han hørte dette. Han vendte seg til mengden som fulgte ham, og sa: «Det sier jeg dere: Ikke engang i Israel har jeg funnet en slik tro.» ¹⁰Og da utsendingene kom tilbake til huset, fant de tjeneren frisk.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Matteus 13, 31-32

³¹En lignelse til la han fram: «Himmelriket er likt et sennepsfrø som en mann tok og sådde i åkeren sin. ³²Det er mindre enn noe annet frø, men når det har vokst opp, er det større enn andre hagevekster, så det blir til et tre, og himmelens fugler kommer og bygger rede i greinene på det.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Matteus 17, 19-20

¹⁹Da disiplene ble alene med Jesus, spurte de ham: «Hvorfor kunne ikke vi drive den ut?» ²⁰«Fordi dere har så lite tro», svarte han. «Sannelig, jeg sier dere: Om dere har tro som et sennepsfrø, kan dere si til dette fjellet: 'Flytt deg herfra og dit!' – og det skal flytte seg, og ingenting skal være umulig for dere.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for lukasteksten:

På Jesu tid var det som nå er Palestina og Israel del av Romerriket som strakte seg over store deler av områdene rundt Middelhavet. Keiseren i Roma var øverste leder og det var utsendt representanter til ulike områder som skulle passe på ro og orden. Militærvesenet var på plass i alle områder, og offiserene var en del av dette. Romerne hadde en annen religion enn det som ble praktisert i mange av de lokale samfunnene.

Dette er en troshistorie. Men det er også en historie om tillit på tvers av skiller som vi ikke til vanlig tror finnes der. Hva – og ikke minst hvordan – har den romerske offiseren i Kaper-naum fått en tillit til en person som Jesus, som ikke tilhører hans verden? Hva betyr det at han verdsetter en tro som ikke er hans? Han bygger en synagoge for lokalsamfunnet – der han selv er en del av okkupasjonsmakten. Hvorfor gjør han det? Hvordan har han blitt i stand til å se, til å lete, utenfor sin egen verden? Det er ikke bare å tåle – respektere – men innebærer kanskje noe mer?

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers hver.

Spørsmål til samtale:

- Hva handler denne teksten om?
- Hvem er hovedpersonene?
- Er det noen overraskelser i teksten?
- Kan det være at andres tro kan lære oss noe?

Bakgrunn for matteustekstene:

Sennepsfrøet blir brukt som bilde på både himmelriket og på troen i både Matteus og Lukas. Sennepsfrøet er svært lite, men gror likevel til og kan bli opp til fire meter høyt.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers hver.

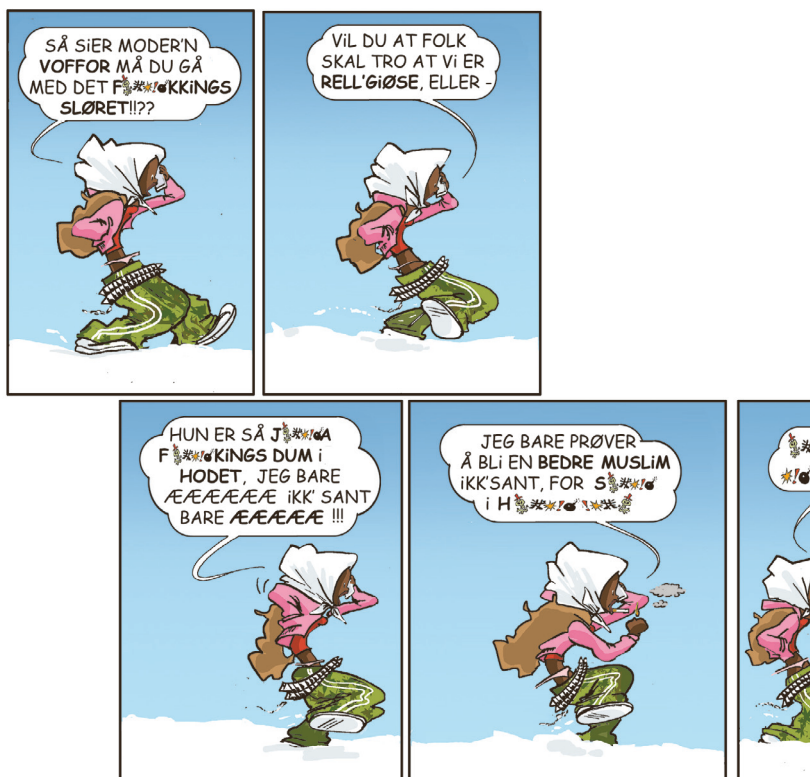
Spørsmål til samtale:

- Hva er tro?
- Kan tro måles?
- Ordtaket «tro kan flytte fjell» er sannsynligvis hentet fra denne bibelteksten. Hva kan det bety?
- Kan sterk tro også være noe negativt? Kan du gi noen eksempler?

1.3 Hva jeg kaller deg. Hvem tror vi at den andre er?

Jeg sa hei til dem. Ingen svarte. De så på meg og fniste. Usikkerheten vokste. En av jentene som stod ved sykkelstativet, hadde alltid en tendens til å slenge mye med leppa. Selvfølgelig lot hun ikke anledningen gå fra seg. – Hva er det du har på hodet? En pukkel? Tror du at du kan likne på kameler? Alle begynte å le. De lo lenge. Jeg så ned. Tårene prøvde å slippe fri, men jeg fanget dem. (...) mobbingen til tross valgte jeg å bære hodeplagget.

Prableen Kaur, utdrag fra boken «Jeg er Prableen», 2012 (Kaur er sikh, og utdraget beskriver hennes første erfaring med å begynne å gå med turban).

Tema

Vår egen identitet og tro blir til i møte med andre mennesker. Vi blir påvirket av oppveksten vår og familien og venner. Hvordan påvirkes vi av vårt forhold til andre? Hvordan blir vår identitet negativt påvirket av mennesker rundt oss? Og hvorfor har vi lett for å putte andre i identitetsbåser?

Mål

Reflektere over hvordan andre påvirker min identitet og tro. Gjenkjenne viktige sider ved Jesu liv og forkynnelse som dreier seg om betydningen av å se seg selv i forhold til andre, også de som ikke er våre nærmeste.

Øvelse 1

Hva vi kaller hverandre, hvem vi er (stille diskusjon)

Gjennomføring:

A3-ark legges utover på forskjellige steder i rommet. Skru på egnet musikk i bakgrunnen. På hvert A3-ark er det skrevet et ord (se nedenfor).

Deltakerne sprer seg jevnt utover til alle arkene. De skal skrive sine assosiasjoner rundt ordene. Assosiasjonene trenger ikke være lange, men skal knyttes til hva disse ordene betyr for deltakerne.

Hore	Far	Kvinne	Lykkejeger
Terrorist	Sigøyner	Venn	Mann
Homo	Jøde	Mor	Radikal
Gud	Muslim	Politisk korrekt	

Andre alternativer kan brukes, avhengig av sted og kontekst (hvilke positive eller negative (skjells-) ord bruker deltakerne til daglig?).

Arkene klistres opp på veggen etterpå og det leses høyt fra dem. Avslutt med samtalerunde om hvorfor ulike/like assosiasjoner er knyttet til ordene.

Spørsmål til samtale:

- Hva betyr ordene for oss?
- Er det sammenheng mellom hva ordene opprinnelig betyr og hvordan vi bruker dem?
- Hvorfor bruker vi slike ord om hverandre?
- Hva er funksjonen ordene har (beskrivende, kjærlig, nedsettende, osv.) i ulike sammenhenger?
- Hvor mye av vår identitet kan vi knytte opp til ett ord (søster/bror, sønn/datter, venn, osv.)?
- Kan slike beskrivende ord (kallenavn, skjellsord eller andre ord) bli hengende ved oss, og betyr dette noe for vår identitet?

Tid:

20 minutter.

Materiell:

Ark og tusjer.

Mål:

Vi bruker mange uttrykk om mennesker og grupper av mennesker i dagligspråket. Formålet er å bevisstgjøre deltakerne på ulike assosiasjoner til slike karakteristikk.

Øvelse 2

Skjellsordbok

Tid:
minimum 20 minutter.

Utstyr:
Tavle eller flippover, tusj.

Mål:
Bevisstgjøre deltakerne på språket vi bruker om andre. Sier dette språket noe om oss selv?

Gjennomføring:

Be deltakerne om å fortelle hva slags skjellsord som de kjenner til. Lag så en liste på tavla. Kom gjerne med egne forslag til skjellsord som er i bruk for å få frem bredden (som f.eks.: sigøyner, potet/pottit, jøde, hore, homo, pakkis, neger, svarting, vantro, islamist, terrorist, politisk korrekt, mongo, fattig/lasaron osv.).

Ta så hvert ord som kommer opp på tavlen på alvor og spør om noen vet hvor de ulike ordene stammer fra. Hvordan blir de brukt i dag? Utfyll informasjonen fra deltakerne med fakta fra «skjellsordboka» nedenfor. Det kan også være nyttig å sjekke ut på www.sprakradet.no for betydningen av enkeltord, gjerne i plenum som en del av øvelsen.

Skjellsordbok (veldig ufullstendig. Se om du kan fylle ut med de skjellsordene du kjenner til og legge til definisjon av ordet):

Jævel (fra det norske jævel=djevel)
- en større eller mindre djevel som - slik det ligger i en djevles vesen - gjør slemme/onde ting.

Hore (fra proto-germansk karo/keh_ro=»kjær») - en som selger retten til å ha seksuell omgang med kroppen hans/hennes mot betaling. Normalt mest brukt som skjellsord mot kvinner. (Bitch har noen av de samme assosiasjonene)

Homo (fra gresk homos=lik; filos=venn (like eller elske) - en med homofil legning mao. en som liker eller elsker den som er lik en selv). Ordet finnes også i formen «homse» som skjellsord, men har av mange homofile blitt «tatt opp» som et kjæleavn på andre homofile (se «nigger» under «svarting»).

Jøde (fra hebraisk Yehudah=Judea. Enkelt sagt de som kommer fra området Judea) er en som tilhører den jødiske tro og/eller tilhører den jødiske folkegruppen.

Svarting (fra norsk svart=en) kontrast»farge» i likhet med hvit og egentlig ikke en farge, ifølge ekspertene; -ing=endelse fra norrønt -ingr som gjør noe til et substantiv, her ved å personifisere svart eller tingliggjøre en person til å være bærer av «svarhet») - Nedsettende betegnelse som er blitt brukt om mennesker med mørkere hudfarge, vanligvis med bakgrunn fra Afrika.

Neger (se «svarting»), fra negro=svart, brukes om mennesker med samme bakgrunn som ved bruken av ordet «svarting». Opprinnelig tenkt brukt i Norge som et «nøytralt» ord for å karakterisere mennesker med sort hud. I engelsktalende land ble det nedsettende slenguttrykket «nigger» brukt. Av mange sorte særlig i USA «tatt opp» som kjæleavn sorte kan bruke om andre sorte (se også «homse» under «homo»).

Spørsmål til samtale:

- Kan vi kategorisere skjellsord (kjønn, seksualitet, gjenstander, egenskaper, tro, stereotypier, osv.)?
- Hvor mange skjellsord er knyttet opp til kjønn (gutter og jenter)? Hvorfor blir f.eks. jenter oftere kalt f.eks. «hore» enn gutter?
- Hvorfor bruker vi skjellsord om hverandre, og hva sier det om de som bruker skjellsordene?
- Brukes skjellsord blant venner, og hvordan?
- Har det noe å si hvem som bruker skjellsordene og i hvilken sammenheng de brukes?
- Hvorfor bruker vi noen skjellsord om hverandre når det ikke er grunnlag for å bruke dem om andre?
- Hva er det verste du kan bli kalt?
- Blir vi vant til å få skjellsord slengt etter oss, kan det bli «normalt»?
- Kan skjellsord bli hengende ved oss, og betyr dette noe for vår identitet?
- Bruker du skjellsord som «kjæleavn»? Hvorfor bruker enkelte skjellsord som kjæleavn (se i skjellsordboken under «nigger» og «homse»)?
- Er bruken av skjellsord en form for vold?

Øvelse 3

Sjiraff- og sjakalspråket

Ikkevoldelig kommunikasjon (NVC) utviklet av psykologen Marshall B. Rosenberg.

Tid:

20 - 30 minutter.

Utstyr:

Tavle eller flippover og tusjer.

Mål:

Lære om sjiraffen som inspirasjonskilde i god kommunikasjon. Ta ansvar for hvordan vi kommuniserer med hverandre på en god måte.

Gjennomføring:

1. Leder spør forsamlingen om det er noen som kan tenke seg å tegne en sjiraff på tavla. Det er flere fordeler med denne inngangen. Ofte er litt sjenerte ungdommer gode til å tegne. Da får de en anledning til å markere seg. I tillegg kan tegningen ofte være litt morsom og skape god stemning.
2. Leder spør videre hva som kjennetegner en sjiraff? Hun forstørrer eller utfyller tegningen med det som blir sagt i rommet. Noe som bør nevnes er:
 - Lang hals som gir overblikk.
 - Store øyne som ser nøye etter hva som rører seg.
 - Lange, tynne ben som gjør at den ofte beveger seg sakte.
 - Det sies at sjiraffen har verdens største hjerte.
 - Store ører.
 - Vegetarianer og derfor fredelig for andre dyr og mennesker.
3. Leder spør så om noen kan tegne en sjakal. Gå gjennom samme prosedyre her. Hva kjennetegner en sjakal? (Hvis sjakal er et ukjent dyr for deltakerne, kan du som leder velge et annet rovdyr som har tilsvarende kjennetegn)
Noe som bør nevnes er:
 - Beveger seg fort.
 - Beveger seg etter instinkt som lukt.
 - Spisse tenner. Er rovdyr. Angriper.
 - Lite/vanlig hjerte.
 - Har behov for å få sine behov tilfredsstilt umiddelbart.
 - Er lav og har ikke overblikk.
4. Eksemplene på kjennetegn symboliserer hvordan man tenker om disse dyrene og stemmer ikke nødvendigvis med deres virkelige trekk. Men kjennetegnene kan inspirere til en refleksjon om hva slags kommunikasjon som fungerer best.

Sjiraffen:

- Jeg-språk. Snakker ut fra seg selv. F. eks: jeg tenker at det er rotete her, jeg tror at ..., jeg opplever at ...
- Venter med å uttale seg til en har fått oversikten over situasjonen.
- Lytter til det den andre har å si.
- Lytter til hjertet sitt.

Sjakalen:

- Du-språk. Snakker bare om den andre som om den vet alt hva den andre tenker. For eksempel: du roter alltid her, du er en så rotete person, du tror at jeg ikke bryr meg, liksom ...
- Uttaler seg før den har analysert situasjonen.
- Uttaler seg mens den har mange følelser som sinne og frustrasjon.
- Snakker før den lytter.

Mens sjakalen bare reagerer uten å tenke, så går sjiraffen gjennom fire faser når den uttaler seg:

- a) Observasjon. Gir uttrykk for hva den ser og hører. Uten å bedømme!
- b) Følelsen. Gir uttrykk for hva opplevelsen gjør med egne følelser.
- c) Behovet. Gjør seg opp en vurdering hva en selv trenger for at det skal bli bedre.
- d) Anmodning/ønsker. Den siste fasen går på å gi en presis formulering av en har bruk for (noe som er gjennomførbart og konkret).

- 5 Deltakerne kan gå sammen to og to. Den ene kan begynne med å bruke sjiraffspråket og fortelle hvordan hun ønsker at konfirmantleiren skal være/beskriver hvordan den har vært. Den andre skal så gjøre det samme, men bruke sjakalspråket i stedet. Andre eksempler det går an å bruke er: en er alltid sent ute (ungdom - ungdom) eller den ene rydder aldri rommet sitt (ungdom – voksen).
- 6 Refleksjon i plenum.
 - Hva følte den som ble snakket til av en sjiraff?
 - Hva følte den som ble snakket til av en sjakal?
 - Har du noen gang opplevd at noen andre har brukt sjakalspråk?
 - Hvordan kan kunnskapen om sjiraff- og sjakalspråket være et nyttig verktøy i hverdagen?
 - Er det noen ganger vi bør/kan/har «rett» til å bruke sjakalspråket?
 - Hvordan kan en øve seg i sjiraffspråket?
 - Kan du tenke deg noen fortellinger fra Bibelen der sjiraffspråket og sjakalspråket blir brukt?

Øvelse 4

Tusen tegninger

Vi har gode erfaringer med bruk av Karpe Diems tekster i samtaler med ungdom om fordommer, identitet og ordbruk.¹⁰³

Tid
20-30 minutter

Utstyr
Projektor og tilgang til å vise og lytte til musikkvideoer.

Mål:
Bevisstgjøre deltakerne på hvordan fordommer oppleves av den som blir utsatt for dem. Er det mulig å ta et oppgjør med egne fordommer og måten vi omtaler andre på?

Gjennomføring:

Søk opp musikkvideoen og spill av Karpe Diems «Tusen tegninger». Finn gjerne også en tekst som kan skrives ut og gis til deltakerne.

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Etter avspilling av musikk/video leser alle en setning fra sangen hver.

Forklaringer:

Innledningsresitasjonen er på arabisk: «Dommedagen, paradiset eller helvete. Hvis det er paradiset, vil jeg se Allah.»

«Baba» er et annet ord for «far».

Spørsmål til samtale:

- Hva synes du om denne sangen?
- Hvorfor likte du den/Hvorfor likte du den ikke?
- Hva er budskapet i sangen?
- Hva har teksten med tro å gjøre?
- Hva har teksten med gruppetilhørighet og båstenkning å gjøre?
- Hva mener Magdi med svart, hvit og grå?
- Denne sangen ble brukt av mange i etterkant av 22. juli 2011. Hvorfor det?
- Er det annen musikk og tekster du kjenner til som tar opp samme tema?
- Hva forteller denne teksten om Magdis forhold til Gud? Kjenner vi oss igjen i dette? Hva er eventuelt likt og/eller ulikt?
- Kan vi utifra sangen finne måter å være på som endrer måten vi setter andre i bås?

¹⁰³ Bruk gjerne også låten «Attitudeproblem», men da er det viktig å ta med reaksjonene fra bl.a. Eliana Hercz og evt P3s feministiske remix.

Bibelstudium

Matteus 15, 21-28 (Jesus og den kanaaneiske kvinnen)

Matteus 15, 21-28

²¹Så dro Jesus derfra og tok veien til områdene omkring Tyros og Sidon. ²²En kanaaneisk kvinne fra disse traktene kom og ropte: «Herre, du Davids sønn, ha barmhjertighet med meg! Datteren min blir hardt plaget av en ond ånd.» ²³Men han svarte henne ikke et ord. Disiplene kom da og ba ham: «Bli ferdig med henne, hun roper etter oss.» ²⁴Men han svarte: «Jeg er ikke sendt til andre enn de bortkomne sauene i Israels hus.» ²⁵Da kom hun og kastet seg ned for ham og sa: «Herre, hjelp meg!» ²⁶Han svarte: «Det er ikke rett å ta brødet fra barna og gi det til hundene.» ²⁷«Det er sant, Herre», sa kvinnen, «men hundene spiser jo smulene som faller fra bordet hos eierne deres.» ²⁸Da sa Jesus til henne: «Kvinne, din tro er stor. Det skal bli som du vil.» Og datteren ble frisk fra samme stund.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Til sammenligning kan en også lese Markus 7, 24-30.

Bakgrunn

Geografi og etnisitet

I denne bibelteksten beveger Jesus seg nordover langs kysten til det som i dag fortsatt heter Tyr eller Sour, og ligger i dagens Libanon. På Jesu tid var hele regionen del av Romerriket, som del av provinsen Syria, og mennesker med ulik religiøs bakgrunn levde ikke langt fra hverandre. I dagens fortelling hører vi om en kvinne som kom fra en annen tradisjon enn Jesus selv. Jesus var jøde og hadde vokst opp i en jødisk familie, med jevnlig besøk til synagogen og markering av jødiske høytider. Hun derimot, var i følge Matteus kanaaneer, og i parallellhistorien i Markusevangeliet kan vi lese at hun var fra folket som kalte seg fønikere. I det gamle testamentet kan vi lese om kanaaneerne som bodde i området hvor jødene bodde, men det var ikke vanlig å kalle folk i Tyros for kanaaneer på den tiden evangeliene ble skrevet ned. Hvorfor Matteus da omtaler kvinnen som dette, vet vi ikke. Det kan kanskje ses i sammenheng med en lang konflikt mellom hebreere og kanaaneere i landet. I denne fortellingen møter vi Jesus som med en klar forestilling om hvem som er utenfor og innenfor, og det er ingen tvil om at vi får høre en samtale/diskusjon mellom Jesus og en som ikke var jøde.

Kjønns- og maktstrukturer

Det var ikke vanlig at en kvinne tok kontakt med en fremmed mann. Det var heller ikke vanlig at en mann verken tok kontakt med eller lyttet til en fremmed kvinne. Vi vet ikke hva slags status denne kvinnen hadde i sitt eget samfunn. Det som samtidig kommer frem i teksten i Markusevangeliet er at kvinnen snakker gresk og eier en seng, noe som betyr at hun sannsynligvis var en ganske ressurssterk kvinne, kanskje både økonomisk og sosialt. Slik må vi også ta i betraktning at ikke alle nødvendigvis hadde muligheten til å gjøre det samme som henne. Kvinner i verden i dag er som på Jesu tid i svært ulike posisjoner. Noen er undertrykt i kraft av sitt kjønn, noen er også diskriminert religiøst, etnisk, økonomisk og ut fra klasse.

Skjellsord:

En hund (valp). I sammenhengen Jesus bruker ordet her er det et nedlatende ord. Det er noe mindreverdig og urent.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Spørsmål til samtale:

- Hva legger du merke til i teksten? Noe du synes er interessant? Merkelig? Provoserende? Fint?
- Hva får vi vite om personene i teksten?
- Hvem er hovedpersoner i fortellingen?
- Ser du noen paralleller mellom bibelteksten og øvelsen(e) vi gjorde i forkant?
- Hva handler denne fortellingen om? Hva er tema?
- Hvordan er samtalen og hvordan utvikler den seg?
- Hvordan kan denne samtalen handle om makt og avmakt?
- Undersøk hva Jesus sier og gjør i denne teksten. Hvordan synes du Jesus behandler kvinnen i teksten?
- Hvorfor sammenlignet Jesus kvinnen (og kanaaneerne) med hunder? Er ikke dette et skjellsord?
- Hva er maktforholdet mellom Jesus og kvinnen i forhold til samtalen de har, og måten de snakker med hverandre?
- Hva gjør kvinnen?
- Hva formidler Jesus om Gud? Kan Gud endre meningen i møte med menneskers erfaring og argumentasjon?
- Kan du kjenne deg igjen i denne fortellingen?
- Hvem kan være barna og hundene i dagens samfunn?
- Hva har folkegruppe og religion å si i denne fortellingen?
- Hva kan denne fortellingen lære oss om hvordan forholde oss til mennesker med annen bakgrunn enn oss selv?

2. Avsløre frykten: gruppetenkning, fordommer og rasisme

2.1 Frykt og fordommer

Mennesker hater hverandre fordi de frykter hverandre.

De frykter hverandre fordi de ikke kjenner hverandre.

De kjenner ikke hverandre fordi de ikke har kontakt med hverandre.

De har ingen kontakt med hverandre fordi de lever atskilt.

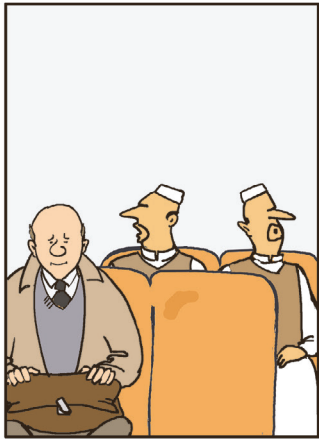
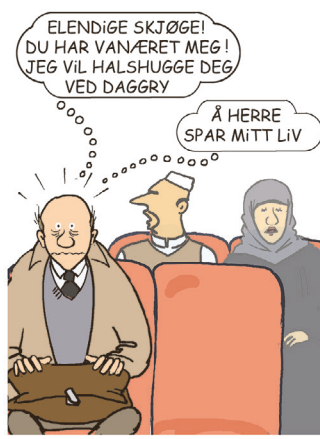
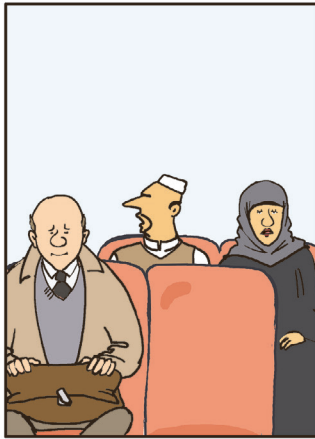
Martin Luther King jr.

Tema

Hva frykter vi mest: å bli holdt utenfor eller å stå overfor det vi ikke kjenner? Er vi redd for «de fremmede»? Hvordan reagerer vi på det vi opplever som skremmende? Ofte går vi i forsvarsposisjon eller blir sinte, men hva er det som gjør at vi reagerer sånn? Ville vi reagert sånn hvis vi kun var opptatt av fakta og ikke hadde tatt hensyn til alt vi er blitt fortalt uten å vite om det virkelig er sant?

Mål

Få deltakerne til å reflektere over hva som skremmer oss, hvordan vi reagerer når vi blir redde og om det er grunn til å bli redd. La deltakerne reflektere over å være på «utsiden». Har vi fordommer som gjør at frykten ikke er begrunnet i virkelighet, og kan vi lære oss å se våre egne fordommer?

Øvelse 1

Inn i sirkelen

Denne øvelsen er skrevet ned med inspirasjon fra Harald Vikens Manual in non – violent Communication and Mediation, Røde kors. En variant fins også i Geir Dales bok fra konflikt til samarbeid – grunnbok i konfliktarbeid med ungdom.

Gjennomføring:

Be to eller tre frivillige gå ut på gangen. Når disse er ute av rommet og ikke kan høre hva som blir sagt, instruerer du resten av gruppen.

Be deltakerne om å stå tett sammen i en sirkel, låse armene godt sammen, og vende ansiktene inn mot sirkelen. Deres oppgave er å stå sammen og ikke la andre komme inn. Med ett unntak, nøkkelen til øvelsen: om de «utestengt» ber høflig om å få lov til å komme inn i sirkelen. Da slippes de umiddelbart inn i sirkelen og blir en del av den. Hvis sirkelen skulle ødelegges og noen av deltakerne blir dratt ut, er det viktig at sirkelen åpner opp for ham/henne på en annen side. Ingen fra gangen skal få komme inn i sirkelen ved hjelp av fysisk makt.

De frivillige på gangen blir så fulgt inn i rommet, en og en eller to og to. De blir forklart at de skal komme seg inn i sirkelen til de andre, om de er to gjerne gjennom å samarbeide (snill versjon). De kan også få lov til å konferere seg imellom om hvordan de skal gjøre det.

Spørsmål til samtale:

- Hva så de frivillige da de kom inn i rommet?
- Hva gjorde de frivillige da de kom inn i rommet?
- Hvordan oppleves det å se alle de andre stå sammen med ryggene til?
- Hvilke strategier/teknikker ble brukt?
- Hva fikk henne/ham til å endre strategi?
- Hvordan var det å oppdage «nøkkelen»?
- Hvordan opplevdes det å være en del av sirkelen?
- Hvordan opplevdes det å stenge noen ute?
- Hva slags følelser hadde de i ringen for den som var utestengt?
- Endret deltakerne følelser underveis?

Tid:

20 – 30 minutter.

Mål:

- Identifisere spenningen mellom å være individ og det å tilhøre en gruppe.
- Oppleve og mestre utestengelse, tilegnelse av kunnskap, finne koder for aksept.
- Oppdage gruppe- og utfrysingsmekanismer.
- Øke selv tilliten til deltakerne.
- Oppmuntre til kreativitet.
- Øvelse i å finne alternativer til vold.

OBS!

Denne øvelsen kan lett bli voldsom. Leder må derfor være svært bevisst at han/hun avbryter mislykkede forsøk på å bli del av sirkelen ved å si: «Tenk nytt! Prøv en annen måte». Øvelsen kan oppleves ganske utestengende og det er derfor viktig at det er frivillige som er utenfor i denne øvelsen. Er det en og en som kommer inn må gruppen oppleves som en trygg gruppe for alle.

Øvelse 2:

Klappe hverandre inn i sirkelen

En versjon av denne er muntlig overlevert av Harald Viken som er instruktør ved Røde Kors Gatemekling.

Tid:

Avhengig av størrelse på gruppen, men med 10-14 deltakere tar det ca. 30 minutter.

Utstyr:

En gjenstand, f.eks. en bok.

Mål:

La deltakerne få kjenne på kroppen hvordan det er å stå utenfor et fellesskap, men i motsetning til forrige øvelse (som denne øvelsen gjerne kan brukes i forlengelse av), prøver fellesskapet her å inkludere deltakerne med ikke-verbale hint og «råd». Øvelsen gir også en god følelse av mestring.

Gjennomføring:

Alle går ut av rommet med unntak av 3-4 frivillige personer inkludert leder (dette kan gjerne være inkludert de to-tre som i forrige øvelse var «utenfor»). Dere setter dere i en liten sirkel på gulvet eller på stoler. En gjenstand (f.eks. bok) plasseres lett synlig utenfor sirkelen, og i midten av sirkelen kan det ligge en liten duk/ stå et lite bord/ el.lign.

En av personene fra utsiden blir ropt inn i rommet. Den eneste instruksjonen de utenfor har fått er at de skal få hjelp til å finne ut hva de skal gjøre, men uten å stille et spørsmål, de må «føle» seg frem. I sirkelen sitter alle med «steinansikter» og ser innover. Når personen utenfra nærmer seg gjenstanden (boken), begynner dere forsiktig å klappe i hendene. Når personen tar opp boken klapper dere kraftigere. Når personen går med boken inn mot sirkelen klapper dere ennå kraftigere, helt til personen legger boken på duken/bordet i midten, da er det vill jubel! Den første blir innlemmet i sirkelen, og neste person slippes inn. Det kan være lurt å legge ut to like gjenstander (to bøker) for de to siste som slippes inn, avhengig av hvor trygge deltakerne i gruppen er på hverandre.

Spørsmål til samtale:

- Hvordan opplevdes det å se alle i sirkelen sitte med steinansikter da du kom inn?
- Hvordan var det å komme inn uten å ane hva du skulle gjøre?
- Hvilke strategier/teknikker ble brukt for å finne ut hva du/dere skulle gjøre?
- Hva fikk deg til å endre strategi?
- Hvordan var det å oppdage «nøkkelen»?
- Hvordan opplevdes det å være en del av sirkelen?
- Endret deltakerne følelser underveis?

Øvelse 3:

Hybelannonsen

Øvelsen er en omarbeidet versjon av materialet «Restart» fra Skeiv ungdom og fra kursmaterialet Mangfold og Dialog (MOD).

Gjennomføring:

Øvelsen består av to faser.

Fase 1:

1. Del deltakerne inn i grupper på tre-fem personer og fortell høyt:

Familien din har to hybelleiligheter i kjelleren som du og din storebror har fått. Din storebror har imidlertid akkurat flyttet til Australia for å studere, og foreldrene dine har bestemt at hans hybelleilighet nå skal leies ut. Du og leieboeren får adskilte rom og bad, men dere har rom vegg i vegg med hverandre. Dere setter inn annonse i avisen og får 7 svar. Du skal avgjøre hvem du helst vil at flytter inn.

(Denne teksten er primært laget for ungdom, men kan også omskrives til voksne ved at det gjelder leiligheter/hybler til utleie i eget hus eller i et annet hus du leier ut.)

2. Si klart i fra at deltakerne først skal jobbe alene. Del ut liste 1 til hver av dem. Gi deltakerne fem minutter (maks ti minutter).
3. Bryt inn og forklar at hver gruppe nå skal bli enige om en felles rangering (maks 15 minutter).
4. En deltaker fra hver gruppe presenterer så sin gruppes rangering og begrunner denne. Leder/lærer skriver rangeringene opp på tavla.

Fase 2:

1. Fortell så høyt:

Alle kommer uansett på visning, og dere får følgende tilleggsopplysninger om de som har svart på annonsen. Vurder søkerne på nytt.

2. Del ut liste nr. 2. Gi deltakerne fem minutter til å rangere søkerne på nytt. Hver gruppe skal bli enige om en rangering og presentere for resten. Skriv så opp resultatene av rangeringene i gruppene i et skjema på tavla.

Sett av 15 minutter til diskusjon i plenum til slutt.

Tid:

Avhengig av størrelse på gruppen, men med 10-14 deltakere tar det ca. 30 minutter

Utstyr:

Kopier opp listene under; 1 og 2. Listene er tilgjengelige på www.siervi.no.

Mål:

Denne øvelsen synliggjør egne fordommer og forestillinger.

Spørsmål til samtale:

- Hvordan klarte dere å bli enige?
- Hva var viktigst for ditt/deres valg?
- Forandret tilleggsopplysningene prioriteringen?
- Var det noen dere ikke ville valgt inn til visning?
- Hva er konsekvensen av valgene dere har gjort?
- Hvem fikk ikke hybel av noen av dere?
- Hva er diskriminering?
- Har dere eksempler på diskriminering i dagens samfunn?
- Har dere eksempel på diskriminering i kristne miljøer?
- Hvor kommer disse holdningene fra?
- Er det noe du selv mener, eller er det noe du har hørt fra andre?

Liste 1: e-poster

1. Vi trenger leilighet. Jeg er utdanna murer men har ingen jobb nå. Vi komme fra Polen 1 år siden. Min kone og jeg går på norskkurs. Skriv til oss: Anna og Konrad Elschpeta.

2. Jeg heter Aziz, er 26 år og Vålerengafan. Jeg er kjempeinteressert i hybelen. Har BMW og terrieren Creon. Han er en god vakthund, men kjempesnill. Kan nås på mobil når jeg ikke pumper jern på treningssenteret. 91... .

3. Sebastian, en 24 år gammel student som studerer til å bli legesekretær, og hunden Odin, trenger hybel. Telefon: 48... .

4. Jeg, Petter Jensen, ser etter et sted å bo for et vennepar. De er i slutten av 20 – årene og veldig hyggelige. Kan hjelpe til med praktisk arbeid. Ring meg på tlf 93... .

5. Nora heter jeg, er 21 år, og er veldig interessert i hybelleiligheten dere leier ut. Jeg er sykepleierstudent på 2. året og leter et sted å bo nært høyskolen. Det blir for lang pendlevei på hverdagene fra mine foreldre i Moss, men kommer til å være mest hos dem i helgene. Jeg kan kontaktes på 23...

6. Halla! Topp annonse dere hadde på finn.no! Jeg trenger en plass å bo så fort som bare f... Grei og litt vill jente som vil bort fra mor og far (de betaler – de har mye penger). Trude, tlf: 94...

7. Jeg hørte om leiligheten deres i dag. Jeg ønsker å starte et nytt og bedre liv med Jesus som har frelst meg. Jeg ønsker å bosette meg utenfor sentrum og håper at dere vil gi meg sjansen. Ring tlf 22... og spør etter Tor Gunnar.

Liste 2: På visning

1. Konrad og Anna synes leiligheten er flott. Konrad har problemer med å komme inn døra til badet på grunn av overvekt, men ellers er de svært fornøyd.

2. Aziz er ansatt via et antivoldsprosjekt og jobber med ungdomsavgdelingen i Vålerenga fotballklubb. Han er blant annet fotballtrener for 2 lag og holder kurs på skoler i Oslo om kommunikasjon og antirasisme.

3. Odin er en svær rottweiler. Sebastian er snauklipt og har oppbrettede olabukser og armyboots. Han spør om det bor noen «pakkiser» i nabolaget og virker lettet når du sier nei. Han har vært student i 3 uker.

4. Petter Jensen er miljøarbeider i Frelsesarmeen og kommer med sine venner, Georgiana og Stefano, som smiler fra øre til øre når de ser hybelleiligheten. I fjor mistet de jobben i Portugal og leter nå etter strøjobber i Norge for å kunne finansiere skolegang for sine 3 barn i Romania. Til vanlig sover de i bilen sin, men etter at Georgiana fikk en liten stilling i Kirkens bymisjons arbeid for rom, har de nå tatt seg råd til å bo et sted hvor ikke politiet jager dem.

5. Nora er høflig og ydmyk. Hun er kledd i langt skjørt med en vid overdel. På hodet har hun en hijab med rosemønster satt stramt på plass av gullfargede nåler. Faren er med på visningen, og er den av de to som snakker mest. Nora er stort sett stille.

6. Trude hadde med seg vennene, Hilde og Alexander, da hun kom. Hun er 16 år og går første året på tømring, yrkesfaglig utdanning. Hun er aktiv i Amnesty og i Natur og ungdom. Hun opplyste at hun ville respektere de reglene som gjaldt for leiligheten og at hun ikke ville lage bråk.

7. Tor Gunnar la «alle korta på bordet» og fortalte at han har hatt problemer med alkohol og narkotika. Han har vært gjennom diverse kursopplegg som ikke fungerte for ham. Det var først da han fant Jesus for 6 måneder siden at han klarte å slutte. Han vil bli fulgt opp jevnlig av Blå kors. Tor Gunnar har fått praksisplass på Sætre kjeksfabrikk og skal begynne der på mandag. På fritiden oppsøker han homoutestene i Oslo for å omvende dem fra et liv i synd.

Øvelse 4:

Hvem står igjen?

Øvelsen er omarbeidet versjon av materialet «Restart» fra Skeiv ungdom og fra kursmaterialet Mangfold og Dialog (MOD).

Tid:
30 minutter.

Utstyr:
Utskrift av roller til alle deltakerne (se listen nedenfor).
Listene finnes tilgjengelige på www.siervi.no.

Begrensning:
Det er 22 roller til fordeling.

Mål:
Øvelsen har to hovedmål:

Bevisstgjøre deltakerne på hvilke faktorer som spiller inn for å være av de privilegerte i samfunnet.

Få øye på våre egne fordommer (basert på den lille informasjonen deltakerne har om rollene de blir tildelt).

Bakgrunn:

Det norske samfunnet skal sikre borgerne mot diskriminering. Likevel varierer mulighetene til jobb, bosted og utdanning avhengig av blant annet hudfarge, religiøs tilhørighet, kjønn, legning, klassebakgrunn og funksjonsevne.

Før du begynner:

Vedlagt finner du 22 roller til bruk i denne øvelsen. Ark med roller for utskrift finnes også tilgjengelig på www.siervi.no. Les gjennom påstandene før du gjør øvelsen og velg ut dem du synes passer best for gruppen og for ditt formål med øvelsen. Vi anbefaler at to og to deltakere får samme rolle hvis det er mange deltakere. Dette vil i enda større grad tydeliggjøre tankene deltakerne gjør seg rundt rollene som er med i øvelsen.

OBS!

Erfaring tilsier at rollene kan være litt vanskelige å forstå, særlig for de yngste deltakerne. Det kan særlig komme opp spørsmål om hvilket kjønn og etnisitet rollefigurene har, men også opplysninger om boligsituasjon, familie, bakgrunn, alder osv mangler i flere av rollebeskrivelsene. Dette er bevisst utelatt for å tydeliggjøre hva deltakerne selv legger i rollen de får tildelt. Ved spørsmål om dette anbefaler vi at du som leder oppfordrer deltakerne til selv å legge til de opplysningene de opplever at mangler.

Gjennomføring:

1. Del ut lapper med roller. Be så deltakerne om å lese teksten på lappene, og si at de ikke skal vise lappene til hverandre. Du kan også lese opp rollene for deltakerne en og en. Be deltakerne tenke gjennom rollen sin en kort stund og legge til de opplysningene som ikke står på arket. Skap en god atmosfære og be deltakerne være stille mens de setter seg inn i rollen de er tildelt.
2. Be så deltakerne om stille seg opp på en linje ved siden av hverandre, uten at de begynner å snakke sammen. Fortell deltakerne at du kommer til å lese opp noen påstander. Hver gang påstanden stemmer med dem, eller deres rolle, skal de ta et steg fremover. Hvis det ikke stemmer skal de stå igjen. Les påstandene sakte, en om gangen. Les hver påstand to ganger om nødvendig. Ha gjerne ganske lange pauser mellom hver påstand, for å la deltakerne tenke seg om.

3. Når du er ferdig med påstandene, ber du deltakerne om å sette seg ned på gulvet på den plassen der de havnet.

Gå rundt til hver enkelt deltaker og samtale med utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hvilken rolle fikk du og hva la du selv i rollen? (Dette spørsmålet er en bra måte å løfte frem usynlige normer hos deltakerne på. Åpne gjerne opp for respons fra de andre deltakerne på hver rolle)
- Kunne rollen din havnet et annet sted?

Når du har snakket med alle, kan deltakerne samles i en sirkel for en oppsummerende samtale med følgende utgangspunkt:

- Hvordan føltes det å ta et skritt frem – hvordan føltes det å bli stående igjen?
- Hvordan kan man gå videre når man har fått kunnskap om fordeler og ulemper samfunnet gir enkeltmennesker?
- Hva kan man gjøre for å motvirke ulikheter og urettferdighet?

Roller:

- 1 Du er medlem i et politisk ungdomsparti. Foreldrene dine flyktet til Norge på 70-tallet. Hver søndag går du til gudstjeneste i Den katolske kirken i byen du bor.
- 2 Du er 14 år og muslim. Foreldrene dine er begge professorer på universitetet.
- 3 Du er 12 år og kom til Norge fra Syria for et år siden sammen med en tante. Du er kristen.
- 4 Du er kristen og datter av en amerikansk ambassadør. Du bor i Norge og går på en skole for blinde.
- 5 Du er 18 år og har aldri vært på ferie utenfor Norge. Det er alltid lite penger til mat på slutten av måneden. Du har lyst til å studere, men må jobbe.
- 6 Du lever som ulovlig innvandrer. Du bor sammen med familien din fra Irak. Du går i 9. klasse og drømmer om å bli lege.
- 7 Du er en 15 år gammel gutt som er leder i elverådet og er skoleflink. Du har blitt utredet for angst og depresjon, og føler at livet ofte ikke er verdt å leve.
- 8 Du er en muslimsk jente som bor med dine sterkt troende foreldre. Du studerer juss på universitetet.
- 9 Du er en gutt og bor i en bydel i Oslo. Moren din jobber som renholder og faren din er arbeidsledig.
- 10 Du er en singel gutt som jobber på kontor og sitter i rullestol. Du er oppvokst på et lite sted på Sørlandet.
- 11 Du er en femten år gammel adoptert jente som bor hjemme hos foreldrene dine i Nord-Norge.
- 12 Du er en 17 år gammel gutt som nettopp har blitt far. Du går på videregående skole.
- 13 Du er 15 år gammel gutt fra Midtøsten som nettopp har kommet alene til Norge.
- 14 Du er en hvit mann på 25 år som studerer økonomi og spiller tennis på fritiden.
- 15 Du er 25 år, utdannet tømrer, og leter etter jobb i Norge. Din kone og din to år gamle datter bor i Polen og er avhengige av din inntekt.
- 16 Du er en tretti år gammel kvinne som studerer på universitetet og har bodd i Norge i fem år.
- 17 Du er en heteroseksuell mann som arbeider som danser på operaen.
- 18 Du er en singel mann på 32 år som jobber på en videregående skole. Moren din er jøde.
- 19 Du er politiker i kommunen der du bor, er gift, har tre barn og dysleksi.
- 20 Du er en 30 år gammel skuespiller med jødisk bakgrunn som jobber som hjelpepleier.
- 21 Du har nettopp flyttet til en ny videregående skole. På forrige skole ble du stempla som hore etter at det ble delt nakenbilder av deg på snapchat.
- 22 Du er født i en jentekropp, men har hele livet kjent at du egentlig er en gutt. Foreldrene dine er lærere.

Gå ett skritt frem hvis påstanden stemmer med din rolle (bli sående hvis påstanden ikke stemmer):

- 1 Jeg har ferie de samme dagene som min religions høytider.
- 2 Ingen har noen gang spurt om jeg er gutt eller jente.
- 3 Jeg har nok penger og trenger ikke spare for å ha råd til å betale for det jeg trenger i løpet av en måned.
- 4 Ingen har forklart humøret mitt med at jeg har mensén.
- 5 Jeg føler meg trygg og trenger ikke å være urolig for fremtiden min.
- 6 Jeg har aldri opplevd at navnet mitt er et problem.
- 7 Jeg føler at språket mitt, religionen min og kulturen min respekteres av samfunnet jeg lever i.
- 8 Jeg stoler på politiet.
- 9 Jeg kan kjøpe sminke og plaster som har samme farge som min egen hudfarge.
- 10 Jeg har aldri blitt kalt noe nedsettende på grunn av hvem jeg er kjæreste med.
- 11 Jeg kan velge hva jeg vil jobbe med.
- 12 Jeg har aldri opplevd at noen har kastet skeptiske blikk eller skjellsord etter meg på byen.
- 13 Ingen har spurt meg hvilket land jeg egentlig kommer fra.
- 14 Folk tror jeg har gode datakunnskaper.
- 15 Jeg har råd til alt jeg har lyst på.
- 16 Jeg har et norsk pass.
- 17 Jeg kommer inn i bygninger uten problemer, selv om det er trapper opp til døren.
- 18 Jeg har aldri skammet meg over klærne mine eller hjemmet mitt.
- 19 Jeg føler at mennesker hører på meg og tar meg på alvor.
- 20 Jeg kan gå til legen uten å ha med tolk.
- 21 Jeg kan gå hånd i hånd med den jeg elsker uten å få rare blikk.
- 22 Jeg har råd til den telefonen jeg har lyst på.
- 23 Foreldrene mine og lærerne mine har fått meg til å tro at jeg kan bli hva jeg vil.
- 24 Jeg er sjelden redd når jeg er ute på kveldene.
- 25 Det er lett å få informasjon på morsmålet mitt.
- 26 Ingen har kalt meg «søte, lille deg».
- 27 Jeg er ikke på vakt når jeg går alene forbi en gruppe menn.
- 28 Jeg har aldri behovd å fortelle slektningene mine hva slags seksuell orientering jeg har.
- 29 Jeg kan bade i offentlige svømmehaller uten å tenke over hvilken garderobe jeg skal bruke

Bibelstudium

Matteus 25, 31-46 (Dommen), Lukas 8, 40-56 (Frykt ikke)

Til sammenligning kan en også lese Markus 7, 24-30

Matteus 25, 31-46

³³Men når Menneskesønnen kommer i sin herlighet, og alle englene med ham, da skal han sitte på sin trone i herlighet, ³²og alle folkeslag skal samles foran ham. Han skal skille dem fra hverandre, som en gjeter skiller sauene fra geitene, ³³og stille sauene på sin høyre side og geitene på sin venstre.

³⁴Så skal kongen si til dem på sin høyre side: 'Kom hit, dere som er velsignet av min Far, og ta i arv det riket som er gjort i stand for dere fra verdens grunnvoll ble lagt. ³⁵For jeg var sulten, og dere ga meg mat; jeg var tørst, og dere ga meg drikke; jeg var fremmed, og dere tok imot meg; ³⁶jeg var naken, og dere kledde meg; jeg var syk, og dere så til meg; jeg var i fengsel, og dere besøkte meg.' ³⁷Da skal de rettferdige svare: 'Herre, når så vi deg sulten og ga deg mat, eller tørst og ga deg drikke? ³⁸Når så vi deg fremmed og tok imot deg, eller naken og kledde deg? ³⁹Når så vi deg syk eller i fengsel og kom til deg?' ⁴⁰Og kongen skal svare dem: 'Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg.'

⁴¹Så skal han si til dem på venstre side: 'Gå bort fra meg, dere som er forbannet, til den evige ild som er gjort i stand for djevelen og englene hans. ⁴²For jeg var sulten, og dere ga meg ikke mat; jeg var tørst, og dere ga meg ikke drikke; ⁴³jeg var fremmed, og dere tok ikke imot meg; jeg var naken, og dere kledde meg ikke; jeg var syk og i fengsel, og dere så ikke til meg.' ⁴⁴Da skal de svare: 'Herre, når så vi deg sulten eller tørst eller fremmed eller naken eller syk eller i fengsel uten å komme deg til hjelp?' ⁴⁵Da skal han svare dem: 'Sannelig, jeg sier dere: Det dere ikke gjorde mot én av disse minste, har dere heller ikke gjort mot meg.' ⁴⁶Og disse skal gå bort til evig straff, men de rettferdige til evig liv.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Lukas 8, 40-56

⁴⁰Da Jesus vendte tilbake, sto folkemengden og tok imot ham, for alle hadde ventet på ham. ⁴¹En mann som het Jairus, kom fram; han var forstander for synagogen. Nå kastet han seg ned for Jesu føtter og bønnfalt ham om å komme hjem til seg. ⁴²For hans eneste datter, som var omkring tolv år gammel, lå for døden. Mens Jesus var på vei dit, presset mengden seg inn på ham fra alle kanter.

⁴³Det var en kvinne der som hadde hatt blødninger i tolv år. *Alt hun eide, hadde hun brukt til leger,• men ingen hadde klart å gjøre henne frisk. ⁴⁴Hun nærmet seg Jesus bakfra og rørte ved dusken på kappefliken hans, og straks stanset blødningen. ⁴⁵Da spurte Jesus: «Hvem var det som rørte ved meg?» Da ingen ville svare, sa Peter: «Mester, folk presser og trenger seg inn på deg fra alle kanter.» ⁴⁶Men Jesus sa: «Det var noen som rørte ved meg, for jeg kjente at en kraft gikk ut fra meg.» ⁴⁷Da kvinnen skjønnte at det ikke kunne skjules, kom hun skjelvende fram. Mens alle så på, kastet hun seg ned for ham og fortalte hvorfor hun hadde rørt ved ham, og hvordan hun var blitt frisk med det samme. ⁴⁸Da sa Jesus til henne: «Din tro har frelst deg, datter. Gå i fred!»

⁴⁹Mens han ennå talte, kom det en fra synagogeforstanderens hus og sa: «Din datter er død. Bry ikke mesteren lenger.» ⁵⁰Jesus hørte det og sa til faren: «Frykt ikke, bare tro, så skal hun bli reddet.» ⁵¹Da han kom fram til huset, lot han ingen andre bli med enn Peter, Johannes og Jakob og barnets far og mor. ⁵²Alle gråt og jamret over henne. Men han sa: «Gråt ikke! Hun er ikke død, hun sover.» ⁵³De bare lo av ham, for de visste at hun var død. ⁵⁴Men han tok henne i hånden og ropte: «Barnet mitt, stå opp!» ⁵⁵Da vendte livspusten hennes tilbake, og med en gang reiste hun seg. Han ba dem gi henne noe å spise. ⁵⁶Foreldrene hennes ble ute av seg av undring, men Jesus forbød dem å fortelle noen om det som hadde hendt.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for matteusteksten:

Domsteksten som bilde på utestengelse

Domsteksten er en tekst som berører oss sterkt. Den berører frykten for dom og utestengelse. Den tar på alvor frykten vår for ikke å strekke til og gjøre det rette. Det skremmende bildet av en evig dom og en evig straff kan lett overskygge hvor sterkt teksten vitner om hvor viktig sosial rettferdighet er i vår jødisk-kristne tradisjon. Utestenges du fra fellesskap med andre, oppleves det som en dom og en straff. Dette er gjenkjennelig fra historier om mobbing og diskriminering. Her går Jesus i rette med utestengelse ved å vise at han også er den utestengte.

Dom over hedningene

Matteusevangeliet er skrevet i etterkant av tempelets fall i Jerusalem i år 70. Evangeliet vitner om at forfatteren(e) har opplevd dype splittelser og vanskelige tider, som lett kunne tolkes som et tegn på de siste tider. Jesus holder en lang tale om prøvelser og vanskeligheter de troende går i møte. Tanken på en endelig dom når Messias kommer var ikke ukjent i samtiden. I den jødiske tradisjonen som Matteus er skrevet innenfor, finnes det en tenkning om en egen dom for hedningene (de som ikke var jøder eller kristne). De skulle dømmes ut fra hvordan de har behandlet de troende. Her er det behandlingen av disse mine minste/søsken, de troende, som er domsgrunnlaget. Folkeslagene, eller hedningene, må ikke bli lik de troende, men blir inkludert i Guds rike på bakgrunn av hvordan de har behandlet sine medmennesker.

Gode gjerninger

Teksten forteller at gode gjerninger kan frelse hedningene. Den sier dermed ikke noe direkte om vår forpliktelse til å gjøre gode gjerninger. Likevel ligger det en underliggende forventning i matteustekstene om sosialt engasjement. Det gjelder også de som i teksten allerede er inkludert i fellesskapet.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Spørsmål til samtale om matteusteksten:

- Hva tenker du om denne teksten? Er det noe du reagerer på? Noe du synes er rart? Noe du synes er skremmende?
- Hva tenker du om billedspråket i teksten (for eksempel om inndelingen i sauer og geiter)?
- «Det dere gjør mot en av disse mine minste, har dere gjort mot meg». Hva sier denne setningen om Jesus? Hvem er «mine minste»?
- Hva forteller teksten om sosialt ansvar?
- Hva forteller teksten om utestengelse og frykt?
- Hvordan fungerer utestengelse i dag?
- Hvordan kan denne teksten brukes til å undertrykke mennesker?
- I denne teksten snakker Jesus om hvordan folkeslagene eller hedningene, de som ikke tror på ham, skal dømmes på bakgrunn av hvordan de har behandlet «disse mine minste». Hva forteller det om vårt etiske ansvar, også overfor de ikke-kristne?
- Hvordan deler denne teksten mennesker opp i grupper?

Bakgrunn for lukasteksten:

I lukasteksten er det Jesus som frigjører, en som gjenoppretter sosiale relasjoner og trygghet, vi er vitne til. Under menstruasjon var kvinner urene og skulle holde seg borte fra sosiale fellesskap til blødningene var over. For kvinnen som hadde hatt blødninger i tolv år (like lenge som alderen på den døende datteren) innebar det en permanent utestengelse fra samfunnet. Bare det å nærme seg en menneskemengde var en risiko, som hun kanskje gjorde ut i fra desperasjon. Kvinnen og den tolv år gamle datteren, som begge er preget av sykdom, urenhet og død, blir igjen inkludert i fellesskapet og kalt døtre.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Spørsmål til samtale:

- Hva tenker du om denne teksten i forhold til den forrige vi leste?
- Hva sier denne teksten om utestengelse?
- I fortellingen blir Jesus dyttet rundt i folkemengden, mens i matteusteksten er han både Menneskesønnen som sitter på en trone og den som viser seg i alle trengende. Ta utgangspunkt i disse bildene av Jesus og samtale om hvem Jesus er.
- Jesus sier «Frykt ikke, bare tro...», er det mulig å forholde seg til det vi er redd for på en så enkel måte? Kan slik tro endre våre fordommer?

2.2 Den ubehagelige sannheten om oss selv

«Først forfulgte de kommunistene,
men jeg protesterte ikke,
for jeg var ikke kommunist.
Så forfulgte de fagforeningsfolk,
men jeg protesterte ikke,
for jeg var ikke fagforeningsmann.
Så forfulgte de jødene og sigøynerne,
men jeg protesterte ikke,
for jeg var ikke jøde eller sigøyrer.
Så forfulgte de katolikkene,
men jeg protesterte ikke,
for jeg var ikke katolikk
Når de så forfulgte oss,
var det ingen igjen som kunne protestere.»

Martin Niemöller (1945), tysk antinazistisk prest
(Det finnes flere versjoner av dette sitatet.)

Tema

Hva er som gjør oss ille til mote, som gjør at vi føler ubehag i møte med andre mennesker? Hva fører ubehaget til? Hva er som skjer når vi reagerer med sinne og aggresjon mot mennesker vi møter? Kan vi skille mellom berettiget og uberettiget sinne, eller til og med hat, mot et menneske eller en gruppe mennesker?

Mål

La deltakerne reflektere over når irritasjon og sinne blir usaklig og irrasjonell. Hva er det i oss som fører til det? Hvordan kan vi håndtere slike situasjoner overfor oss selv? Og etterpå overfor dem det gikk ut over?

Øvelse 1:

Mormor var rasist

Gjennomføring:

Lytt til sangen «Mormor» av Odd Børretzen og Lars Martin Myhre fra albumet «Fra øverste hylle» (2004), mens alle følger med på teksten på papir.

Mormor

En gang trodde folk at hekser burde brennes

at jøder hadde horn og burde – sendes i hvert fall til Sverige (eller bortover der)
trodde folk på ... hva tror vi på nå?

En gang trodde folk at jorden var flat som en kake og stor
det trodde for eksempel min bestemor – at jorden var jo stor - mens hun levde -
min bestemor – uendelig stor

Min mormor hadde aldri sett en neger,
men hun hadde sett bilder av en, nemlig et bilde i Allers illustrerte Familieblad
av Benjamin «Evil» Washington.

Han var neger og myrdet fire mennesker
i Visconsin og ble henrettet i St. Quentin i 1921.

Sett en neger?

Jeg tror ikke hun noen gang så en svenske.

For verden var meget stor den gangen min bestemor levde.

Uendelig stor.

Jeg skal forsøke å fortelle hvor stor verden var:

Min bestemor bodde i Øvre Sirdal i Vest-Agder.

Vi, det vil si mine foreldre, mine to brødre og jeg, bodde på Grorud.

En gang kom min bestemor på besøk til jul.

Da hadde hun først gått, på sine bein, tre mil til Tonstad.

Der overnattet hun hos sin søster, som bodde der.

Neste dag tok hun en liten vedfyrt dampbåt over Sirdalsvatnet til Moi. Derfra reiste
hun med tog til Flekkefjord hvor hun overnattet hos en annen søster som var gift med
postmesteren i Flekkefjord.

Tredje dagen tok hun kystruta, Gandsfjorden, Stavangerske Dampskibsselskap, til Oslo.

Det tok to døgn. Hun hadde altså reist i fire døgn fra Vest-Agder til Oslo. Og enda var
det en time igjen med bussen til Grorud.

Det er klart at verden var stor ...

Da hun kom hadde hun fotsid, svart kjole med slätte knapper hele veien ned fra
halsen. Til hverdags gikk hun med tresko, men på reise hadde hun svarte sko. Hun
hadde en koffert og en brun pappeske.

Min bestemor hadde altså aldri sett en neger og sannsynligvis aldri sett en svenske.

Men hun hatet svensker fordi hennes yngste bror, Jørn, ble stukket med kniv av en

Tid:

30 minutter

Utstyr:

Utskrift av teksten til «Mormor». Mulighet for å lytte til låten av Odd Børretzen og Lars Martin Myhre.

Mål:

Reflektere over hvordan fordommer kan endre seg i et samfunn. Hvilke fordommer hadde mormor til Odd Børretzen, og hvilke fordommer har vi i dag? Hva betød disse fordommene for hvordan mormor oppførte seg, og hva betyr våre fordommer for oss i dag?

svenske på en bar i Detroit i 1918.
 Senere viste det seg at han ikke var svensk, men tysk, men visstnok med svensk mor. Eller var det far ...?
 Min bestemor var ganske liten av vekst. En liten dame i svart fotsid kjole. Hun var meget snill mot oss barn.
 Hun stekte rislapper og sa:
 «No må di være gilde, bodn, og ete dokke mette».
 Min bestemor visste at negre drepte folk i Amerika, at svensker stakk med kniv. Dertil, kom det frem, mislikte hun katolikker, tyskere, jøder og utlendinger.
 Hun regnt dem som ukristelige (hun var sterkt troende), umoralske, upålitelige. Dertil henfalne til drikk, for hva skulle de ellers på den baren i Detroit? Min vesle mormor var rasist.
 Hun var snill ...
 Hun hadde sett nissen flere ganger i kveldsmørket utenfor kjøkkenglaset.
 Vi var hjemme hos henne i sommerferien og hun viste meg stedet hvor nissen hadde stått.
 «Der sto han og glåbte. Ein liden tasse.»
 Hun var, naturligvis, rasist, og jeg var meget glad i henne.
 Hun, min bestemor, var rasist, men det var ikke så farlig, for hun møtte ingen svensker og ingen negre og ingen katolikker for verden var så stor.
 De visste ikke hva hun mente om dem og hva de mente om henne er ikke godt å si.
 Hun var redd for svensker, negre og kinesere og det er ikke mye å si på det, for hva visste hun om kinesere?
 Når man tenker på hvor langt det var, den gangen, fra Øvre Sirdal til Grorud, hvor langt var det ikke da til Kina?
 Redd for kinesere ...?
 Hun var redd for stavangerfolk, min mormor, mens hun levde.
 Hun er død nå, for mange år siden.
 En gang trodde folk at for eksempel en skomaker burde holde kjeft og ikke tro at han var for eksempel baker kort sagt: Burde bli ved sin lest
 trodde folk var best, det trodde de på
 hva tror vi på nå?
 Min vesle mormor trodde at jorden var flat - og stor, men tiden går.
 Hva er det nå vi tror ... ?

Teksten er gjengitt med tillatelse fra rettighetshaverne

Spørsmål til samtale:

- Hva slags følelser sitter du igjen med etter å ha hørt denne teksten?
- Unnskylder Odd Børretzen mormoren sin?
- Hvordan er vår verden forskjellig fra den verden som mormor levde i?
- Teksten snakker om hva vi tror på. Endrer det seg over tid, eller kan noen verdier og overbevisninger forbli de samme?
- En utfordring til gruppen er å ta teksten med hjem til egne foreldre og besteforeldre og spørre dem om hva de tenker om Børretzens tekst.
- Hva tror du blir skrevet om dine holdninger og meninger om 70 år? Vil mye ha endret seg eller er det de tror på om 70 år det samme som vi tror på i dag?
- Jesus levde i en bestemt tid og i et bestemt område av verden. Betyr det noe for hvordan vi lever som kristne? Hva betyr det i tilfelle?
- Hva betyr det at vi tenker at verden «går fremover»? Er det urettferdig å si at vi utvikler oss i positiv retning i forhold til mennesker som levde for 70 år siden, for 200 år siden eller for 2000 år siden?
- Går verden fremover? Hva går eventuelt fremover? Og hva går ikke fremover?

Øvelse 2:

Noen å hate

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser på omgang fra teksten til Raga Rockers (fra albumet Rock 'n' Roll Party, 1990). Let gjerne fram en musikkvideo eller lydspor som kan spilles av først.

Noen å hate (UTDRAG)

Han der æ`kke sånn som deg
Fort deg bort og ta han
Det er like godt som sex
Å banke en stakkars faen

Hør lyden av nakker som knekker
Hør lyden av kjøtt som sprekker
Det er bare å følge fingeren som peker
Dit hvor de voksne leker

Er det ikke deilig å ha noen å hate
Føles det ikke godt å ha noen å hate
Er det ikke herlig å slå dem flate
Er det ikke deilig å ha noen å hate

*Av Michael Krohn © Waterfall Music /
Sony/ATV Music Publishing Scandinavia
Trykket med tillatelse av Notfabriken
Music Publishing AB. Trykket med tillatelse
av Warner/Chappell Music Scandinavia AB*

Tid:

30 minutter.

Utstyr:

Skriv ut teksten til «Noen å hate». Mulighet for å spille musikken eller for å vise opptak av konsert med projektor.

Spørsmål til samtale:

- Raga Rockers synger ironisk om hvor deilig det er å ha noen å hate. Men ironi fungerer bare når det er et snev av gjenkjenne/sannhet i det som det ironiseres over. Hva tenker du om å bruke ironi på denne måten?
- Raga Rockers sier at «Han der æ`kke sånn som deg – Fort deg bort og ta han». Hvordan kan dette forstås?
- Raga Rockers sier at «Det er bare å følge fingeren som peker - Dit hvor de voksne leker». Hva tror du de mener med det?
- I teksten er det ikke bare deilig å ha noen å hate - det er også deilig å bruke vold og «... slå dem flate». Prøv å forklare hva vold kan være. Dette kan gjøres gjennom en samtale hvor alle får to minutter til å tenke på en erfaring de har med voldsbruk (slåsskamp, lusing, trakassering, mobbing, osv. Ikke nødvendigvis bare fysisk). Alle finner ett ord som beskriver historien de fortalte. Ordene skrives opp på tavlen. Ut fra ordene skal gruppen definere hva vold er. Ut fra definisjonen dere kommer frem til, diskuter Raga Rockers «påstand» om at det er deilig å bruke vold.
- Det motsatte av kjærlighet er hat og vold, tenker mange. Elie Wiesel sa at det motsatte av kjærlighet er likegyldighet. Dikteren Paal Helge Haugen sier det slik (1997): *Motstandskampen tok ikkje slutt for femti år sidan. Det krevst av oss at vi lar den halde fram, så vi ikkje lar menneskeforakt og rasisme vekse fram i ly av fienden som aldri kapitulerte. Vår eiga likesæle.*¹⁰⁴
- Hva tenker du? Er det mulig å sette opp slike enkle motsetninger (hat - kjærlighet eller hat - likegyldighet), og hva er riktig?
- Er det mulig å bryte en voldsspiral (dvs. at vi ikke svarer på vold med vold, som igjen fører til mer vold...)? Hvordan kan vi gjøre det?

¹⁰⁴ Sitert i Det kan skje igjen, s. 49.

Øvelse 3:

Sitater

Tid:
20 minutter.

Utstyr:
Utskrift av sitatene til å henge opp på tavlen. Eller bruk av projektor. Sitatene er tilgjengelige på www.siervi.no

Mål:
En påminnelse om hat-språk og fordomsfullt språk gjennom historien helt frem til våre dager. Slike ytringer finnes i alle miljøer og behovet for å bekjempe dem er tilstede overalt. Alle utsagnene representerer fordommer og feilaktige fremstillinger av grupper av mennesker. Noen er direkte rasistiske og voldsforherligende. Øvelsen går ut på å identifisere hva som kjenner-tegner utsagnene.

Gjennomføring:

Samtale i plenum med visning av sitater på tavla. Leder velger selv hvilke sitater som er viktigst. Det er også mulig å henge opp sitatene rundt i rommet, la deltakerne gå rundt og lese, før alle samles til samtale om hvilke inntrykk deltakerne har fått. Hva har de reagert på? Hvordan opplevde de utsagnene?

Bruk videre definisjonene og kjennetegnene på antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom fra bakgrunnskapittelet til å analysere utsagnene.

Spørsmål til samtale:

- Hvem er det som har kommet med utsagnet og hvem retter det seg mot?
- Hva kjennetegner utsagnet (fordommer, hat, rasisme, stereotyper, frykt, ubehag, sinne, osv.).
- Er det noen fellestrekk ved utsagnene?
- Et av utsagnene er hentet fra Bibelen. Hva tenker dere om stereotyper og fordommer uttrykt i Bibelen? (Les mer om dette temaet i avsnittet «Jødehat» i bakgrunnskapittelet)
- Har du hørt slike utsagn selv, eller lest dem på nett eller i aviser og bøker?
- Hvordan skal vi forholde oss til og motarbeide slike utsagn i hverdagen?

Sitater:

«Først må det settes fyr på deres synagoger og skoler og det som ikke brenner opp må begraves under jorden, slik at intet menneske noensinne skal kunne se en stein eller mur igjen etter dem. Dette må gjøres til ære for vår Herre og for kristendommen, [...] Men hvis vi, nå som vi er informert, skulle finne på å beskytte disse jødiske husene, [...] hvor de lyver om, spotter, forbanner, bakvasker og æreskrenker Kristus og oss (slik vi har hørt i det foregående), så ville det være som om vi gjorde alle disse tingene selv. [...] For det andre anbefaler jeg at deres privathus blir ødelagt og jevnet med jorden. For også her gjør de det samme som de gjør i synagogene. Istedet kan de finne sitt hjem under et tak eller i en låve, slik tilfellet er med signøynerne.»¹⁰⁵

«Vi skal ikke bare vende det andre kinnnet til, men våge å gå inn i en åndskamp med islam, som slett ikke er noen tolerant religion. ...Vi lider av en underlig beskjedenhet over vår norske, protestantiske tro.»¹⁰⁶

«I lengre tid var det stille rundt disse påtrengende, uvelkomne gjester. Sannsynligvis hadde de tatt en tur til sitt hjemland, - og man trakk uvilkårlig et lettelsens sukk ved tanken på, at de nå var forduftet for alvor. (...) Og så (...) slår man dørene på vidt gap for utenlandske omstreifere og gir dem lov til fritt at ferdes, hvor de vil, og som de vill! (...) På sin vandring fra India kom sigøynerne omsider hit opp til det kalde nord. I store skarer skulle de inn i de nordiske land og ble en skrekk for bygdene. Det ble vedtatt den ene lov strengere enn den andre, de ble truet med utvisning, fengsel, dødsstraff. Men alt sammen til ingen nytte.»¹⁰⁷

105 Luther, 1542.

106 Wesenlund maner til åndskamp mot islam, 1990. Utsagnet er av Rolv Wesenlund på Sjømannsmisjonens årsmøte.

107 Sitert fra Rosvoll & Bielenberg, 2012, s. 17. Utsagnet kommer fra Pastor Ingvald B. Carlsen, generalsekretær for Omstreifermissionen, som skrev dette innlegget etter at det kom et følge av "utenlandske sigøynere" til Norge i 1921. Carlsen var engasjert i "tatersaken" og i å få «bukt med omstreiferplagen». Taterne hadde på dette tidspunktet blitt internert for å bli fornorsket.

«Ytringsfriheten var underordnet respekten for krigsherren, voldsmannen og kvinnemishandleren Muhammed som myrdet og aksepterte voldtekt som erobringsteknikk.»¹⁰⁸

«Blacks and Hispanics were too busy eating watermelons and tacos to read the fine print on their insurance policies.»¹⁰⁹

«Islam er en åndsmakt. Den holder millioner fanget i åndelig mørke, benekter Kristus og bekjemper Guds planer med Israel og jødene. Den kan kun overvinnes ved Guds inngripen som resultat av kristnes bønner.»¹¹⁰

«For dere, søsken, har fulgt eksempelet fra Guds menigheter i Judea, de som er i Kristus Jesus. Dere har måttet tåle det samme fra egne landsmenn som de har måttet tåle fra jødene, de som drepte Herren Jesus og profetene, og som forfulgte oss. De er ikke til glede for Gud og står alle mennesker imot. For de hindrer oss i å tale til hedningene slik at de kan bli frelst, og slik fyller de opp med synd på synd. Men vreden har til sist nådd dem.»¹¹¹

«Roten til problemene ligger i selve den dysfunksjonelle sigøynerkulturen, og lite tyder på at sigøynerne vil endre den. ... det er viktigst å få barna gjennom skolen. Men dette er stikk i strid med de norske sigøyneres dysfunksjonelle kultur.»¹¹²

108 Hagen, Carl I., 2007. s 539. I selvbiografien til Hagen som kommentar til karikaturstriden.

109 «60 Minutes»-journalist Mike Wallace under innspillingen av et innslag om forsikringssvindler i 1981, Corbett Report (hentet 16.10.13): http://www.corbettreport.com/articles/20091018_ambushing_wallace.htm. Vår oversettelse.

110 Magnus, 2004. Skrevet i forbindelse med lanseringen av den norske utgaven av Mark Gabriels bok «Islam og jødene»

111 Første tessalonikerbrev, 2, 14-16. Bibelselskapets oversettelse av 2011.

112 Snoen, 2008

«What is called for here is not genocide, the killing off of the populations of incompetent cultures. But we do need to think realistically in terms of «phasing out» of such peoples. If the world is to evolve more better humans, then obviously someone has to make way for them. ... To think otherwise is mere sentimentality.»¹¹³

«I don't want any gypsies on board. Please get off.»¹¹⁴

«Vi ønsker å ta makten i samfunnet, renske ut jødene og sende innvandrerne ut av landet. Jødene er hovedfienden, de har drept vårt folk, de er ondskapsfulle mordere. De er ikke mennesker, de er parasitter som skal renskes ut ... Jeg beklager ikke hvis noe skjer med folk jeg ikke ønsker her i landet ...»¹¹⁵

«Any Muslim who will not concede that there is a death-cult forming in the Muslim world, is either part of that cult, or an obscurantist -- not a religious moderate.»¹¹⁶

«No, I don't know that Atheists should be considered as citizens, nor should they be considered patriots. This is one nation under God.»¹¹⁷

«Israel har hatt onde hensikter helt siden oldtiden. Dets mål er å ødelegge alle andre religioner. Det er bevist fra historien at det var de som startet korstogene ... for at krigen skulle lede til svekkelse av både muslimer og kristne. De anser de andre religionene som lavere enn sin egen og andre folk for å stå på et lavere nivå.[...] For to år siden, da jeg var på besøk i Paris, hendte det at politiet oppdaget fem myrdede barn. Blodet var tappet ut, og det viste seg at noen jøder hadde myrdet dem for å ta blodet deres og blande det i brødet som de spiser denne dagen. Dette viser dere omfanget av jødernes hat og ondskap mot ikke-jødiske folk.»¹¹⁸

[The] "sons of Allah breed like rats"¹¹⁹

«Kommunister og en del Ap-folk smelter nå sammen med muslimer på den ene siden og utnytter sigøynere på den andre siden for å ødelegge samfunnet. Ethvert samfunn som mener å løse andre kulturers uansvarlige livsførsel og evt. påfølgende overbefolkning ved å importere deres lykkejegere og flyktninger hit har per definisjon tapt og vil utslette seg selv innen kort tid. Sigøynere er et fullstendig unødvendig, men likevel sekundært problem ift importen av Islam.»¹²⁰

113 Richard Lynn, professor emeritus i psykologi, University of Ulster, sitert i en artikkel på nettsidene til Souther Poverty Law Centre (hentet 23.10.13): <http://www.splcenter.org/get-informed/intelligence-report/browse-all-issues/1999/winter/race-and-reason>. Lynn tilhører den «nyateistiske» ideologi, og mener også at ateister er mer intelligente enn troende og at menn er mer intelligente enn kvinner.

114 T-banefører i Oslo: "I don't want any gypsies on board. Get off please», 2013. Sagt over høytaleranlegget på en T-bane på Majorstuen stasjon 18. februar 2013

115 Her blir Kjersti (19) nynazist, 2003. Vigridleder Tore W. Tvedt til VG 14. juli 2003

116 Who are the Moderate Muslims? 2006. Sam Harris sitert i The Huffington Post, 16. februar 2006. Harris tilhører den «nyateistiske» ideologi som kritiserer alle religiøse tradisjoner, men særlig islam og muslimer.

117 Sitatet er hentet fra ReligiousTolerance.org. George H.W. Bush uttalte i følge nettstedet dette som presidentkandidat for republikanerne 27. august 1987 (hentet 16.10.13). www.religioustolerance.org/quot_intol.htm.

118 Sitert fra Rian, 2003, ss. 162-163. Saudi-Arabias kong Feisal uttalte dette i det egyptiske billedmagasinet Al-Musawwar, 4. august 1972.

119 Oriana Fallaci, Inclusive Italian Journalist, Is Dead at 77, 2006. Oriana Fallaci, italiensk journalist, sitert av New York Times, 16. september 2006

120 Bare regjeringen kan løse sigøyrerproblemet, 2012. Innlegg fra «PeterB» på diskusjon.no, 14. juli 2012

«Folk mangler kunnskap fordi de kun har fått informasjon fra mediene, og mediene skriver bare negativt om islam. Jødedommen har mer mediekontroll, sier [X].

- Hvorfor skriver mediene bare negativt om islam?
- Fordi mediene har jødisk bakgrunn. Det er jøder som står bak mediene - det er det som ødelegger.
- Jøder har stor forretningsmakt i verden, gjentar [Y...].
- Hva er forholdet generelt mellom jøder og muslimer?
- Aldri vært noe bra.
- Hvorfor ikke?
- Hvorfor drepte tyskerne dem? Én grunn er at de er urolige folk i verden, sier [Y].»¹²¹

«Må Den Hellige utføre gjengjeldelse over arabernes hoder, slik at deres fremtid blir tapt og de blir utslettet. (...) Det er forbudt å føle medfølelse for dem. Vi må sende raketter mot dem med glede, utslette dem. De er onde, de er fordømte.»¹²²

«Adolf Hitler var et redskap for verdens sionisme, og det han gjorde ble finansiert av den velkjente Rothschild-familien for å overbevise jødene om å dra fra Europa til Israel for å etablere det nye riket. [...] internasjonal sionisme prøver å ødelegge familieverdiene ved å promotere familier med single foreldre og familier med to av samme kjønn.»¹²³

121 Imam gir jøder skylda for mediedekning, 2013. Intervju med imam Mehmat Al Shah og forstander Ghulam Sarwar i Dagsavisen 17.01.13

122 Rabbi Ovadia Yosef, sitert i Ha'aretz: 12. april 2001 («May the Holy Name visit retribution on the Arab heads, and cause their seed to be lost, and annihilate them. [...] It is forbidden to have pity on them. We must give them missiles with relish, annihilate them. Evil ones, damnable ones.») Vår oversettelse.

123 Sitert fra nettstedet theologia.wordpress.com (hentet 23.10.13): <http://theologia.wordpress.com/2010/12/25/eng-metropolitan-seraphim-of-piraeus-had-made-anti-semitic-remarks-in-a-live-television-broadcast/>. Uttalt av gresk-ortodoks metropolit (biskop), Seraphim, i Pireus i et intervju på gresk TV, 25.10.2010. Vår oversettelse.

«Men Medina-islam er enda farligere enn nazismen, som eksiliraneren og den professoren i islam, Mehdi Mozaffari, sier det. Fellestrekk mellom Medina-islam, nazismen, fascismen og kommunismen er troen på overmennesker, den totalitære ideologien og jødehatet. Medina-islam har en dimensjon de tre andre ikke hadde: den religiøse. «Det gjør den enda farligere. Stalin, Hitler og Mussolini skulle motivere sine beslutninger ut fra alminnelige menneskelige resonnerer: Folk skulle mobiliseres til krig for jordiske ting. Men islamismen (Medina-islam) behøver ikke å resonnerer, den bygger på en religiøs plikt. Lojaliteten gjelder ikke en stat eller en fører, men Allah.»¹²⁴

124 Storhaug, 2015 s 279. Den siste delen av sitatet er angitt å være hentet fra Weekendavisen, nr 6, 10.-17. februar 2006 uten nærmere angivelse av hvem som har sagt dette.

Øvelse 4:

Avsløre hersketeknikker

Tid:

Øvelse a: 20 -30 minutter

Øvelse b: 1,5 - 2 timer

Mål:

Deltakerne skal lære å identifisere maktmisbruk i samtaler og møter mellom mennesker. Deltakerne skal lære hva hersketeknikker er.

Videre skal de lære å se dette i sammenheng med hatefull omtale av jøder og andre grupper av mennesker.

Bakgrunn:

Hersketeknikker er skjulte eller åpenlyse grep som tas for å sette andre ut av spill eller få definisjonsmakten i en bestemt situasjon eller knyttet til et tema. De blir brukt i ulike arenaer der makt utøves, for eksempel i skole, familie, arbeidsliv, politikk, sosiale medier/nett, kirke og andre religiøse og frivillige organisasjoner.

Den norske sosialpsykologen Berit Ås introduserte begrepet på 1970-tallet. Hun definerte fem hersketeknikker: usynliggjøring, latterliggjøring, tilbakeholdelse av informasjon, fordømmelse uansett hva du gjør og påføring av skyld og skam. Senere ble to nye teknikker lagt til: vold og trusler om vold, samt objektivering.¹²⁵ Også andre har kommet med forslag på ulike hersketeknikker, se for eksempel *Hersketeknikker – nyttige og nådeløse* og *Kristne hersketeknikker* (se litteraturlista).

Vi blir alle utsatt for og er også utøvere av hersketeknikker, ofte ubevisst. Derfor er det viktig at dette blir tematisert i undervisning og i andre sammenhenger i menigheten. Som leder er det viktig at du setter deg inn i tematikken før øvelsen(e). Tenk gjerne gjennom egne erfaringer eller eksempler som kan belyse dette temaet.

Gjennomføring:

Øvelse a:

Del inn i par (gjerne ved å telle 1-2). Ta så med alle 1'ere ut av rommet og gi dem instruksjoner. 1'ere får i oppgave å fortelle den andre om noe som en oppfatter som veldig urettferdig i 5 minutter. 2'erne får på den andre siden beskjed om å fikle med mobilen, se ned i gulvet, på klokka eller ut av vinduet etterhvert mens den andre snakker.

Leder tar tiden. Etter 5 minutter tar leder med seg 2'erne ut av rommet.

Nå er det 2'ernes tur til å fortelle. Bestillingen til dem er å fortelle om noe som gjør/gjorde dem glade og engasjerte. 1'erne får på den andre siden beskjed om å avbryte den andres fortelling etter kort tid og heller fortelle om seg selv og egne opplevelser.

Etter 5 minutter samler leder igjen gruppen til samtale i plenum.

¹²⁵ Sollund, 2017, s.10

Spørsmål til samtale:

- Hvordan var dette?
- Hvordan var det å snakke til en som ikke fulgte med?
- Hvordan var det å snakke til en som hele tiden avbrøt og snakket om seg selv i stedet for å lytte?
- Hva slags hersketeknikker ble brukt? (her kan leder velge å introdusere en liste over hersketeknikker for deltakerne)
- Gjenkjenner du hersketeknikkene fra andre situasjoner?
- Brukes hersketeknikker mot grupper av mennesker i lokalmiljøet/samfunnet vårt, og i tilfelle: hvilke?
- Hva kan den som er utsatt for hersketeknikker gjøre?
- Hva kan du gjøre om du merker at noen bruker hersketeknikker i møtet eller situasjonen du befinner deg i?

Øvelse b:

Dersom det er anledning til å sette av tid til å jobbe ekstra med denne tematikken, anbefaler vi at leder også legger til rette for rollespill der ulike hersketeknikker spilles ut. Opplegg for dette blir lagt ut på www.sievi.no under overskriften «Avsløre hersketeknikker».

Øvelse 5:

«Hva er... ?»

(stille samtale)

Tid:
30 minutter.

Utstyr:
A3-ark og tusjer.

Mål:
Deltakerne skal bli bevisste på hva som ligger i begrepene som brukes i øvelsen.

Gjennomføring

A. Stille samtale

Under er det listet opp en rekke spørsmål, knyttet til begreper som tas opp i dette ressursmateriellet. Velg ut de du mener er mest aktuelle å ta opp i øvelsen, tilpasset din gruppe, og noter ned ett spørsmål pr ark (store, minst A3). Legg arkene og tusjer på gulvet rundt i rommet. Sett på egnet musikk og gi beskjed om at deltakerne ikke får lov til å snakke. Be deltakerne om å svare på spørsmålene og notere ned tanker og assosiasjoner til begrepene og til de andres kommentarer.

- Hva er rasisme?
- Hva er fremmedfrykt?
- Hva er diskriminering?
- Hva er fordommer?
- Hva er antisemittisme?
- Hva er islamofobi?
- Hva er respekt?
- Hva er sosial kontroll?
- Hva er trygghet?
- Hva er fellesskap?
- Hva er likeverd?
- Hva er verdighet?

B. Samtale i plenum

Leder eller representanter fra deltakerne leser opp fra arkene. Ett tema av gangen. Etter opplesning kan deltakerne komme med kommentarer. Det er viktig at ordstyrer følger med og kan gi utfyllende spørsmål knyttet til det som er skrevet. Vi anbefaler at du som leder har lest definisjonene vi bruker i dette materiellet (se «Definisjoner»). Definisjonene kan gjerne bringes inn i samtalen som en av flere måter å forstå begrepene på. Hva tenker deltakerne selv om definisjonene? Vi anbefaler at samtalen avsluttes med å definere de positivt ladede begrepene.

Bibelstudium:

Lukas 10, 25-37 (Den barmhjertige samaritan)

Lukas 10, 25-37

²⁵Da sto en lovkyndig fram og ville sette Jesus på prøve. «Mester», sa han, «hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?» ²⁶«Hva står skrevet i loven?» sa Jesus. «Hvordan leser du?» ²⁷Han svarte: « Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv.» ²⁸Da sa Jesus: «Du svarte rett. Gjør det, så skal du leve.» ²⁹Men han ville rettferdiggjøre seg selv og spurte Jesus: «Hvem er så min neste?» ³⁰Jesus tok dette opp og sa:

«En mann var på vei fra Jerusalem ned til Jeriko. Da falt han i hendene på røvere. De rev klærne av ham, skamslo ham og lot ham ligge der halvdød. ³¹Nå traff det seg slik at en prest kom samme vei. Han så ham, men gikk utenom og forbi. ³²Det samme gjorde en levitt. Han kom, så mannen og gikk rett forbi. ³³Men en samaritan som var på reise, kom også dit hvor han lå, og da han fikk se ham, fikk han inderlig medfølelse med ham. ³⁴Han gikk bort til ham, helte olje og vin på sårene hans og forbandt dem. Så løftet han mannen opp på eselet sitt og tok ham med til et herberge og pleiet ham. ³⁵Neste morgen tok han fram to denarer, ga dem til verten og sa: 'Sørg godt for ham. Og må du legge ut mer, skal jeg betale deg når jeg kommer tilbake.'

³⁶Hvem av disse tre synes du nå viste seg som en neste for ham som ble overfalt av røvere?» ³⁷Han svarte: «Den som viste barmhjertighet mot ham.» Da sa Jesus: «Gå du og gjør som han.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for teksten:

Samaritanene

En gammel konflikt mellom samaritanere og judeere gjorde at disse to folkegruppene var uenige om hva som er det «sanne Israel». Samaritanene tilba Gud på fjellet Garisim, mens judeerne/jødene så på tempelet på Sion i Jerusalem som den store helligdommen. Det var også stor uenighet om hvordan man skulle lese skriftene.

Lovkyndig

En slags jurist/advokat/dommer som var opptatt av loven.

Prest og levitt

Religiøse ledere som hadde betydelig makt og en viktig status i samfunnet.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten.

Spørsmål til samtale:

- Hvem handler denne teksten om? Lag en oversikt over alle personene som er involvert.
- Hvordan oppfører de ulike personene seg?
- Hvorfor reagerte de som de gjorde?
- Hva tror du Jesus ønsker å fortelle gjennom denne historien?
- Å elske Gud og elske vår neste henger sammen i følge Jesus i denne teksten. Hva tror du han legger i det?
- «Hvem er min neste?», spør den lovkyndige. Hvem er din neste?
- Hva kjennetegnet en samaritaner på Jesu tid?
- Hvem er som samaritaneren i Norge i dag?
- Hvordan kan fortellingen til Jesus være aktuell for oss i Norge i dag og fremover? Hvem hjelper oss?

2.3 «Dere har hørt det er sagt... men sier jeg dere»

Hvis religion ikke er en del av løsningen, vil den uten tvil bli del av problemet

Jonathan Sacks, engelsk rabbiner¹²⁶

Tema

Den kristne tradisjon og kirkens holdning til jøder opp gjennom historien. Hvordan preger negative stereotyper oss i dag?

Mål

Bli bevisst våre fordommer og holdninger til «gruppebetegnelser» i samfunnet. Reflektere over vanskelige sider ved vår egen, kristne tradisjon, helt tilbake til tekstene i Bibelen. Er tekster i Bibelen med på å skape diskriminerende holdninger i samfunnet vårt i dag?

Øvelse 1:

Hva mener vi med ...?

(assosiasjonsøvelse)

Øvelsen er en omarbeidet versjon av tilsvarende øvelse i materialet

«Positiv - stempling, seksualitet, hiv og aids»

Gjennomføring:

Få alle i gruppen til å skrive ned på et ark det de tenker på eller assosierer (forklar hva som menes med assosiasjon) med disse ordene eller andre ord du finner mer relevant for deres kontekst:

- Nordlending
- Muslim
- Flyktning
- Rusmisbruker
- Politiker
- Homofil
- Jøde
- Same
- Feminist
- Innvandrer
- Lykkejeger
- Radikal

Ta ett ord om gangen og spør folk i gruppen hva de assosierte og hvorfor vedkommende akkurat knyttet disse assosiasjonene til dette ordet. Noen av disse betegnelseene er ikke nødvendigvis negative i seg selv, mens andre helt klart er det. Det betyr at samtalen både må ta for seg hvorfor vi gjør noen betegnelser negative, mens vi andre ganger bruker negative ord på folk uten at vi har tenkt gjennom hva det betyr eller om det er riktig bruk.

Spørsmål til samtale:

- Hva er det som gjør at vi tenker/assosierer som vi gjør?
- Hvor kommer assosiasjonene våre fra?
- Hva er det å stemple noen?
- Hvordan tror du det er å være stemplet?
- Hva kan stempling føre til?
- Hvordan kan vi unngå å stemple andre?
- Hvordan møtte Jesus mennesker med en annen bakgrunn enn han selv?

Tid:

20 minutter.

Utstyr:

Papir og pinner. Gjerne en tavle eller whiteboard hvis stikkord skal skrives opp for hele gruppen.

Mål:

Reflektere over hvordan vi umiddelbart plasserer mennesker inn i bestemte kategorier og finner merkelapper på dem vi ikke kjenner. Hvorfor gjør vi det (det er jo helt naturlig å generalisere)? Hva er farlig ved generalisering, og når er det greit?

Øvelse 2:

Påstander

(stille diskusjon/rollespill)

Tid:
20 minutter.

Utstyr:
Papir og penner. Gjerne en
tavle eller whiteboard hvis
stikkord skal skrives opp for
hele gruppen.

Mål:
Gjenkjenne stereotyper.
Gjenkjenne fordommer: Hva
er hva, og når glir det ene
over i det andre? Når får det
innvirkning i menneskers liv
(Se bakgrunnskapittelet)?

Gjennomføring:

Del deltakerne opp i to lag. Skriv en påstand på en papirrull. Det ene laget skal argumentere for og det andre laget skal argumentere mot påstanden med hver sin farge på tusjen. De har ikke lov til å snakke. Det er kun lov å skrive ned argumentene på arket. Til sammen danner argumentene og motargumentene et slags tankekart når dere er ferdige. Spill rolig instrumentalmusikk for å understreke at ingen skal snakke underveis. Etterpå lar du en fra hvert lag oppsummere hvilke argumenter de fant for og hvilke argumenter de fant mot.

Eksempler på påstander til stille diskusjon:

Alle muslimer liker å krige og ønsker å gjøre Norge om til en muslimsk stat.

Alle jøder har stor nese og er flinke med penger.

Ingen sigøynere vil jobbe og de er alltid skitne.

Alle kristne tror jorden ble skapt på seks dager og at de som ikke tror på Jesus kommer til helvete.

Jødene drepte Jesus og har ikke kommet lengre enn Det gamle testamente.

Alle buddhister er fredelige og mediterer.

Alle muslimske menn undertrykker kvinner og utnytter velferdsstaten.

Alle romfolk stjeler og vil ikke la barna gå på skole.

Alle humanetikere er sinte og prøver å ødelegge kirka.

OBS!

Det er viktig å gå i rette med de feilaktige påstandene ovenfor. Nesten alle er såkalt «essensialistiske» påstander, dvs. at de f.eks. mener at det er i muslimers natur at de liker å krige. Eller at muslimene ønsker å innføre muslimske stater overalt, slik bare er det å være muslim. Vi vet at dette er feil. Vi tror deltakerne stort sett vil greie å finne ut av dette selv, men det er viktig at leder tar dette opp hvis det ikke kommer fram i samtalen.

Spørsmål til samtale:

- Har dere hørt eller lest disse påstandene før? Hvor?
- Hvordan opplevdes det å forsvare disse påstandene?
- Hva er problematisk med disse holdningene?
- Hvordan påvirker disse påstandene identiteten til de menneskene påstanden gjelder?

Videre anbefaler vi at leder følger opp med spørsmål knyttet til antisemittiske holdninger:

- Har du noen gang sett et bilde av en jøde?
- Kanskje du har sett tegninger av jøder?

Anbefaling til leder:

*Her anbefaler vi leder å hente frem f.eks. tre ulike tegninger/ karikaturer av jøder opp gjennom historien: Antisemittiske karikaturtegninger (f.eks. hentet fra <http://no.wikipedia.org/wiki/Antisemittisme>), Finn Graffs tegning av Ehad Olmert (22.10.13: http://www.palnor.no/01_07_06/article_eng/finn_graffs_shomratt.htm) og tegninger av kjente skikkelser fra bibelhistorien i *Den store barnebibelen, 2008* (Sakkeus, fariseerne, osv).*

Diskuter tegningene:

- Er disse tegningene antisemittiske?
- Hva sier dette om nedarvede stereotypier og forestillinger vi har av jøder?
- Hvordan kommer antisemittisme til uttrykk i dag?
- Som regel er tegninger av jøder ment å skape fiendebilder. Hvorfor tror du det ble/blir gjort?
- Karikeres også andre grupper gjennom ondskapsfulle stereotypier?
- Hva kan vi gjøre for å motarbeide slike stereotypier?

Øvelse 3:

Sitater fra hellige skrifter

Tid:
20 minutter.

Utstyr:
Utskrift av sitatene nedenfor
(kan hentes på
www.siervi.no).

Mål:
Reflektere over tro og
verdigrunnlag i ulike tradi-
sjoner. Hvorfor er mange
av sitatene så like? Har vi
noen felles erfaringer av det
å være menneske som også
viser seg i våre religioner og
tradisjoner?

Gjennomføring

Deltakerne deler seg inn i grupper og gjetter på hvilken religion eller tradisjon de ulike sitatene er hentet fra. Leder innhenter så arkene og gir poeng for riktige svar.

Sitater (hovedsakelig «gjensidighetsprinsippet» eller «den gylne regel»):

1. Det du ikke vil at mennesker skal gjøre mot deg, det skal heller ikke du gjøre mot dem.
2. Ingen av dere er (sant) troende før dine ønsker for din bror er det du ønsker for deg selv.
3. Alt du vil at andre skal gjøre mot deg, skal du gjøre mot dem.
4. Du må ikke tåle så inderlig vel, Den urett som ikke rammer deg selv.
5. Tse-kung spurte: «Finnes det et ord som kan tjene som prinsipp for hvordan vi lever våre liv?» Konfusius svarte: «Det er «shu» - gjensidighet. Gjør ikke mot andre det du ikke ønsker for deg selv»
6. Man skal ikke oppføre seg mot andre på en måte som man selv opplever er ubehagelig.
7. For det som jeg selv synes er vondt og ubehagelig, er vondt og ubehagelig for andre også. Hvordan kan jeg da påføre andre noe slikt?
8. Et menneske bør vandre rundt og behandle alt levende som han ønsker å bli behandlet selv.

9. Dette er summen av plikter: gjør ikke mot andre det som vil forårsake skade på deg selv

10. Gjør ikke mot andre ting det du vil oppleve som sårende på deg selv

11. Så sant jeg er tilregnelig, skal jeg gjøre mot andre som jeg vil at andre skal gjøre mot meg.

12. Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

13. Jeg er ikke en fremmed for noen. Og ingen er en fremmed for meg. I sannhet er jeg en venn av alle.

14. Hvilken type tro kan det være uten medfølelse? Du må føle medfølelse med alle levende skapninger på jorden. Medfølelse er roten til all tro.

Svar:

- 1.** Jødedommen, Hillel, Talmud, Shabbath 31a
- 2.** Islam, Profeten Muhammed, Hadith ifølge al-Bukhari og Muslim
- 3.** Kristendommen, Jesus, Matteus 7,12
- 4.** Arnulf Øverland, norsk dikter og en av stifterne av Human-Etisk Forbund
- 5.** Konfusianismen, Konfusius Læren om middelveien, 13.3
- 6.** Konfusianismen, Mencius, Mencius VII.A.4
- 7.** Buddhismen, skriftet Samyutta Nikaya 5:353
- 8.** Jainismen, skriftet Suttrakritanga Sutra 1.11.33
- 9.** Hinduismen, skriftet Mahabharata, 5: 1517
- 10.** Buddhismen, Buddha, Udarna-varga, 5.18
- 11.** Platon, Staten
- 12.** Verdenserklæring om menneskerettighetene, vedtatt av De Forente Nasjoners tredje Generalforsamling, 10.12.1948, Artikkel 1
- 13.** Sikhismen, skriftet Guru Granth Sahib, Ang 1299
- 14.** Hinduismen, Basava, Vachanaas, 247

Øvelse 4:

Johannesevangeliet og jødene

Tid:

30 minutter:

Utstyr:

Datamaskin og projektor:

Papir og penner:

Mål:

Få et mer reflektert forhold til bibeltekster. Hva kjenner dem, også i forhold til problematiske ting. Hvorfor blir «jøder» fremstilt på den måten som de gjør i Johannesevangeliet?

Bakgrunn:

Vi anbefaler at leder leser bakgrunnskapittelet i dette materialet før gjennomføring av denne øvelsen, og gjerne også anbefalt litteratur fra f.eks Dialogteologi på norsk.

Det er interessant at de ulike evangeliene bruker så ulike begreper når de snakker om lederne i samfunnet hvor Jesus levde. Søket på bibeltekstene viser at de som skrev ned tekstene i Johannesevangeliet forenkler og tar avstand fra en gruppe de med en samlebetegnelse kaller «jødene», selv om både Jesus, disiplene og mange av de første kristne var født og kalte seg jøder selv. De som brukte tekstene til Matteus, Markus og Lukas hadde en annen teologisk profil og referanseramme, og skriver relativt nyansert og presist om aktørene i prosessen mot Jesus. I Matteus nevnes titler på folk innenfor det jødiske miljøet, som for eksempel fariseere, skriftlærde, øverstepresten og så videre. Språket og setningene fra Johannes har blant annet blitt brukt opp gjennom historien til å snakke stygt om jødene som folk og religion.

Gjennomføring:

Gå inn på internett. Det beste er om en kan få opp et skjermbilde på storskjerm, slik at alle kan følge med. Men til nød går det an å spørre 1-2 personer om de har tilgang på telefon eller laptop, for så å informere de andre.

Søk opp på www.bibel.no og finn feltet der det står «bibelsøk». Trykk også på fanen ved siden der det står NT. Søk så på ordet «jødene».

Hva kommer opp? Dette søket viser at jødene er nevnt i nesten hvert eneste kapittel hos Johannes. Men i de andre evangeliene er det så å si ingen treff. «Jødene» står kun ett sted i Matteus og «jøder» står ett sted i Markus. Søk så på ord som «skriftlærde», «fariseere» og «fariseerne». Ser du da at det kommer opp mange flere treff på Matteus, Markus og Lukas?

Spørsmål til samtale:

- Visste du at Johannesevangeliet er ganske annerledes enn de tre andre evangeliene? (Her anbefaler vi at leder orienterer om de ulike evangeliens karakter og tilblivelse.)
- Hvorfor tror du at det er viktig for noen å legge mest vekt på det de ikke er?
- Hvordan kan omtalen av «jødene» i Johannesevangeliet ha bidratt til at kristne har snakket stygt om jødene opp gjennom historien? På hvilken måte?

Øvelse 5:

Gjenkjenne antijudaisme?

Denne øvelsen er inspirert av arbeidet til forskeren Katharina von Kellenbach.¹²⁷

Bakgrunn:

Vi anbefaler at leder leser bakgrunnskapittelet i dette materialet før gjennomføring av denne øvelsen.¹²⁸

Deltakerne bør kjenne til Katharina von Kellenbachs tre motiver i kristen antijudaisme: **Kontrastmotivet:** Jødedommen er det motsatte og negative av alt det positive vi kan forestille oss ved kristendommen. De mest positive utsagnene til Jesus og Paulus blir f.eks sammenlignet med de mest negative utsagn i Det gamle testamentet. Der kristendommen er preget av nåde er jødedommen preget av den strenge loven; løfte - dom; sann - usann; frihetstro - bokstavtro; levende tro - død tro; kjønnslikestilling - patriaraktet osv.

Syndebukksmotivet: Jødene tok livet av Jesus. Det ligger i deres natur å være svikefulle, kvinnefientlige og ikke forstå sannheten.

Prologsmotivet: Jødedommen legger bare grunnlaget gjennom Det gamle testamentet for kristendommen, og er sånn sett en «foreldet» religion som ikke har forstått at Jesus er Messias.

Gjennomføring:

Skriv ned de tre motivene fra kristen antijudaisme på tavle/whiteboard. Gå gjennom hvert av de tre motivene og forklar hva de går ut på.

En eller flere av tekstene nedenfor deles så ut til deltakerne. Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle bidrar med å lese deler av teksten.

Tid:

45 minutter.

Utstyr:

Utskrift av tekster. En tavle/whiteboard eller et sted å henge opp trekkene ved kristen antijudaisme.

Mål:

Deltakerne skal lære å gjenkjenne tre motiver fra kristen antijudaisme. De skal reflektere over hvordan de kan være med på å stoppe bruken av slike motiver.

¹²⁷ Kellenbach 1994, ss. 39-55.

¹²⁸ Her vil vi også anbefale tre artikler i Dialogteologi på norsk, av Sven Thore Kloster, Gunnar Haaland og Gitte Buch - Hanssen, samt en artikkel av Marianne Kartzow fra 2004. Se Anbefalt litteratur og ressurser.

Tekst nr 1:

«Fram til da hadde folket aldri gjorde slik Gud ønska, står det i Det gamle testamentet. Profet etter profet blei kalt til å tale folket tilbake til tro. Uten å lykkes. De gikk rundt gullkalven, de kombinerte urett og gudstjenester, de trødde fattigfolk ned, snøt på målet. Og drepte Guds sønn. Så gikk det som Jesus profeterte; Jerusalem blei knust til småstein ifra år 70 e.Kr. Og det store og mektige tempelet knust litt om litt!

Det var noen få som lot seg overbevise om at Jesus var den han sa han var. De lot seg døpe. Mange av dem var arabere med jødeblod i årene. De bar kors rundt halsen. I generasjoner fram til denne dag.»¹²⁹

Tekst nr 2:

«At den antikristelige Strømning i vore Dage for en væsentlig Del er af jødisk Oprindelse, næres fra jødiske Kilder og i fødte Jøder har sine mest energiske Talsmænd, er Sætninger, som allerede er udtalte saa ofte, at de holde paa at blive forslidte. Og dog er det nødvendigt stedse paany at fremhæve dette Faktum, at i vore Dage den i enhver Henseende mest glimrende, mest gjennomførte, mest fanatiske, og derfor ogsaa i alle Maader mest besnærende Reaktion mod Kristendommen ikke udgaar fra Frafaldet indenfor Kirkens Kjød, - dette frembringer i Reglen kun en mere eller mindre principløs og derfor slap, meningsløs Rationalisme, - men fra det Israel, som af sit Folks Overleveringer og Tro kun har beholdt tilbage dets stolte Selvbevidsthed om at være alle andre Folk overlegent og dets uudslukkelige Had til den Kristendom, hvori det ser Aarsagen til, at det saa længe har været en Pariah mellem Nationerne.»¹³⁰

Tekst nr 3:

«Hvordan er han egentlig laget innerst denne merkelige, evige jøde som vi har vandrende her midt i blant oss? [...] Han er altså dennesidighetsmenneske, et jordvendt sinn

129 Vikse, Olav 2014. «Jul i Palestina», publisert på Verdidebatt.no 11.12.14. <http://www.verdidebatt.no/innlegg/11544191-olav-vikse-jul-i-palestina?side=1#svar-11544657>

130 Utdrag fra Johan Christian Heuchs Dr. G. Brandes Polemik mod Kristendommen (1877). Sitert i Eriksen, Harket & Lorentz, 2005, s. 232.

som setter sin vilje og energi på å vinne denne verdens goder. Han vil regjere, han vil ha makt. Og da pengene alltid har vært denne skrøpelige verdens ypperste maktmiddel, blir det pengespørsmålene, finansien i stort og i smått som interesserer han.»¹³¹

Tekst nr 4:

[Jødene er kommet inn i en krisetid etter at de] «[...] virkelig var på god vei til å erobre verden finansielt og intellektuelt. Hvilken makt har de ikke hatt i land som Tyskland og Østerrike!»¹³²

Tekst nr 5:

«Vi anerkjenner ikke staten Israels retorikk. Vi anerkjenner ikke blodhevnens gjengjeldelsesspiral med «øye for øye og tann for tann». Vi anerkjenner ikke prinsippet om ti eller tusen arabiske øyne for ett israelsk øye. Vi anerkjenner ikke kollektiv straff eller populasjonsplanekurer som politisk våpen. To tusen år er gått siden en jødisk rabbi kritiserte den urgamle doktrine om «øye for øye og tann for tann». Han sa: «Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem». Vi anerkjenner ikke en stat som tuftes på antihumanistiske prinsipper og ruinene av en arkaisk nasjonalreligion og krigsreligion.»¹³³

131 Hexeberg, Bjarne, 1933. I hvilken grad betinges jødemisjonen av jødefolkets egenart, Missionsblad for Israel, nr. 3, 10. februar 1933. Hexeberg var generalsekretær i Israelsmisjonen.

132 Moe, Olaf, 1938. Jødernes religiøse og nasjonale krise og evangeliet, Missionsblad for Israel, nr. 23-24, 10. desember 1938. Moe var professor i teologi. Artikkelen kom i Missionsbladet i etterkant av Krystallnatten.

133 Gaarder, 2006. Det skal presiseres at Gaarder kom med en beklagelse i en artikkel i Vårt Land 20. april 2011 hvor han bl.a. sa: "Dessverre innså jeg ikke tidsnok at jeg i den forbindelse kom til å formulere flere tankeløse og tvetydige utsagn, og dette beklager jeg. Det er blitt et samvittighetsspørsmål for meg å være helt klar på dette punkt.» Leder i Det Mosaiske Trossamfund, Anne Sender, uttalte i den sammenheng at "... det står respect av det Gaarder nå gjør.» Se: Gaarder beklager jødeuttalelser, 2011

Spørsmål til samtale:

- Hvor i teksten(e) er de tre trekkene ved kristen antijudaisme synlig? Identifiser stedene.
- Hva tenker du om at «de andre», f.eks jødene, ofte blir snakket om på en negativ måte når vi snakker om hva som er spesielt med Jesus og kristendommen?
- Gjenkjenner du dette fra mediene? Er det andre i dag som blir syndebukker eller som blir fremstilt som negative motsetninger av «det gode»?
- Diskuter hvilket trekk av kristen antijudaisme som er vanligst i dag.

Bibelstudium

Matteus 5, 38-42, Johannes 19, 1-22

Du kan velge en eller begge tekster. Se gjerne også på Matteus 27, 25.

Matteus 5, 38-42

³⁸Dere har hørt det er sagt: 'Øye for øye og tann for tann.'³⁹Men jeg sier dere: Sett dere ikke til motverge mot den som gjør ondt mot dere. Om noen slår deg på høyre kinn, så vend også det andre til.⁴⁰Vil noen saksøke deg og ta skjorten din, så la ham få kappen også.⁴¹Om noen tvinger deg til å følge med én mil, så gå to med ham.⁴²Gi til den som ber deg, og vend ikke ryggen til den som vil låne av deg.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Johannes 19, 1-22

¹Pilatus grep nå Jesus og lot ham bli pisket.²Soldatene flettet en krone av torner og satte den på hodet hans, og de la en purpurkappe om ham.³Så trådte de fram for ham og sa: «Vær hilset, jødernes konge!» Og de slo ham i ansiktet.⁴Pilatus gikk igjen ut av borgen og sa til jødene: «Jeg fører ham nå ut til dere for at dere skal forstå at jeg ikke finner noen skyld hos ham.»

⁵Så kom Jesus ut, og han bar tornekronen og purpurkappen. Pilatus sier til dem: «Se det mennesket!»⁶Men da overprestene og vaktmennene fikk se ham, ropte de: «Korsfest! Korsfest!» Pilatus sa: «Korsfest ham dere! Jeg finner ingen skyld hos ham.»⁷Jødene svarte: «Vi har en lov, og etter loven er han skyldig til å dø fordi han har gjort seg selv til Guds Sønn.»

⁸Da Pilatus hørte dette, ble han enda reddere.⁹Han gikk inn i borgen igjen og sa til Jesus: «Hvor er du fra?» Men Jesus ga ham ikke noe svar.¹⁰«Svarer du meg ikke?» sa Pilatus. «Vet du ikke at jeg har makt både til å gi deg fri og til å korsfeste deg?»¹¹Jesus svarte: «Du hadde ingen makt over meg dersom den ikke var gitt deg ovenfra. Derfor har han som har utlevert meg til deg, større skyld.»¹²Etter dette ville Pilatus gi ham fri. Men jødene ropte: «Gir du ham fri, er du ikke keiserens venn. Den som gjør seg selv til konge, setter seg opp mot keiseren.»

Jesus blir dømt

¹³Da Pilatus hørte dette, førte han Jesus ut av borgen og satte seg i dommerstol, som sto på et sted som heter Helleplassen, på hebraisk Gabbata.¹⁴Det var helgaften før påske, omkring den sjetten time. Pilatus sier da til jødene: «Se, her er kongen deres!»¹⁵Men de ropte: «Bort med ham, bort med ham! Korsfest ham!» «Skal jeg korsfeste kongen deres?» spurte Pilatus. «Vi har ingen annen konge enn keiseren», sa overprestene.¹⁶Da overga han Jesus til dem for at han skulle korsfestes.

Jesus blir korsfestet og dør

Så tok de Jesus med seg.¹⁷Han bar selv korset sitt og gikk ut til det stedet som heter Hodeskallen, på hebraisk Golgata.¹⁸Der korsfestet de ham, og sammen med ham to andre, en på hver side og Jesus mellom dem.¹⁹Pilatus hadde laget en innskrift og festet til korset. Den lød:

«Jesus fra Nasaret, jødernes konge.»

²⁰Siden stedet der Jesus ble korsfestet, lå nær byen, og innskriften var på hebraisk, latin og gresk, leste mange av jødene denne innskriften.²¹Jødernes overprester sa da til Pilatus: «Skriv ikke: 'Jødernes konge', men skriv: 'Dette er han som sa: Jeg er jødernes konge.'»²²Pilatus svarte: «Det jeg skrev, det skrev jeg.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for begge tekstene:

De fire ulike evangeliene har ulik profil

Johannes er det yngste evangeliet. Det er kjent for å være poetisk og være det vi kaller høykristologisk. Det betyr at teksten legger vekt på Jesu opphøydhet og suverenitet. De andre evangeliene er mer opptatt av Jesu menneskelighet og sårbarhet og hans nærhet til de fattige. Det som også er spesielt med Johannesevangeliet, er at det er skrevet i et miljø som sannsynligvis er opptatt av å ta avstand fra et konkurrerende jødisk miljø. Gjennom hele evangeliet er «jødene» en betegnelse på de som ikke har rett tro. Ofte er det de som blir omtalt som «jødene» som tester Jesus. Det er de vi blir fortalt har forrådet og drept ham (se bakgrunnskapittelet). I de andre evangeliene brukes heller ord som «fariseer», «skriftlærd», «øversteprest», eller bare «en mann» (se øvelse 2.4).

Bakgrunn for matteusteksten:

Matteus kapittel 5 inneholder seks deler hvor Jesus begynner med å si «dere har hørt det er sagt (...), men jeg sier dere». Denne måten å ordlegge seg på har tradisjonelt blitt kalt «antiteser» eller «motsetninger». Disse versene har også blitt brukt til å plante en tanke om at Jesus tar avstand fra det som står i Mosebøkene og jødernes lov. Her er det viktig å huske på at Jesus selv var jøde og stod i en tolkingstradisjon der loven hele tiden ble tolket og utfordret av rabbinere/ teologer, noe også jøder i dag vil gjøre. Jesus kontrasterer altså ikke to religioner eller to testamenter, men ulike jødiske fortolkninger av loven. Han utlegger med andre ord det han mener står i skriftene, snarere enn å ta avstand fra dem. Hvis en leser Matteus 5, 17-20 vil en se at det understrekes at Jesus ikke er kommet for å forkaste det som var, men oppfylle det profetene hadde sagt.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver (Helt fra vers 21 tar Jesus for seg loven som lytterne kjenner til. Leder kan selv velge hvor mye en ønsker å ta med).

Spørsmål til samtale:

- Hva er det første du tenker når du leser denne teksten?
- Har du hørt tolkninger av denne teksten før? Hva ble sagt?
- Hvorfor tror du jøder i dag stiller spørsmål ved hvordan kristne bruker denne teksten?
- Hva slags bilde kan mange kristne ha fått av jødedommen på bakgrunn av denne teksten?

Videre spørsmål til samtale

(fordypning):

- Hva tenker du om Jesu ord om fiendebilder?
- **Eksperiment**

(kan gjøres av en leder og en frivillig):

- a. Forsøk forsiktig å slå noen på hans/hennes høyre kinn med flat hånd. Hva skjer hvis du er høyrehendt?
Visste du at på Jesu tid var det vanlig å slå slaver og barn slapt med oversiden av hånden som en måte å vise autoritet på? Venstre hånd ble sett på som den urene hånd og brukt til skitne ting. Hva tror du Jesus ville si om det å slå noen på høyre kinn med høyre hånd?
- b. Den du slår snur det venstre kinn til. Hva skjer da?
Når du fortsetter å bruke høyre hånd, får du mer kraft i slaget og du får ikke lenger mulighet til å slå den andre på høyre kinn som en slave. Hva om Jesus prøver å si at du blir presset til å se på den andre som en likeverdige, en voksen som ikke er en slave?

Bakgrunn for johannesteksten:

Pontius Pilatus

(født 5 f. kr – død 40 e. kr.) var romersk lands-høvding i Judea 26-36 e.Kr. Han var altså lands-høvding da Jesus ble korsfestet. Ifølge alle de fire evangeliene var det han som avsa dødsdommen over Jesus. Han er også nevnt i den apostoliske trosbekjennelsen som den som dømmer Jesus til døden. Pilatus er omtalt i sin samtid hos de jødiske historikerne Josefus og Filon som en ubøyelig, grådig og grusom hersker. I de kano-niske evangeliene fremstilles han derimot som en rimelig, men svak mann, som egentlig ville frikjenne Jesus. Antagelig har ikke hans relativt langvarige styre vært spesielt turbulent, men det romerske styre førte uvegerlig til flere sammen-støt med jødiske grupper.¹³⁴ Pilatus ble avsatt av sine romerske overordnede, og begikk siden selvmord. I den senere kirkelige tradisjonen finner vi en tendens til å svekke Pilatus` og dermed romermaktens ansvar for Jesu død, ofte med en tilsvarende understrekning av jødernes skyld. Hos kirkefaderen Tertullian er Pilatus blitt en kristen.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver. Det er også mulig å lese fra Johannes 18, 28 – 40 i forkant av vår tekstdel.

Spørsmål til samtale:

- Hvem handler fortellingen om?
Tegn opp på en tavle.
- Hva slags inntrykk får du av de ulike karakterene?
- Se på tavlen. Hvem drepte Jesus i følge fortellingen i Johannes?
- Hvem har tradisjonelt fått skylden for å ha drept Jesus (les Matteus 27, 25 til sammenlikning)?
- Vet dere noe om hvilke konsekvenser dette har hatt opp gjennom his-torien?
- Kan dere finne sydebukkmotivet i denne teksten?
- Hvem er skyld i Jesu død i følge tros-bekjennelsen vår (Den apostoliske trosbekjennelse)?
- Hvilken funksjon har «jødene» i johannesteksten?
- Hvorfor tror du forfatteren(e) av Johannesevangeliet gir «jødene» denne funksjonen ?
- Tenk på øvelse 4 (Johannesevangeliet og jødene). Hvorfor blir mange for-skjellige mennesker puttet i sekkebe-tegnelsen «jødene»?

3. Dette kan vi gjøre: gjestfrihet, ansvar og nye oppdagelser

3.1 Gjestfrihet og dialog

Glem ikke å være gjestfrie, for på den måten har noen hatt engler som gjester, uten å vite det.

Hebreerne 13, 2

Tema

Gjestfrihet står sentralt i alle kulturer. Det er også veldig sentralt i det kristne budskapet. Gjестfrihet handler om å «slippe den andre til». Dette kan handle både om å invitere den andre inn og om å våge å besøke den andre og selv være gjest.

Mål

Reflektere over hva det innebærer å være gjestfri og hvordan gjestfrihet kan brukes som et redskap for å fjerne frykt og fordommer. Kan vi finne fortellinger i Bibelen som sier noe om hvordan vi skal oppføre oss gjestfritt?

Tips til felles sang, nr. 364 i Norsk Salmebok 2013:

Så kom du da til sist, du var en fremmed

Så kom du da til sist, du var en fremmed,
en sagnfigur man nok har snakket om,
så mange hadde laget bilder av deg,
du sprengte alle bilder da du kom!
Vi tok deg frekt til inntekt for vårt eget
og flagget med ditt navn i krig og fred,
vi bygde katedraler høyt mot himlen,
men du gikk hele tiden lengre ned.

Du er et barn som ligger på et jordgulv,
du fryser om vi ikke griper inn.
Du tar på syke kropper, hater urett
og byr de elskende på moden vin.
Du stiger ut av alle tomme graver,
du er en vind som varsler: det blir vår!
Du kommer som en flyktning over fjellet,
du følger oss dit ingen annen når.

Du er den sang om livet som jeg glemte,
den sannhet jeg forrådte dag for dag.
Jeg svek meg selv; det speilet som jeg gjemte,
har dine dybder, dine ansiktsdrag.
Kom nærmere, og bli hos meg!
Det mørkner, og kanskje lysner det igjen på ny.
Ditt liv skal bære meg; jeg hører trosten,
som synger dagen inn før morgengry.

T: Ylva Eggehorn, O: Øystein Thelle.

Copyright © tekst: Ylva Eggehorn

Copyright © oversettelse: Cantando Musikkforlag,

www.cantando.com.

Trykt med tillatelse

Øvelse 1:

Hva er dialog?

(filosofisk samtale)

Denne øvelsen er inspirert av Guro Hansen Helskog

Gjennomføring

Leder må i denne øvelsen balansere utspørring og klargjøring med tid for den enkelte til å ordlegge seg.

Leder innleder øvelsen med å spørre: «Hva er en god samtale?»

Alle får to minutter til å tenke på en god samtale de har hatt. Det må være fortellingen om ett konkret møte (mange prøver ubevisst å snakke generelt om det de opplever som en god samtale): med en med annen tro enn dem selv, en i familien, en venn, en lærer, osv. Om ønskelig, kan deltakerne få utdelt post-it-lapper for å notere ned stikkord for seg selv.

Alle forteller sin historie i kortform (to til tre minutter). Rekkefølgen kan være slik gruppen selv ønsker. Begynn med den som har lyst til å fortelle. Alle avslutter sin fortelling med å skrive ned stikkord (ett eller flere) som har med fortellingen deres å gjøre på tavlen. (Hvis det er en stor gruppe, anbefaler vi at lederen selv skriver ned disse stikkordene.)

Når alle har fortalt sin historie, leser lederen opp ordene som står på tavlen. Leder: «Kan alle ordene oppsummeres i én til to setninger? Noen som tør å prøve seg?» Etter at flere har kommet frem og flikket på definisjonen som er skrevet på tavla og alle er mer eller mindre enige om resultatet, kan de få se andre forslag til definisjoner om ønskelig (dette er ikke en nødvendig del av øvelsen). Det er interessant at definisjonene ofte ligner på hverandre, og dersom det er tid til dette, kan man gjerne se på likheter og forskjeller mellom definisjonene i plenum.

Tid:

minimum 40 minutter, avhengig av hvor mange deltakere som er med.

Antall:

Bør ikke gjennomføres med flere enn 20 deltakere pr gruppe.

Utstyr:

Post-it lapper, tavle eller whiteboard, utskrift av dialogdefinisjoner (se nedenfor).

Mål:

Gjennom egne erfaringer å bli bevisst på hva en god samtale er. I fellesskap finne frem til en definisjon av dialog som alle kan enes om. Bruke denne definisjonen som et aktivt redskap f.eks. i løpet av konfirmanttiden.

Eksempel på andre definisjoner:

I Kirkelig dialogsenter bruker vi:

*Dialog er et møte ansikt til ansikt mellom likeverdige parter uten skjulte hensikter. Jeg går inn i en dialog, ikke for å forandre den andre, men for å ta del i den gjensidige forandring som kan skje gjennom et møte.*¹³⁵

Filosofen Helge Svare i Den gode samtalen. *Kunsten å skape dialog:*

*En dialog er en samtale mellom to eller flere personer preget av gjensidig velvilje, åpenhet og samarbeid. Den er en samtale der man strekker seg mot et felles mål.*¹³⁶

Fra Fremmedordboka:

*Dialog [er en] samtale mellom to eller flere.*¹³⁷

William Isaacs i *Dialogue and the Art of Thinking Together:*

*«Dialogue is a conversation in which people think together in relationship. Thinking together implies that you no longer take your own position as final. You relax your grip on certainty and listen to possibilities that result simply from being in relationship with others as possibilities that might not otherwise have occurred.»*¹³⁸

Thích Nhất Hạnh, vietnamesisk buddhistmunk, fredsaktivist og forfatter:

*I sann dialog er begge parter villige til å la seg forandre.*¹³⁹

¹³⁵ Grung 2005, s. 88

¹³⁶ Svare, 2006, s. 7

¹³⁷ Berulfsen, Bjarne & Gundersen, Dag, 1986. Fremmedord blå ordbok. Oslo: Kunnskapsforlaget, s. 79

¹³⁸ Isaacs, William, 1999

¹³⁹ Thích Nhất Hạnh, 1995. Living Buddha, Living Christ: «In true dialogue, both sides are willing to change.» Vår oversettelse

Øvelse 2:

Filosofiske og teologiske refleksjoner på 5 minutter

Gjennomføring

Fordel deltakerne i grupper på tre personer. Øvelsen kan også gjennomføres med to personer pr gruppe. Tidtakerrollen går da ut.

Gi hver deltaker et blankt ark og penn. Gi dem tre–fem minutter til å tenke på et filosofisk, etisk eller teologisk tema («Hva er meningen med livet?», «Hvorfor finnes det ondskap?», «Hvis det er én Gud, hvorfor finnes det så mange religioner?», «Hvem er min neste, og hvorfor har jeg ansvar for henne/ham?», osv.). Hver deltaker skriver ned sitt spørsmål. Alle spørsmål samles inn i en skål. Deltakerne trekker så ett spørsmål fra skålen som de skal reflektere over. Får de sitt eget spørsmål, trekker de på nytt.

Gruppene finner selv et egnet sted de kan være i fred. Gruppen fordeler roller: taler, lytter og tidtaker. Rollene går på omgang. Taleren begynner å fortelle hva han/hun tenker om sitt tema, mens de andre lytter aktivt. Tidtakeren har ansvar for å passe på at den som snakker får fem minutter (ta tiden helt nøyaktig). Sluttes den som har ordet å snakke før fem minutter er gått, sitter alle i stillhet og venter på at tiden går. Erfaring viser da at taleren ofte begynner å snakke igjen. Når fem minutter har gått, skal først lytteren gjenta kort hovedinnholdet i det taleren sa («Jeg hørte at du fortalte ...»). Se forøvrig øvelsen «Sjiraff- og sjakalspråket» i kapittelet «Hva jeg kaller deg»). Taleren skal etterpå bekrefte/korrigere hovedinntrykket til lytteren. De tre deltakerne roterer så og bytter rolle som taler, lytter og tidtaker.

Spørsmål til samtale i plenum:

- Hvordan var det å snakke i fem minutter om et sånt tema?
- Hvordan var det å snakke i fem minutter uten å bli avbrutt?
- Hvordan var det å lytte aktivt i fem minutter?
- Endret det måten talere og lyttere forholdt seg til spørsmålet som ble stilt?
- Fungerer samtaler noen gang slik i hverdagen?

Tid:

20 minutter.

Utstyr:

Papir og penner.

Mål:

Øvelse i å kunne snakke om tema som har religiøs, filosofisk eller eksistensiell karakter. Samtidig er det en intens samtaleøvelse, hvor deltakerne både skal lytte og snakke aktivt. Øvelsen kan være med å gi talere og lyttere muligheten til å komme med lange tanke-rekker. Dette endrer ofte holdninger, meninger eller perspektiver både på tema og på personene som taler eller lytter.

Øvelse 3:

Gud på besøk

Tid:

30 minutter:

Utstyr:

Utskrifter av de to tekstene fra Bibelen og fra Koranen.

Mål:

Se på to tekster som peker på tanken om gjestfrihet innenfor de tre abrahamitiske tradisjonene.

Gjennomføring

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver. Les følgende tekster (her kan dere velge å lese begge Koran-tekstene¹⁴⁰ eller bare bruke den ene, da fortrinnsvis den siste):

⁶⁹Sannelig kom budbringerne (englene) Våre til Ibrahim med gode nyheter. De hilste på ham og sa: «Fred være med deg.» Ibrahim svarte tilbake: «Fred være med dere også», og ikke lenge etter serverte han dem en stekt kalv. ⁷⁰Da han så at de ikke forsynte seg, ble han mis-tenksom og grepet av frykt. De sa: «Ikke vær redd. Vi har blitt sendt til Lots folk.» ⁷¹Ibrahims kone sto i nærheten, og da hun hørte dette smilte hun (og ble lettet). Vi ga henne den gode nyheten om (fødselen til) Ishaq, og etter Ishaq (fødselen til) Jaqoob. ⁷²Hun sa: «Ve meg! Skal jeg føde barn nå som jeg er en gammel kvinne, og min mann også er gammel? Dette er veldig merkelig.» ⁷³De sa: «Undres du over Allahs befaling? Husets folk! Allahs nåde og Hans velsignelse er over dere. Sannelig er Han Prisverdig, Majestetisk.» ⁷⁴Da frykten hos Ibrahim forsvant, og han hadde fått den gledelige nyheten (om en sønn), begynte han å argumentere med Oss om Lots folk. ⁷⁵Ibrahim var sannelig mild, medfølende, og en som alltid vendte seg til Oss.
Surah 11, 69-75 («Hod»)

²⁴(Profet!) Har historien om Ibrahims ærede gjester nådd deg? ²⁵Da de kom til ham sa de «fred», og han svarte «fred være med dere også, (for meg virker dere som) fremmede folk.» ²⁶Så gikk han gikk til sin familie og kom tilbake med en fet (grillet) kalv. ²⁷Han la den foran dem og sa: «Skal dere ikke spise?» ²⁸Så ble han redd dem. Da sa de: «Ikke vær redd.», og de ga ham den gledelige nyheten om (fødselen av) en kunnskapsrik gutt. ²⁹Da hans kone hørte dette kom hun frem og sa skrikende, mens hun slo seg selv i ansiktet: «en gammel ufruktbar kvinne (er jeg).» ³⁰Da svarte de: «Dette er det din Herre har sagt. Sannelig er Han Vis, Allvitende.»
Surah 51, 24-30 («adh-Dhariyat»)

¹⁴⁰ Tekstene er sitert etter et pågående oversettelsesprosjekt av Koranen av Islamic Cultural Centre Norway. Gjengitt med tillatelse.

¹Herren viste seg for Abraham i Mamres eikelund en gang han satt i teltåpningen da dagen var på det varmeste. ²Han så opp og fikk øye på tre menn som sto foran ham. Da han så dem, sprang han dem i møte fra teltåpningen, bøyde seg til jorden ³og sa: «Herre, dersom jeg har funnet nåde for dine øyne, så gå ikke forbi din tjener! ⁴La meg hente litt vann, så dere kan vaske føttene og hvile dere her under treet! ⁵Og la meg hente litt mat, så dere kan styrke dere før dere drar videre, siden dere nå har lagt veien forbi deres tjener.» De svarte: «Ja, gjør som du sier!» ⁶Da skyndte Abraham seg inn i teltet til Sara og sa: «Skynd deg og kna tre sea fint mel og bak brødleiver!» ⁷Selv sprang Abraham bort til storfeet og hentet en fin og god kalv. Den ga han til tjenestegutten, og han skyndte seg å lage den til. ⁸Så tok han rømme og melk og den kalven som gutten hadde gjort i stand, og satte det fram for dem. Og han ble stående hos dem under treet mens de spiste. ⁹Da sa de til ham: «Hvor er Sara, din kone?» Abraham svarte: «Der inne i teltet.» ¹⁰Han sa: «Jeg kommer tilbake til deg når tiden er inne, og da skal din kone Sara ha en sønn.» Sara hørte det i teltåpningen, som var like bak ham. ¹¹Abraham og Sara var gamle, langt oppe i årene, og Sara hadde det ikke lenger på kvinners vis. ¹²Og Sara lo med seg selv: «Skulle jeg føle lyst, utslitt som jeg er? Og herren min er også gammel.» ¹³Da sa Herren til Abraham: «Hvorfor ler Sara og sier: Skulle jeg virkelig få barn, gammel som jeg er? ¹⁴Er det noe som er umulig for Herren? Jeg kommer tilbake til deg når tiden er inne. Da skal Sara ha en sønn.» ¹⁵Sara nektet: «Jeg lo ikke.» For hun var redd. Men han svarte: «Jo, du lo.»

1. Mosebok 18, 1-15

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Spørsmål til samtale:

- Tekstene er hentet fra tre tradisjoner. Hvilke?
- Hva er likheter og forskjeller i tekstene?
- Hvorfor tror dere Koranen har sine egne versjoner av denne fortellingen?
- Hva er forholdet mellom gjestfrihet og frykt i fortellingene?
- Hvordan opptrer gjestene hos Abraham og Sara?
- Hvem er gjestene?
- Er det noe som bryter med det vi til vanlig vil tenke om forholdet mellom gjester og vert?
- Pek på de viktigste maktforholdene i fortellingen og diskuter hvilke av dem som er viktigst.

Øvelse 4:

Vennekrets

Tid:
30 minutter.

Utstyr:
Trykk opp teksten Vennekrets til alle deltakerne. En tavle eller whiteboard til å skrive stikkord på (forestillinger om livet etter døden).

Mål:
Teksten gir et sterkt og skremmende bilde av en verden uten mangfold. Ekstra skremmende er det at den setter dette inn i en «evighetsramme» (etter døden). Teksten åpner for å samtale om mangfold som et levende bakteppe for våre liv, og for å samtale om forestillinger om livet etter døden. Har vi slike forestillinger, og hvem eller hva inkluderes i disse forestillingene?

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Les teksten «Vennekrets» av David Eagleman fra boken «SUM. Førte beretninger fra livet etter døden» (her kan leder eller lærer velge om teksten leses av henne/ham eller av noen i gruppen eller på omgang en setning hver):

Vennekrets

Når du dør, føles det som det inntreer en hårfin forandring, men alt virker omtrent som før. Du står opp og pusser tennene. Du kysser ektefelle og barn og går på kontoret. Det er mindre trafikk enn vanlig. Resten av bygningen du jobber i virker mindre full, som om det var fridag. Men alle på kontoret ditt er der, og de hilser vennlig på deg. Du føler deg forunderlig populær. Alle du støter på er folk du kjenner. På et eller annet tidspunkt går det opp for deg at dette er livet etter døden: verden består utelukkende av folk du har truffet før.

Det er en ørliten brøkdelen av verdens befolkning – omkring 0,00002 prosent – men det fortoner seg som mer enn nok for deg.

Det viser seg at bare de menneskene du husker, er her. Så det er uvisst om kvinnen du vekslet blikk med i heisen er inkludert. Læreren din fra andreklasse er her, sammen med det meste av klassen. Foreldrene dine, fettere og kusiner, og hele spekteret av venner opp gjennom årene. Alle de gamle kjærestene dine. Sjefen din, bestemødrene dine, og servitrisen som daglig serverte deg lunsj. De du gikk ut med, de du nesten gikk ut med, de du lengtet etter. Det er en lykkelig anledning til å tilbringe kvalitetstid med dine tusen bekjenskaper, til å fornye fjerne forbindelser, til å ta opp igjen kontakten med dem du lot gli fra deg.

Det er først etter flere uker med dette at du begynner å føle deg forlatt.

Du lurar på hva som er annerledes der du rusler gjennom de store stille parkene sammen med et par venner. Ingen fremmede pryder parkbenkene. Ingen familier du ikke kjenner mater endene med brødsmuler og får deg til å smile med sin latter. Idet du går ut på gaten, legger du merke til at det ikke er folk der, ingen bygninger som syder av arbeidere, ingen fjerne byer fulle av liv, ingen sykehus der pasienter dør og personalet haster avsted døgnet rundt, ingen tog som uler avgårde ut i kvelden med passasjerene tett som sild i tønne på vei hjem. Svært få utlendinger.

Du begynner å tenke over alle tingene du ikke er fortrolig med. Det går opp for deg at du aldri har visst hvordan man vulkaniserer gummi for å lage dekk. Og nå står disse fabrikkene tomme. Du har aldri visst hvordan man lager en silikonchip av sand fra stranden, hvordan man sender raketter ut av atmosfæren, hvordan man tar ut steiner av oliven eller legger jernbaneskiner. Og nå er disse virksomhetene lagt ned.

De fraværende folkemengdene får deg til å føle deg ensom. Du begynner å klage over alle menneskene du kunne ha møtt. Men ingen hører på deg eller føler med deg, for dette er nettopp det du valgte da du levde.

Copyright © 2009 by David Eagleman

All rights reserved

Published by arrangement with Curtis Brown Group Limited

Norsk utgave © Font Forlag 2009

Oversettelse: Bjørn Alex Herrman

Gjengitt med tillatelse.

Spørsmål til samtale:

- Fortellingen har en klar moral. Hva er den?
- Fortellingen er lagt til livet etter døden. Hva medfører det for stemningen i fortellingen?
- Har denne fortellingen noe å gjøre med gjestfrihet?
- Har den noe å gjøre med dialog?
- Hvordan vil du sette denne fortellingen i sammenheng med fortellingen om Emmaus-vandrerne (se bibelstudiet)?
- Hvilke forestillinger om livet etter døden har vi i vår kristne tradisjon? Hva forteller de?
- Hvilke ord vil beskrive slike forestillinger (f.eks. dom, rettferdighet, frihet, hvile, tomhet, stillhet, ingenting, fred, fellesskap, kjærlighet, osv. Fint om ordene kan være assosiasjonsord også; farger, lyd, smak, geometriske figurer, osv.)
- Betyr disse forestillingene noe for hvordan vi lever? Kan de gi oss livsmot og håp til livet nå?

Øvelse 5:

Avgi din stemme med føttene

(religionsteologisk øvelse)

Det finnes flere ulike versjoner av øvelser hvor deltakerne skal ta aktivt standpunkt til ulike problemstillinger. Vi har en annen variant av denne øvelsen i del 3.2 (øvelse 3: 4 hjørner).

Tid:
20-30 minutter.

Utstyr:
Påstander til å henge opp på
tavle eller med prosjektor.

Mål:
Deltakerne skal bli i stand
til å reflektere over reli-
gionsteologiske spørsmål
og over forholdet mellom
kristen tro/praksis og andre
religioner og livssyn.

Bakgrunn:

Hvor langt er vi villige til å gå i møter med andre? I denne øvelsen skal deltakerne reflektere religionsteologisk (Hvorfor er det flere religioner? Hvis Gud er én, skulle det ikke vært én religion? Hvordan forholder jeg meg som kristen til religiøst mangfold? osv.). Her må lederen være klar over at det finnes mange forskjellige (og velbegrunnede) svar på spørsmålene innenfor vår egen tradisjon, dette må også sies til deltakerne. Slipp løs samtalen og deltakernes teologiske refleksjoner!

Gjennomføring:

Del rommet inn i fire soner: A, B, C og D

Vis ett og ett spørsmål på en skjerm/tavle sammen med de fire svaralternativene (se under). Deltakerne stiller seg på den bokstaven som de velger ut i fra svaralternativene. Når alle deltakerne har valgt sted, tar leder en runde og spør ganske enkelt hva som gjør at de har valgt dette svaralternativet. Dersom det er en stor gruppe, er det greit å være to ledere hvorav den ene leder øvelsen og den andre går rundt og spør om hva som gjør at deltakerne har tatt de valgene de har tatt. La to eller tre fra hver gruppe svare. Pass på at alle kommer til med svar i løpet av spørsmålsrundene. I samtalen kan det godt hende noen ombestemmer seg når de hører argumentene for andres valg. Det er lov å ombestemme seg og velge en annen plassering, og det kan da være ekstra interessant å høre denne deltakerens refleksjoner. Avslutt øvelsen i plenum med en felles samtale om hvordan øvelsen opplevdes av deltakerne.

Utform gjerne egne spørsmål med bakgrunn i egne erfaringer og egen kontekst. Spørsmålene nedenfor er et utgangspunkt.

Hvorfor er det så mange religioner?

- a. Mennesker tar feil – kristendommen er eneste sanne vei.
- b. Det er kulturgitt at også de utenfor kristendommen/de som ikke deler mitt livssyn har en lengsel etter Gud/høyere mening. Slik er mennesket.
- c. Den hellige ånd virker i verden og vi ser derfor spor av Gud i andre mennesker og religioner.
- d. Alle tradisjoner er en av flere veier til Gud.

Tror vi alle på samme Gud?

- a. Nei. Jesus er den som viser oss hvem Gud er. Vi kan ikke kjenne Gud uten å vite hvem Jesus er.
- b. Kanskje. Vi kan bare forholde oss til det vi vet, at Jesus er sannheten, veien og livet. Men Gud er mer enn hva vi ser og erfarer.
- c. Ja. Gud viser seg på forskjellige måter i de ulike religionene. Hadde jeg vært født i India hadde jeg kanskje vært hindu.
- d. Det betyr ikke noe for meg. Det viktigste er at vi lever godt sammen og gjør godt mot hverandre.

Hva mener du er mest dominerende ved din tros-/livs-synstradisjon?

- a. Dogmer og orden.
- b. Gjenkjennelse gjennom tekster og fortellinger.
- c. Moralsk rettledning og spirituell utvikling.
- d. Sosialt fellesskap og tilhørighet.

Hva er viktigst for deg selv i troen din?

- a. Klare svar på trosspørsmål.
- b. Trygghet og følelse av fellesskap.
- c. Praksis og spirituell utvikling.
- d. Kulturell tilhørighet.

Du får en invitasjon av en bekjent til å være med henne på bønn i hennes tempel/ moské/ gurdwara/ el.lign.

Hva svarer du?

- a. Nei takk, dette kan jeg ikke bli med på.
- b. Ja takk, men jeg vil stå bakerst og observere, ikke delta selv.
- c. Ja takk, jeg blir gjerne med på bønn, men jeg vil be og gjøre ting på min egen måte.
- d. Ja takk, jeg blir gjerne med og deltar på linje med de andre som er tilstede (handling, bønn, osv.).

Hva gjør du i denne situasjonen: to sikker er på besøk i kirken. De reiser seg for å gå fram til nattverd (sikker har et lignende rituale i gurdwaraen/tempelet).

- a. Går bort til dem og foreller at dette kun er for kristne og at de ikke kan delta
- b. Går bort til dem og forteller at dette kun er for kristne og at de kan delta, men bør vite hva de gjør
- c. Snakker med dem etterpå og forteller om betydningen av nattverden
- d. Tenker at dette vitner om det grensesprengende fellesskapet du kan ha i et lokalmiljø også i lille Norge

Ungdommene i lokalsamfunnet skal minnes en venn som har dødd under tragiske omstendigheter. Den avdøde ungdommen var tilknyttet ungdomsklubben som bruker lokaler i kirken. Minnemarkeringen skal avholdes i kirkerommet, og du som kirkelig ansatt (prest, diakon, ungdomsarbeider, etc.) står ansvarlig for den på oppdrag fra ungdomsklubben. Hvordan ønsker du å legge opp minnemarkeringen når du vet at det finnes mange tros- og livssyn blant ungdommene?

- a. Kirkelig markering hvor alle er velkomne.
- b. Kirkelig markering med inviterte «innslag» fra andre tradisjoner.
- c. Fellesmarkering med mange ulike innslag.
- d. Fellesmarkering uten noen religiøse symboler eller handlinger eller tekster.

Du skal som prest eller ungdomsarbeider eller frivillig være med på å arrangere skolegudstjeneste. Ca. 50% av de tilstedeværende skolebarna er ikke kristne. Hvordan legger du opp gudstjenesten?

- a. Vanlig gudstjeneste
- b. Vanlig gudstjeneste hvor du innledningsvis sier noen ord om mangfoldet som er tilstede
- c. Gudstjeneste hvor du henter inn elementer (tekster eller symboler) fra andre tradisjoner til utvalgte deler av gudstjenesten
- d. Gudstjeneste hvor elever fra kristen og andre tradisjoner blir bedt om å bidra med tekster eller symbolhandlinger fra sine respektive tradisjoner

Bibelstudium

Lukas 14, 15-24 (Det store gjestebudet),
3. Mos 19, 33-34 (Innflytterne)

Lukas 14, 15-24

¹⁵En av gjestene som hørte dette, sa til ham: «Salig er den som får sitte til bords i Guds rike.»

¹⁶Men Jesus sa til ham:

«Det var en mann som ville holde et stort gjestebud, og han innbød mange. ¹⁷Da tiden for gjestebudet kom, sendte han tjeneren sin av sted for å si til de innbudte: 'Kom, for nå er alt ferdig!'

¹⁸Men de begynte å unnskyldte seg, den ene etter den andre. En sa: 'Jeg har kjøpt et jordstykke og må gå ut og se på det. Vær så vennlig å ha meg unnskyldt.' ¹⁹En annen sa: 'Jeg har kjøpt fem par okser og skal ut og prøve dem. Vær så vennlig å ha meg unnskyldt.' ²⁰Og en tredje sa: 'Jeg har giftet meg, derfor kan jeg ikke komme.' ²¹Tjeneren kom tilbake og fortalte dette til herren sin. Da ble husherren sint og sa til tjeneren: 'Gå straks ut på byens gater og torg og hent inn de fattige og uføre og blinde og lamme.' ²²Tjeneren kom tilbake og sa: 'Herre, jeg har gjort som du sa, men det er ennå plass.' ²³Da sa herren til tjeneren: 'Gå ut på veiene og stiene og nød folk til å komme inn, så huset mitt kan bli fullt.' ²⁴For det sier jeg dere: Ingen av dem som var innbudt, skal få smake festmåltidet mitt.'»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

3. Mosebok 19, 33-34

³³Når en innflytter bor i landet hos dere, skal dere ikke gjøre urett mot ham. ³⁴Innflytteren som bor hos dere, skal være som en av deres egne landsmenn. Du skal elske ham som deg selv. For dere har selv vært innflyttere i Egypt. Jeg er Herren deres Gud.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for lukasteksten:

Sosial kontekst

Måltidet stod sterkt i middelhavsområdet som uttrykk for sosiale bånd og fellesskap. Lukas plasserer ofte Jesus ved bordet som et symbol på hans status som filosof så vel som profet. I denne fortellingen er stemningen spent. Jesus er invitert til en av fariseerne ved rådet, det er sabbat, og de holder ham nøye under oppsikt (Luk. 14, 1-3). Det er det religiøse og juridiske lederskapet Jesus snakker til.

Avvisning av invitasjonen

Det er flere unnskyldninger for ikke å komme til måltidet: plantingen av en vingård (jordstykket og oksene) og giftermålet. Alle er gode grunner for ikke å komme. I lovt teksten i 5. Mos. 20, 5-7 er dette grunner som til og med unntar mennesker fra å delta i hellig krig: bygging av hus, planting av vingård (jordstykket og oksene) og giftermål. I fortellingen skjønner vi som lesere at selv slike grunner ikke er gode nok. Invitasjonen dreier seg hverken om hellig krig eller et vanlig festmåltid, men om Guds rike. Fortellingen kan leses som en kritikk av ledelsen i folket som holder på sin makt og er så opptatt med sitt eget at de ikke kan lytte til kallet fra de marginaliserte, stemmen fra den og de «andre» i samfunnet.

De nye gjestene

Lukas lar Jesus fortelle om invitasjoner som strekker seg langt ut over det som var sosialt tillatt i datidens samfunn. Ikke bare falt de syke inn under kategorien av de som var urene. Når rammene utvides til «veiene og stiene» åpner Jesus opp for at Gudsriket også gjelder for hedningene. Kontrollen over hvem som inkluderes i det sosiale fellesskapet blir fravristet de menneskelige lederskapene og plassert inn i perspektivet av Guds rike.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

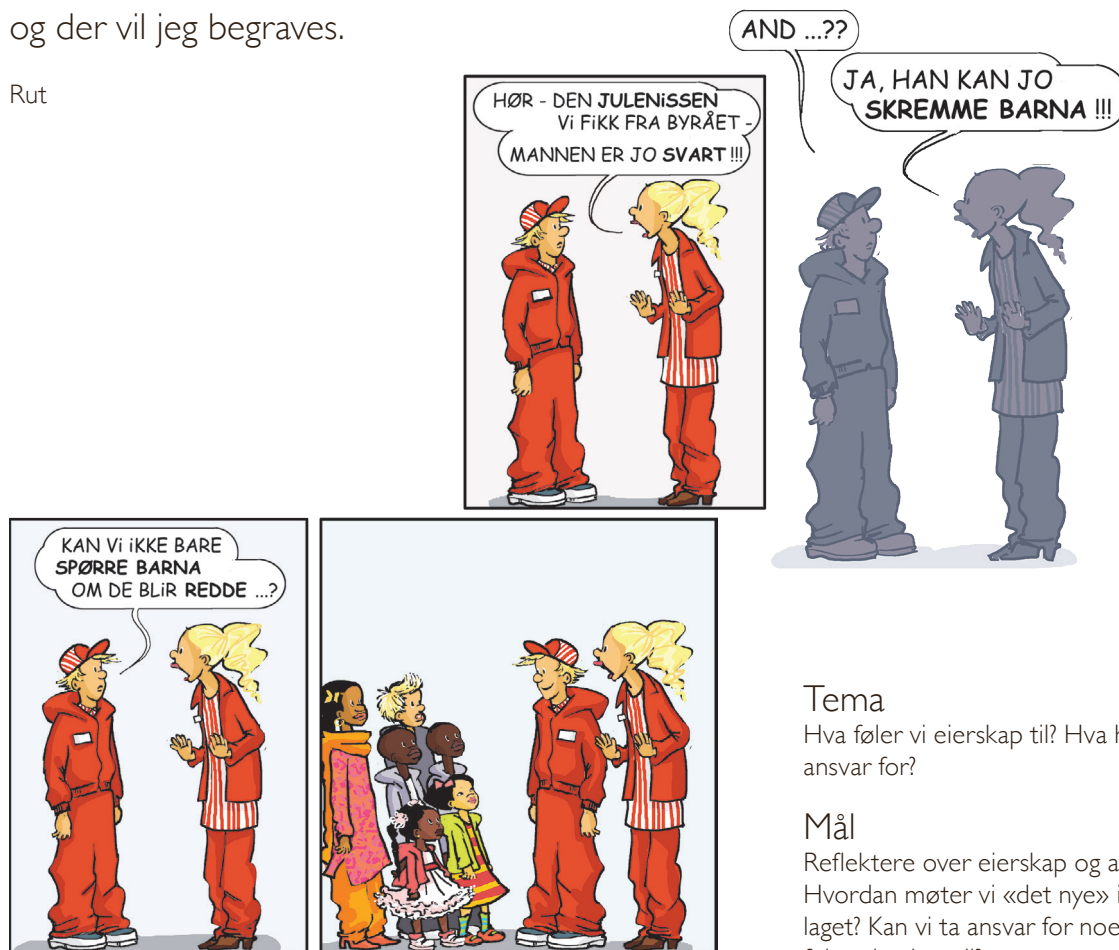
Spørsmål til samtale:

- Hva handler denne teksten om, og er det flere handlingsnivåer i teksten?
- Hvor langt strekker gjestfriheten til mannen seg? Er den grenseløse gjestfriheten et resultat av at noen sier nei, eller er det bare et virkemiddel i teksten?
- Hva tenker du om unnskyldningene (Les gjerne 5. Mos. 20, 5-7)?
- Hva er de konkrete invitasjonene du kan få i dag? Er det noen av dem som har paralleller til denne historien, eller opplever du at det blir å strekke det for langt?
- Mange er sjenerte og synes det er pinlig med selskaper og fest. Noen synes det er pinlig å bli invitert inn eller å invitere inn nye mennesker på selskap. Er gjestfriheten også forbundet med det pinlige?
- Hvordan kan vi forholde oss til gjestfrihet på sosiale medier?
- Er det bare det selvopptatte (jordstykker, okser og giftermål) som preger unnskyldningene?
- Hvis en av de opprinnelige gjestene likevel kom, hva tror du han/hun ville tenkt om de andre gjestene?
- Hvordan tror du denne teksten er blitt brukt for å skape avstand til jøder? Hvorfor er det ikke grunnlag for dette i teksten?

3.2 Eierskap og ansvar

Dit du går, vil jeg gå,
og hvor du bor, vil jeg bo.
Ditt folk er mitt folk,
og din Gud er min Gud.
Der du dør, vil jeg dø,
og der vil jeg begraves.

Rut

Tema

Hva føler vi eierskap til? Hva har vi ansvar for?

Mål

Reflektere over eierskap og ansvar. Hvordan møter vi «det nye» i nabolaget? Kan vi ta ansvar for noe vi ikke føler eierskap til?

Øvelse 1:

Vi bygger moské

(rollespill)

Gjennomføring:

Leder forklarer hva som er situasjonen: En interessegruppe av både muslimer og ikke – muslimer har bedt kommunen bygge et moskébygg for kommunens muslimer. Beboerne i nabolaget der moskeen skal bygges har dannet en gruppe mot bygget.

Del gruppen i tre. Én moskégruppe, en kommunal gruppe og en lokal nabolagsgruppe. La hver gruppe få 15 minutter til å finne ut hva de mener om saken og lage en liste over deres interesser og bekymringer. Når gruppene er ferdig forberedt er det to muligheter for gjennomføring.

- En representant for hver gruppe møtes i nye grupper på tre og tre. Disse tre samtaler om hvordan de mener lokalsamfunnet skal løse saken.
- Alle gruppene møtes til en plenumsamtale. Der forteller hver gruppe hva de har skrevet ned i løpet av de 15 minuttene. Leder lager en liste på tavla over argumenter/overveielser for hver gruppe. Når oversikten er ferdig, kan leder spørre deltakerne om det er mulig å imøtekomme de andre gruppens interesser og bekymringer.

Uansett hvilken modell leder velger avsluttes samtalen i plenum.

Spørsmål til samtale:

- Hva skal til for at moskeen kan bygges?
- Hvilke faktorer spiller inn i dette caset: økonomi, kulturell identitet, religion, verdier, frykt for det fremmede osv.
- Prøv å skille saklige fra usaklige argumenter. Hva gjør de saklige argumentene saklige? Hvorfor er noen argumenter usaklige?
- Kan noen som ikke tilhører den muslimske menigheten føle eierskap til moskeen?

Tid:

45 minutter.

Utstyr:

Tavle eller flippboard, tre papirark og tusjer.

Mål:

Målet med denne øvelsen er å øve seg på å sette seg inn i den andres ståsted, tenke gjennom deres verdier og overbevisninger, og videre tale andres sak.

Denne øvelsen kan også brukes i forhold til andre bygg, for eksempel flyktningmottak, syrisk-ortodoks kirke, buddhistisk tempel osv.

Øvelse 2:

Jeg tolererer deg

(samtaleøvelse)

Inspirert av Skeiv Ungdoms materiell «Restart»

Tid:

20-25 minutter.

Utstyr:

Tavle/flippover og noe å skrive med.

Mål:

Målet med denne øvelsen er å gi deltakerne opplevelse av hva toleranse betyr og reflektere over forholdet mellom toleranse og makt.

OBS!

Denne øvelsen kan lede til sterke reaksjoner. Det beste er da å gjennomføre øvelsen fullt ut, og så snakke sammen om eventuelle følelser og konflikter som kommer frem.

Bakgrunn:

Det snakkes ofte om å tolerere mennesker som er annerledes. Men hvem bestemmer hva som er annerledes og hvordan fungerer egentlig toleranse? Hva er forskjellen mellom å bli tolerert og å tolerere, og er det et kompliment å bli tolerert? Det ligger mye makt i å selv tilhøre normen i samfunnet og kunne identifisere hva de skal tolerere.

Gjennomføring:

Del deltakerne inn i par, der en er A og en er B, og be dem vandre rundt i rommet. A skal nå kommentere noe som er synlig hos B uten å tillegge det noen verdi. A forsikrer dessuten B om at A tolererer dette. For eksempel: «Jeg ser at du har en brun genser på deg og det tolererer jeg, eller «Jeg ser at du har skjørt på deg, og det går helt greit» eller «Det gjør ingenting at du har et smykke på deg i dag». Be så deltakerne om å bytte rollene, slik at alle får prøve både å tolerere og bli tolerert. Bruk så disse erfaringene som utgangspunkt for en samtale om toleranse og makt.

Spørsmål til samtale:

- La alle si noe om øvelsen og hvordan det føltes å tolerere og bli tolerert.
- Her kan det være fint å bruke en «talestav» slik at en av gangen kan få mulighet til å snakke uavbrutt. Talestaven blir enten gitt videre av leder til neste person som har lyst til å si noe eller den blir gitt videre til neste person i ringen.
- Tegn to spalter på tavla. Hva er bra og hva er dårlig med toleranse?
- Hvilken spalte fikk flest kommentarer? Er alle enige i kommentarene eller er noen uenige?
- Spør deltakerne om hvilke grupper mennesker som tolererer og hvilke som blir tolererte i samfunnet. Om nødvendig kan du foreslå grupper som: nordmenn, svensker, lærere, ungdommer, jøder, homofile, mødre, feminister, blonde, muslimer, kristne, ikketroende, oslofolk, bygdefolk osv.
- Spør deltakerne hva de tenker om begrepet toleranse. Hva betyr toleranse? Er toleranse en god ting? Er det for eksempel forskjell på toleranse og respekt?
- Hva tenker du om å høre «Jeg tolererer at du tror på gud altså. Det er veldig teit, men det er greit at du gjør det.» «Å, er du jøde? Jeg kjenner ingen andre jøder, men jeg kan tolerere at du er det.» Prøv å bytte ut ordet tolererer med respekterer. Har det en annen betydning?

Øvelse 3:

4 hjørner

Øvelsen er inspirert av arbeidet til Dialogpilotene

Det finnes flere ulike versjoner av øvelser hvor deltakerne skal ta aktivt standpunkt til ulike problemstillinger. Én versjon kan kalles «4 hjørner» og har svaralternativene: Enig – uenig – vet ikke – kanskje, og er en variant av «avgi din stemme med føttene» (øvelse 5 i del 3.1).

Før du begynner:

Leder kan selv velge påstander til denne øvelsen, men det er viktig at de er godt gjennomtenkte. I arbeidet med å lage påstander er det viktig å være klar over følgende:

- Påstandene må ikke virke stigmatiserende på deltakerne
- Man bør stille seg spørsmålene: hva ønsker jeg å få ut av denne påstanden? Hva slag samtale ønsker jeg at denne påstanden skal gi rom for?
- Påstandene må verken være for generelle eller for spesifikke. Det skal være påstander det er mulig å ta stilling til (enig, uenig, vet ikke, kanskje), samtidig som de må åpne opp for en refleksjon og samtale om ulike begrunnelser for valgene deltakerne tar.

Gjennomføring:

1. Del rommet inn i fire hjørner: enig, uenig, vet ikke og kanskje.
2. Les opp en og en påstand (se forslag under).
3. Deltakerne stiller seg i ett av hjørnene (enig/uenig/vet ikke/kanskje), ut fra hva de mener om påstanden som er lest opp.
4. Når alle deltakerne har valgt sted, tar leder en runde og spør ganske enkelt hva som gjør at de har valgt dette svaralternativet. Dersom det er en stor gruppe, er det greit å være to ledere hvorav den ene leder øvelsen og den andre går rundt og spør om hva som gjør at deltakerne har tatt de valgene de har tatt. La to eller tre fra hver gruppe svare. Pass på at alle kommer til med svar i løpet av spørsmålsrundene. I samtalen kan det godt hende noen ombestemmer seg når de hører argumentene for andres valg. Det er lov å ombestemme seg og velge en annen plassering, og det kan da være ekstra interessant å høre denne deltakerens refleksjoner.
5. Avslutt øvelsen i plenum med en felles samtale om hvordan dette opplevdes av deltakerne. Denne samtalen er en god anledning til å snakke videre om temaene som kom opp i løpet av øvelsen.

Tid:

Avhengig av antall påstander.
Ca 10 minutter pr påstand.

Utstyr:

Fire store ark

Mål:

Legge til rette for refleksjon og skape rom for samtale. Skape bevissthet blant deltakerne om hvordan de argumenterer ut fra ulike ståsteder.

OBS!

I en gruppe hvor leder vet at enkelte har ytterliggående holdninger bør ikke denne øvelsen brukes. Erfaring viser at hvis en har sympatier med voldelig ekstreme grupper, vil en slik øvelse kunne føre til at en blir fastlåst og blir en enda tydeligere talsperson for disse holdningene i gruppen.

Eksempler på påstander som kan brukes:

- Det er ikke kirkens ansvar i dag å beklage antisemittismen i Europa opp gjennom historien
- Det er kirkens feil at det har vært så vanskelig å være jøde i Europa.
- Kirken har ansvar for at annerledes troende får mulighet til å utøve sin tro
- Islam er en undertrykkende religion.
- Negativ sosial kontroll finnes i alle miljøer.
- Norge er et kristent land.

Bibelstudium

Ruts bok 1, 1-22 og 4, 13-15

Ruts bok 1, 1-22

¹I de dager da dommerne styrte, ble det en gang hungersnød i landet. Da dro en mann av sted fra Betlehem i Juda for å slå seg ned i Moabs sletteland sammen med sin kone og sine to sønner. ²Mannen het Elimelek, hans kone Noomi og de to sønnene Mahlon og Kiljon. De var av Efratslekten, fra Betlehem i Juda. Nå kom de til Moab og slo seg til der.

³Så døde Elimelek, Noomis mann, og hun satt igjen med de to sønnene sine. ⁴De tok seg moabittiske koner. Den ene het Orpa, den andre het Rut. De ble boende der i omtrent ti år. ⁵Så døde også de to sønnene, Mahlon og Kiljon, og Noomi satt igjen alene, uten sønner og uten mann.

⁶Da brøt hun opp sammen med svigerdøtrene sine for å vende hjem fra Moabs sletteland. For hun hadde hørt i Moab at Herren hadde tatt seg av sitt folk og gitt det brød. ⁷Hun dro bort fra stedet hvor hun hadde bodd, og begge svigerdøtrene fulgte henne.

De ga seg i vei for å vende tilbake til Juda. ⁸Men Noomi sa til sine to svigerdøtre: «Snu og gå tilbake, hver til sin mors hus! Måtte Herren vise godhet mot dere, slik dere har vist godhet mot de døde og mot meg! ⁹Måtte Herren gi dere begge trygghet og la dere finne et hjem, hver i sin manns hus!» Så kysset hun dem. Men de brast i gråt. ¹⁰og sa til henne: «Nei, vi vil følge deg tilbake til ditt folk.» ¹¹Men Noomi sa: «Vend tilbake, mine døtre! Hvorfor skulle dere følge med meg? Skulle jeg ennå føde sønner som dere kan få til menn? ¹²Vend tilbake, mine døtre, gå nå! Jeg er for gammel til å bli gift. Og selv om jeg tenkte at det ennå er håp for meg, ja, om jeg allerede i natt fikk en mann og til og med fødte sønner, ¹³skulle så dere vente til de ble voksne? Skulle dere stenge

dere inne og leve uten menn? Nei, mine døtre! Dette er mer bittert for meg enn for dere, for Herrens hånd har rammet meg.» ¹⁴Da brast de igjen i gråt. Orpa kysset sin svigermor til avskjed, men Rut klynget seg til henne. ¹⁵Da sa Noomi: «Se, nå vender din svigerinne tilbake til sitt folk og sin gud. Vend tilbake, du også. Følg henne!» ¹⁶Men Rut svarte: «Ikke tving meg til å forlate deg og vende tilbake, for:

Dit du går, vil jeg gå,
og hvor du bor, vil jeg bo.
Ditt folk er mitt folk,
og din Gud er min Gud.

¹⁷Der du dør, vil jeg dø,
og der vil jeg graves.
Måtte Herren la det gå meg ille
både nå og siden
hvis noe annet enn døden
skal skille meg fra deg!»

¹⁸Da Noomi så at hun sto fast på sitt og ville følge med henne, sa hun ikke mer til henne.

¹⁹Så gikk de begge videre til de kom til Betlehem. Da de kom fram dit, ble det stort oppstyr i byen på grunn av dem, og kvinnene sa: «Er dette Noomi?» ²⁰Men hun sa til dem: «Kall meg ikke Noomi! Kall meg heller Mara! For Den veldige har gjort livet meget bittert for meg. ²¹Rik dro jeg bort, fattig har Herren latt meg vende tilbake. Hvorfor kaller dere meg Noomi når Herren har vitnet mot meg, og når Den veldige har latt det gå så ille med meg?»

²²Slik vendte Noomi hjem, og svigerdatteren, moabittkvinnen Rut, fulgte med henne tilbake fra Moabs sletteland. De kom til Betlehem da bygghøsten tok til.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Ruts bok 4, 13-15

¹³Boas tok Rut hjem til seg, og hun ble hans kone. Da han kom sammen med henne, lot Herren henne bli med barn, og hun fødte en sønn. ¹⁴Da sa kvinnene til Noomi:

«Velsignet er Herren
som lot deg få en løsningsmann i dag!
Hans navn skal bli stort i Israel.

¹⁵Han skal gi deg nytt livsmot
og sørge for deg i din alderdom.
For din svigerdatter, som er så glad i deg, har
født ham.
Hun er mer for deg enn sju sønner.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn

Vi anbefaler å lese hele Ruts bok, men da til «hjemmelekse» for deltakerne/konfirmantene. Leder eller lærer bør ha lest hele Ruts bok i forkant av dette verkstedet.

Ruts bok regnes som en novelle. Det fins bibelforskere som mener at fortellingen opprinnelig ble fortalt av kvinner, noe som kan være interessant. Leder bør kjenne til hele handlingen, men det er fint mulig å bruke utdrag. Ruts bok er en fortelling om en moabittkvinne og en isrealittisk kvinne som holder sammen og viderefører et samliv etter at ulykker har rammet dem.

Når de to kvinnene er tilbake på Noomis hjemsted, Betlehem, er de fattige og har problemer med å brødfø seg selv. De finner da en mulig løsning for hvordan de skal få både et hjem, mat og etterkommere, ved å be en av slektningene til Elimelek, Boas, om å gifte seg med Rut. Dette er en fortelling om trofasthet, samtidig som den handler om å krysse landegrenser og relasjonelle grenser. Den handler også om kriser som sult og død og hvordan overleve som flyktning.

Tid og geografi

I følge teksten finner handlingen sted under dommertiden, rundt år 1200 f. kr. Den har blitt gjenfortalt ved muntlig overlevering i århundrer. Tolkningshistorisk har den både blitt brukt som en fortelling om freden mellom to folkeslag, men den legges også opp til å gi en historisk bakgrunn for kong Davids flerkulturelle opphav. Moab lå utenfor området til Israels stammer og hadde en annen religiøs praksis. Betlehem lå i området kalt Juda hvor det bodde mange isrealitter på den tiden.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Forslag til samtale:

- Hvem handler denne fortellingen om? Lag en oversikt.
- Hvordan oppfører personene seg? Hva sier og gjør de?
- Hva tenker du om det som skjer?
- Hva slags syn på mann og kvinne formidler denne fortellingen?
- Hva slags grenser krysses i denne fortellingen?
- Hva sier fortellingen om det å være flyktning?
- Hva sier fortellingen om det å være fra en kultur og møte en ny kultur?
- Hva sier denne fortellingen om familie og vennskap?
- Hva kan vi lære av fortellingen om Rut og Noomi?
- Teksten viser at isrealittenes store konge, David, hadde utenlandsk oldemor. Hva tror du forfatteren av teksten ville formidle i sin samtid med dette?
- Kjenner du konger eller dronninger i dag som har utenlandske foreldre eller besteforeldre?

3.3. Oppdage noe nytt

Vad världen behöver är inte människor som förstår varandra utan människor som förstår att det finns så oerhört många sätt att vara människa på.

K.G. Hammar, Erkebiskop i Sverige 1997 - 2006

Tema

Er det mulig å trene seg opp til å se verden på nye måter? Er det mulig å oppdage nye ting i det som fremstår som hverdag og vaner? Hvordan utfordrer vår kristne tro oss til å se verden på en ny måte?

Mål

Bli kjent med hvordan vår kristne tro utfordrer oss til å se utover oss selv og våre egne fastlagte mønstre. Dermed åpnes det opp for andre menneskers perspektiv. Reflektere over hva dette betyr for hvordan vi lever livene våre, og hvordan kirken skal være i lokalsamfunnet.

Tid:
20 minutter.

Utstyr:
Utskrift av «If God Was One of Us» av Eric Bazilian. Mulighet for å spille musikken (fremført av Joan Osborne) eller å vise musikkvideo med projektor.

Mål:
Reflektere over hva det betyr for kristen tro at Jesus ble menneske. Hva betyr det for måten vi forholder oss til andre mennesker?

Øvelse I

En av oss?

Gjennomføring:

Om mulig, let fram og spill av «If God was one of us» med Joan Osborne .
Lytt til teksten.

If God Was One of Us (UTDRAG)

If God had a name, what would it be
And would you call it to his face
If you were faced with him in all his glory
What would you ask if you had just one question

Yeah, yeah, God is great, yeah, yeah,
God is good (...)

Ref.: What if God was one of us
Just a slob like one of us
Just a stranger on the bus
Trying to make his way home

If God had a face what would it look like
And would you want to see
If seeing meant that you would have to believe
In things like heaven and in Jesus and the saints and all the prophets

Yeah, yeah, God is great, yeah, yeah,
God is good (...)

Ref.

He's trying to make his way home
Back up to heaven all alone
Nobody calling on the phone
Except for the Pope maybe in Rome

Ref.

Just tryin' to make His way home
Like a holy rolling stone
Back up to Heaven all alone
Just tryin' to make His way home
Nobody callin' on the phone
'Cept for the Pope, maybe, in Rome

Tekst & musikk: Eric Bazilian © 1995 Human Boy Music/WB Music Corp. Trykket med tillatelse av Warner/Chappell Music Scandinavia AB/Notfabriken Music Publishing AB/Faber Music Ltd.

Spørsmål til samtale:

- Hva handler denne sangen om?
- Hva ville du spurt Gud om, om du kunne stilt ett spørsmål?
- Hva om Gud er den fremmede?
- Finnes det steder i Bibelen hvor Gud/Jesus fremstilles som den fremmede?
- Hva betyr det for din gudstro og for hvordan du omgås andre mennesker at Gud er den fremmede?

Øvelse 2:

Kort skjørt på bedehuset

Gjennomføring:

Les denne teksten av Gyrid Gunnes¹⁴¹. Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser en setning hver. Les gjerne teksten to ganger.

Ifølge Paulus skal kristne være jøde for jøde og greker for greker. Han tar feil. Jesus var snekker for de skriftlærde, baby for dem som ventet en krigerkonge, levende for dem som lette etter en død. Gud har hijab for dem som vil rive den av, kort skjørt på bedehuset. Hans rike er et nachspiel i oppbrudd, en flørt du ikke vet hvor vil ende. Kristus er lei kulturarv og tradisjon og reker i stedet gatelangs. Han driver oss ut i grenselandet, til samaritanenes landsbyer og tiggernes tilholdssteder. Han sier:
Forlat fiskegarnene. Følg meg.

Bibeltekst til å lese sammen med Gyrid Gunnes` tekst:

Lukas 4, 16-19

¹⁶Han kom også til Nasaret, hvor han var vokst opp, og på sabbaten gikk han inn i synagogen, slik han pleide. Da han reiste seg for å lese, ¹⁷trakte de ham profeten Jesajas bok. Han åpnet bokrullen og fant stedet der det står skrevet:

¹⁸Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri ¹⁹ og rope ut et nådens år fra Herren.

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Spørsmål til samtale:

- Hva slags bilde av Jesus gir disse to tekstene? Hva er likt og hva er forskjellig?
- Hvorfor setter Gunnes Paulus opp mot Jesus? Var de uenige? Les gjerne gjennom teksten som Gunnes refererer til i 1. Korinterbrev 9, 19-23.
- I teksten til Gunnes sies det at Jesus snur opp-ned på det vi tenker. Hva tenker du?
- I Gunnes` tekst bryter Jesus noen grenser. Hvilke?
- Hvorfor er (Jesus) Kristus i Gunnes` tekst lei av kulturarv og tradisjon? Hva mener Gunnes med at Kristus «drives oss ut i grenselandet»?

Tid:

20 minutter.

Utstyr:

Utskrift av Gyrid Gunnes` tekst og teksten fra Lukas 4, 16-19.

Mål:

Reflektere over forestillinger vi har av hvordan kristen tro er blitt formidlet, og se om vi kan oppdage nye perspektiver på troen i møte med tekstene.

¹⁴¹ Gyrid Gunnes, 2012. Hellig, sårbar, Portal forlag. Gjengitt med tillatelse fra forfatteren.

Øvelse 3:

En tegning du forteller

Tid:
20 minutter.

Utstyr:
Kopier av abstrakt tegning du selv har tegnet. Blanke ark og penner til halve klassen.

Mål:
På en morsom måte vise hvor komplisert kommunikasjon er. En idé i et hode vil aldri kunne kopieres gjennom språket til en annens hode. Men alle kan trenes i å forklare detaljert og på en lettfattelig måte.

Før du begynner:

Kopier opp en abstrakt tegning du selv har laget. Det kan være ulike geometriske figurer som går inni hverandre og kruseduller her og der. Det er bra om det ikke er klart utfra tegningen eller måten arkene deles ut på hvilken vei den skal være (liggende eller stående), og dette tilfører en ekstra dimensjon ved øvelsen.

Gjennomføring:

Begynn med å ordne stolene, en stol til hver deltaker. Hvis det er en liten gruppe setter du stolene rygg mot rygg på en linje. Hvis de er mange er det ofte best å stille dem rygg mot rygg i en sirkel, slik at de innerste har ansiktet vendt mot hverandre, mens de andre ser ut mot rommet.

Del så ut tegningene til den ene sirkelen/raden og pass på at de andre ikke kan se tegningen over skulderen på sin partner eller sidemannens partner. De andre får utdelt blanke ark og penner.

Sett i gang deltakerne. De med tegningene skal så godt de kan forklare de andre hva de skal tegne.

Når du ser at de fleste begynner er ferdige, avslutter du aktiviteten. Da kan alle ta stolene sine og sette seg i en stor ring. Du kan for eksempel legge originaltegningen på gulvet i midten og så legger alle sine tegninger ned på gulvet til sammenligning.

Tips til samtale:

Du kan spørre om hvordan deltakerne syntes det var. Hvordan var det å forklare og bli forklart? (Noen symboler i en abstrakt tegning har helt sikkert blitt forklart på ulike måter. Om det f. eks er sikksakkmønster på tegningen, viser erfaring at det blir forklart med bilder som «fjelltopper», «krokodilletenner», knust egg, osv.). Det er spennende å høre ulike forklaringer. Spør deltakerne om erfaringene med øvelsen kan overføres til kommunikasjon ellers i hverdagen. Hva skal til for at ideen en person har i hodet blir likt oppfattet av den andre? Er det i det hele tatt mulig?

Øvelse 4:

Formaning

Øvelse vi har fått fra Rita Knutsen Ims.

Gjennomføring:

Å formane er å si til noen, på en bestemt måte, hvordan de bør opptre i gitte situasjoner. Paulus kom med flere formaninger til sine menigheter. I formaningene under viser han at det er bedre å tale profetisk enn å tale i tunger. Paulus' første brev til korinterne består av en lang rekke formaninger, kanskje kapittel 11 om at mannen er kvinnens overhodet er en mer lettfattelig formaning? Flere formaninger kan dere finne i alle Paulus' brev.

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler.

Alle leser et vers eller en del av teksten hver fra 1. Kor. 14,1-8:

¹Jag etter kjærligheten, søk åndsgavene med iver, særlig det å tale profetisk. ²For den som taler i tunger, taler ikke for mennesker, men for Gud. Ingen kan forstå ham, for han taler hemmeligheter ved Ånden. ³Men den som taler profetisk, taler for menneskene, til oppbyggelse, formaning og trøst. ⁴Den som taler i tunger, oppbygger seg selv, men den som taler profetisk, bygger opp menigheten. ⁵Jeg skulle ønske at dere alle talte i tunger, men enda mer at dere talte profetisk. For den som taler profetisk, er større enn den som taler i tunger, hvis han da ikke tyder det han sier, så menigheten kan bli bygd opp. ⁶Sett nå, søsken, at jeg kommer til dere og taler i tunger. Hvilken nytte har dere av det, hvis jeg ikke samtidig gir dere åpenbaring, kunnskap, profeti eller lære? ⁷På samme måte er det med livløse instrumenter som fløyte eller harpe. Hvis det ikke er forskjell på tonene deres, hvordan kan en da oppfatte hva som blir spilt? ⁸Og gir trompeten et utydelig signal, hvem gjør seg da klar til kamp?

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Tid:

30-40 minutter.

Utstyr:

Papir og pinner.

Mål:

Hva ønsker vi å formane om i dag? Hva er det vi opplever som viktig i vårt lokalsamfunn og i vår menighet. Hva vil unge formane seg selv og/eller sine foreldre til?

La deltakerne skrive ut sin egen formaning, eller sett dem i små grupper som skriver en formaning sammen. La dem selv finne ut hva de vil formane andre til. For eksempel å ta «timeout» fra Facebook, avstå fra baksnakking, oppgjør med skepsis til det som er nytt eller fremmed, osv. Skriv formaningen etter klassisk oppskrift:

1. Hilsen, hvor den som formaner hilser og anerkjenner sine tilhørere.
2. Formaningen, selve oppfordringen til rett levesett.
3. Avslutning, kort oppsummering eller konklusjon der hovedpunktene i formaningen blir vektlagt.

Når formaningen er ferdig skrevet skal den fremføres i gruppa. Den som formaner kan stå på en stol eller et bord og rope ut sin formaning til tilhørerne. Det er ekstra stas hvis den er noe innøvd, slik at den utbasuneres med patos!

Ekstra utfordring:

Kan de ulike formaninger settes sammen til én formaning? Bli den god nok kan den kanskje fremføres som formaning under gudstjenesten, for eksempel til de voksne/den «eldre garde» i menigheten?

Bibelstudium

Lukas 24, 13-35 (Emmaus-vandrerne) eller
Johannes 4, 1-26 (Jesus og den samaritanske kvinnen)

Lukas 24, 13-35

¹³Samme dag var to disipler på vei til en landsby som heter Emmaus, seksti stadier fra Jerusalem, ¹⁴og de snakket om alt det som var skjedd. ¹⁵Mens de nå snakket sammen og drøftet dette, kom Jesus selv og slo følge med dem. ¹⁶Men øynene deres ble hindret i å se, så de ikke kjente ham igjen. ¹⁷Han sa da til dem: «Hva er det dere går og snakker så ivrig om?» De stanset og så bedrøvet opp, ¹⁸og den ene, han som het Kleopas, svarte: «Du må være den eneste tilreisende i Jerusalem som ikke vet hva som er hendt der i disse dager.» ¹⁹«Hva da?» spurte han. «Det med Jesus fra Nasaret», svarte de. «Han var en profet, mektig i ord og gjerning for Gud og hele folket. ²⁰Men våre overprester og rådsherrer utleverte ham og fikk ham dømt til døden og korsfestet ham. ²¹Og vi som hadde håpet at det var han som skulle befri Israell! Dessuten: I dag er det alt tredje dagen siden dette hendte. ²²Og nå har også noen kvinner blant oss gjort oss forvirret. De gikk ut til graven tidlig i dag morges, ²³men de fant ikke kroppen hans. De kom tilbake og fortalte at de hadde sett et syn av engler som sa at han lever. ²⁴Noen av våre gikk da til graven, og de fant det slik som kvinnene hadde sagt, men ham selv så de ikke.»

²⁵Da sa han til dem: «Så uforstandige dere er, og så trege til å tro alt det profetene har sagt! ²⁶Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet?» ²⁷Og han begynte å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene.

²⁸De nærmet seg nå den landsbyen de skulle til, og han lot som han ville dra videre. ²⁹Men de ba ham inntrengende: «Bli hos oss! Det lir mot kveld, og dagen heller.» Da gikk han med inn og

ble hos dem. ³⁰Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, ba takkebønnen, brøt det og ga dem. ³¹Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen. Men han ble usynlig for dem. ³²De sa til hverandre: «Brant ikke hjertet i oss da han talte til oss på veien og åpnet skriftene for oss?» ³³Og de brøt opp med en gang og vendte tilbake til Jerusalem. Der fant de alle de elleve og vennene deres samlet, ³⁴og disse sa: «Herren er virkelig stått opp og har vist seg for Simon.» ³⁵Så fortalte de to om det som hadde hendt på veien, og hvordan de hadde kjent ham igjen da han brøt brødet.

Johannes 4, 1-26

Jesus fikk nå vite hva fariseerne hadde hørt: at han vant flere disipler og døpte flere enn Johannes. ²Riktignok var det ikke Jesus selv som døpte, men disiplene hans. ³Da forlot han Judea og dro igjen til Galilea. ⁴Han måtte reise gjennom Samaria, ⁵og der kom han til en by som het Sykar, like ved det jordstykket Jakob ga sin sønn Josef. ⁶Der var Jakobsilden. Jesus var sliten etter vandringen, og han satte seg ned ved kilden. Det var omkring den sjetten time.

⁷Da kommer en samaritansk kvinne for å hente vann. Jesus sier til henne: «La meg få drikke.» ⁸Disiplene hans var nå gått inn i byen for å kjøpe mat. ⁹Hun sier: «Hvordan kan du som er jøde, be meg, en samaritansk kvinne, om å få drikke?» For jødene omgås ikke samaritanene. ¹⁰Jesus svarte: «Om du hadde kjent Guds gave og visst hvem det er som ber deg om drikke, da hadde du bedt ham, og han hadde gitt deg levende vann.» ¹¹«Herre», sa kvinnen, «du har

ikke noe å dra opp vann med, og brønnen er dyp. Hvor får du da det levende vannet fra? ¹²Du er vel ikke større enn vår stamfar Jakob? Han ga oss brønnen, og både han selv, sønnene hans og buskapen drakk av den.» ¹³Jesus svarte: «Den som drikker av dette vannet, blir tørst igjen. ¹⁴Men den som drikker av det vannet jeg vil gi, skal aldri mer tørste. For det vannet jeg vil gi, blir i ham en kilde med vann som veller fram og gir evig liv.» ¹⁵Kvinnen sier til ham: «Herre, gi meg dette vannet så jeg ikke blir tørst igjen og slipper å gå hit og hente opp vann.»

¹⁶Da sa Jesus til henne: «Gå og hent mannen din og kom så hit.» ¹⁷«Jeg har ingen mann», svarte kvinnen. «Du har rett når du sier at du ikke har noen mann», sa Jesus. ¹⁸«For du har hatt fem menn, og han du nå har, er ikke din mann. Det du sier, er sant.» ¹⁹«Herre, jeg ser at du er en profet», sa kvinnen. ²⁰«Våre fedre tilba Gud på dette fjellet, men dere sier at Jerusalem er stedet der en skal tilbe.» ²¹Jesus sier til henne: «Tro meg, kvinne, den time kommer da det verken er på dette fjellet eller i Jerusalem dere skal tilbe Far. ²²Dere tilber det dere ikke kjenner, men vi tilber det vi kjenner, for frelsen kommer fra jødene. ²³Men den time kommer, ja, den er nå, da de sanne tilbedere skal tilbe Far i ånd og sannhet. For slike tilbedere vil Far ha. ²⁴Gud er ånd, og den som tilber ham, må tilbe i ånd og sannhet.» ²⁵«Jeg vet at Messias kommer», sier kvinnen – Messias er det samme som Kristus – «og når han kommer, skal han fortelle oss alt.» ²⁶Jesus sier til henne: «Det er jeg, jeg som snakker med deg.»

Bibel 2011 © Bibelselskapet

Bakgrunn for lukasteksten:

Ro og dramatikk

På tross av dramatikken og uroen i beretningen om Jesu død og den tomme grav, har historien om Emmaus-vandrerne en nærmest avklart og fredfull stemning over seg. Mange kveldsbønner har hentet tekstlinjer fra dette verset: «Bli hos oss, det lir mot kveld og dagen heller.» Vi kan anta at vandrerne på tross av stemningen i teksten var opprørt, triste og sikkert redde, og slik blir historien en overgang mellom kaoset rundt Jesu død og den tomme grav og alle disiplenes møte med Jesus i versene som følger.

Innsikt

I historien klandrer Jesus sine medvandrere for uforstandige. Ordet som brukes ble brukt av filosofer for å beskrive dem som ikke har ordentlig forståelse. Først gjennom å møte Jesus og gjenkjenne ham ved det han gjør, blir øyene deres åpnet for innsikten som har vært tilgjengelig for dem hele tiden.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Spørsmål til samtale:

- Hva handler denne historien om?
- Sentralt i historien er poenget om å få øynene åpnet. Hva betyr egentlig det?
- Historien har blitt brukt til å snakke om å gjenkjenne Gud/ Jesus i den fremmede. Hva tror du menes med det?
- Har vi rett til å si at vi skal lete etter Jesus i den fremmede, eller blir det et forsøk på å dytte Jesus på andre?
- Er det et poeng at Jesus blir «usynlig for dem»?
- Vi snakker av og til om møter vi har med andre mennesker og rommet mellom mennesker. Hva tror du menes med det? Hvordan skaper vi gode rom mellom mennesker?

Bakgrunn for johanneteksten:

Denne teksten handler om et møte og en dialog mellom to mennesker; En jøde og en samaritan. Begge er tørste og begge uttrykker ensomhet. De to møtes ved byen Sykar (se kart bak i Bibelen), nærmere bestemt ved Sykars brønn utenfor byen.

Samaritanene: En gammel konflikt mellom samaritanere og jøder gjorde at disse to folkegruppene var uenige om hva som er det «sanne Israel». Samaritanene tilba Gud på fjellet Garisim, mens jødene så på tempelet på Sion i Jerusalem som den store helligdommen. Det var også stor uenighet om hvordan man skulle lese skriftene. Samaritanene anså kun de fem mosebøkene som hellige tekster, i motsetning til jødene som hadde profetene og andre skrifter i tillegg. Det var noen ritualer og trosfortellinger som var forskjellige, men de hadde også mye til felles.

Vann gir liv og krefter, både konkret og i symbolsk betydning.

Den sjette time: Midt på dagen. Den første time av døgnet var ved soloppgang, i sekstiden på morgenen. Ingen dro ut i solen ved den sjette time på grunn av varmen. Kvinnen kom derfor alene, kanskje fordi hun ikke ønsket å møte andre eller fordi hun var utestengt.

Fem menn: Kan leses som fem menn kvinnen har hatt dårlige erfaringer med, men kan også være symbolsk for Samarias fem guder, eller de fem mosebøkene. Uansett ser poenget ut til å være at Jesus vet overraskende mye om kvinnen, selv om hun ikke kjenner ham, og Jesus tematiserer ikke dette mer.

Gjennomføring:

Sitt i ring. Gjerne på gulvet eller med en ring av stoler. Alle leser et vers eller en del av teksten hver.

Forslag til samtale:

- Hvem handler denne teksten om? Og hva kjennetegner den?
- Hvordan oppfører de to ulike personene seg? Hva sier de?
- Hva slags følelser tror du de hadde?
- Hvordan vil du karakterisere samtalen ved brønnen? Hva slags type samtale er det?
- Ved brønnen skjer en toveissamtale, en dialog der begge deltar og bekrefter hverandre som mennesker. Hva skjer i løpet av samtalen?
- Hva slags forandring skjer i møtet? Hvordan forandres Jesus og hvordan forandres kvinnen?
- Går noen av personene på akkord med seg selv i dialogen?
- I følge kristen tro er Jesus også Gud. Hvilket lys kaster dette over det han sa og gjorde i denne fortellingen?
- Kan også Gud ha behov for vann, hjelp og bekreftelse av et menneske?
- Tenk deg om. Har du vært i en dialog med noen som tror annerledes enn deg selv? Hva lærte du av det?

Ressurser

I. Anbefalt litteratur og ressurser

Bøker og artikler

Brustad, Jan A.S, Lars Lien, Maria Rosvoll og Carl Emil Vogt, 2017. *Et uønsket folk*, Oslo: Cappelen Damm AS.

Christensen, Kåre Schelde, Jette Dahl og Mogens S. Mogensen (red.), 2010. *Tro i mødet. Indføring i kristentro i et religiøst mangfoldigt samfund*, Fredriksberg: Unitas Forlag. (Et godt dåpsopplæringsmaterieell for voksne utviklet av Folkekirke og Religionsmøde i Danmark.)

Dale Geir, 2006. *Fra konflikt til samarbeid – Grunnbok i konfliktarbeid med ungdom*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk forlag.

Dialogos. Praktisk filosofi i skolen. Elevbok. En god innføring i filosofiske samtaler i ungdomsgrupper. For ledere er også *Veiledning for lærere og samtaleledere* anbefalt.

Dialogpiloten - en håndbog i dialog: (<http://viewer.zmags.com/publication/33fd9929#/33fd9929/1>)

Fageri, Beate, Anne Hege Grung, Sven Thore Kloster og Line M. Onsrud(red.), 2016. *Dialogteologi på norsk*, Verbum akademisk.

Hellqvist, Kristina (red.), 2010. *Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja. En teologisk antologi om migrasjon, mångfald och människovärde*, Lund: Arcus förlag. En god ressur som «andaktsbok» for å utfylle tema om det «fremmede» og kristen tro

Kartzow, Marianne Bjelland, 2004. *Anti - jødiske elementer i feministiske NT - studier*, 3(105), s149-162

Levine, Amy – Jill, 2006. *The Misunderstood Jew – The Church and the Scandal of the Jewish Jesus*, San Francisco: Harper

Moxnes, Halvor, 2015. *Historien om det nye testamentet*, Verbum forlag

Moxnes, Halvor, 2017. *Historien om Jesus*, Verbum forlag

Sollund, Sigrid, 2017. *Hersketeknikker – Nyttige og nådeløse*, Kagge forlag

Torp, Elisabeth & Brækken, Gaute, 2010. *Grenser som skaper. Hvordan møte utsatte og sårbare ungdommer i trosopplæringen*, Oslo: IKO-Forlaget.

Troende møter troende. Et studiehefte om religionsmøtet, 2007. Mellomkirkelig råd for Den norske kirke.

Veier til fred. Bibelstudieopplegg om rettferdig fred i Bibelen, kirken og verden, 2012. Den norske kirkes nord/sør informasjon (KUI), KFUK-KFUM Global og Norges Kristne Råd (20.10.13: www.veiertilfred.no).

Wingate, Andrew, 2005. *Celebrating Difference, Staying Faithful. How to Live in a Multi-faith World*. London: Darton, Longman and Todd Ltd. anbefales som en innføringsbok for menighetene i tros- og livssynsdialog i lokalsamfunnet.

Andre ressurser

De tolv berlinpunktene fra A Time for Recommitment, fra International Council of Christians and Jews (<http://iccj.org/Berlin-Doc.3594.0.html>). Gode samtalepunkter og program for jødisk-kristen dialog.

Felleserklæring om trosfrihet og konvertering, 2007. Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd (hentet 3.12.2017): https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_48_5_11_felleserklæring_konvertering.pdf

Fellesuttalelse mot vold i familien og vold i nære relasjoner, 2009. Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd (hentet 3.12.2017): https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/mellomkirkelig-rad/tema---mkr/fellesuttalelse_vold_relasjoner_09.pdf

Kirkholm, Knut Kåre, 2016. *Kristne Hersketeknikker*. Innlegg på fastgrunn.no (hentet 7.12.2017): <http://www.fastgrunn.no/blog/2016/12/16/kristne-hersketeknikker>

Positiv - stempling, seksualitet, hiv og aids: (hentet 15.10.13): <http://www.ressursbanken.no/wp-content/uploads/2012/11/positiv.pdf>

Restart. 2010. Skeiv Ungdom (hentet 18.10.13): <http://www.skeivungdom.no/wp-content/uploads/2012/02/RESTART-v1.0.pdf>

Riv gjerdene. 2015. Skeiv Ungdom (hentet 5.12.2017): http://www.skeivungdom.no/wp-content/uploads/2015/06/RivGjerdene_Skjerm.pdf

Veiledning i religionsmøte, 2006. Kirkemøtet for Den norske kirke.

Forslag til filmer

District 9, (Neill Blomkamp), 2009. Science fictionfilm om aliens som lever i slumområdet District 9. En film om alle temaet i dette materialet og et svært godt utgangspunkt for samtale om «vi» og «de andre», rasisme og fremmedfrykt.

Grisen (Dorthe Warnø Høgh), 2009. Kortfilm basert på novellen ved samme navn av Lars Saabye Christensen. Et godt utgangspunkt for samtale om religiøs toleranse/intoleranse og kulturelle forskjeller.

Hva gjør vi nå? (Nadine Labakis), 2011. (Originaltittel: Et maintenant, on va où?) En underholdende komedie om kvinner som tar ansvar for freden i et krigstruet landsby, på tvers av trosskiller.

Islamophobia, 2008. En film av Show Racism the RED Card (Gi rasismen rødt kort), England. Norske Idrettsutøveres Sentralorganisasjon (NISO) og Norsk Folkehjelp.

Ressurser på nett:

Education for Peace:
<http://www.educationforpeace.com/norwegian/>

Wolf and water: <http://www.wolfandwater.org>

The Center for Nonviolent Communication:
<http://www.cnvc.org>

Røde Kors Gatemegling:
<https://www.rodekors.no/tilbudene/gatemegling/>

Fordommer – Norsk folkehjelp:
<http://www.fordommer.no>

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn:
<http://www.trooglivssyn.no>

På vei mot et inkluderende samfunn:
<http://www.flerkulturellefellesskap.no>

2. Bibliografi

Bøker og artikler

- Austad, Torleiv, Berge, Ottar & Ulstein, Jan Ove, 2012. *Dømmekraft i krise? Holdninger i kirken til jøder, teologi og NS under okkupasjonen*. Oslo: Akademika forlag.
- Bangstad, Sindre og Døving, Cora Alexa, 2015. *Hva er rasisme?* Oslo: Universitetsforlaget
- Bare regjeringen kan løse sigøynerproblemet*, 2012. Innlegg fra "PeterB» på diskusjon.no, 14. juli 2012 (hentet 3.12.2017): <https://www.diskusjon.no/index.php?showtopic=1447112>
- Barnes, Michael, 2002. *Theology and the Dialogue of Religions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bibelen. Det gamle og det nye testamentet*, 2011. Bibelselskapet.
- Brenner, Michael, 2010. *A Short History of the Jews*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Brunvoll, Arve, 1972 (4 opplag 1991). *Den norske kirkes bekjennelsesskrifter*. Oslo: Lunde Forlag og Bokhandel A/S.
- Bøhn, Einar Duenger, 2017. *Essens*, Store norske leksikon (snl), 20.09.2017 (hentet 29.11.2017): <https://snl.no/essens>
- Carl I. Hagen til angrep på islam, 2004. Artikkel i Aftenposten på nett 13.07.2004 (hentet 3.12.2017): [https://www.aftenposten.no/norge/i/oneV0/Carl-I-Hagen-til-angrep-pa-islam#](https://www.aftenposten.no/norge/i/oneV0/Carl-I-Hagen-til-angrep-pa-islam#.UmqTIsIPhas).
- Charny, Israel W (red.), 1999. *Encyclopedia of Genocide*, Volume I & II, Santa Barbara, California: ABC-CLIO
- Dagen, artikkel fra 18.12.1992
- Dahl, Øyvind & Befring, Eirik, *Fordommer*, Nasjonal digital læringsarena (ndla)
- De fem hersketeknikker*, 2004. Artikkel på www.kjonnforskning.no (hentet 3.12.2017): <http://kjonnforskning.no/nb/de-fem-hersketeknikker>
- De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext*. Et brev från Svenska kyrkans biskopar, 2012. Svenska kyrkan, Biskopsmötet, Uppsala.
- Eagleman, David, 2009. SUM. *Førti beretninger om livet etter døden*, Font Forlag. I norsk oversettelse ved Bjørn Alex Herrman.
- Eiglad, Eirik, 2010. *The Anti-Jewish Riots in Oslo*, Charleston.
- Eriksen, Trond Berg, Harket, Håkon & Lorenz, Einhart, 2005. *Jødehat. Antisemittismens historie fra antikken til i dag*, Oslo: N.W.Damm & Søn (andre opplag 2006).
- Foss, Øivind, 1994. *Antijudaisme, kirke og misjon*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Freedman, David Noel (red.), 1992. *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 1-6, New York: Doubleday.
- Frykter enda mer muslimhat*, artikkel i Dagsavisen, 26.09.2013: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/frykter-enda-mer-muslimhat-1.297036>
- Gardell, Mattias, 2011. *Islamofobi*. Oslo: Spartacus Forlag as (Utgitt i Sverige 2010 under samme tittel).
- Grung, Anne Hege, 2005. *Begrepet dialog i Emmaus - Noen refleksjoner om bruken av begrepet på grunnlag av erfaringer i et flerreligiøst landskap i «Kirke og Kultur»*, nr. 1, 2005, Oslo: Universitetsforlaget, ss. 87-94.
- Gule, Lars, 2012: *Kronikk i Klassekampen*, 12.04.2012
- Gursli-Berg, Gunhild, 2015: *Fordom – hermeneutisk metode*. Store norske leksikon (snl), 12.05.2015 (hentet 26.10.2017): https://snl.no/fordom_-_hermeneutisk_metode
- Gaarder, Jostein 2006. *Guds utvalgte folk*, kronikk i Aftenposten 5.8.2006 (hentet 3.12.2017): <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/weW34/Guds-utvalgte-folk>
- Gaarder beklager jødeuttalelser, 2011. Artikkel i Vårt Land 20. april 2011
- Hagen, Carl I., 2007. *Ærlig talt*. Memoarer 1944-2007. Oslo: Cappelen Damm
- Hareide, Dag, 2007. *Dialog som den smale sti*, kronikk i Aftenposten 24.02.07 (hentet 3.12.2017): <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/9KXJE/Dialog-som-den-smale-sti>
- Harrington, Daniel J., 1991. *The Gospel of Matthew, Sacra Pagina Series*, volume 1, Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press.
- Helskog, Guro Hansen & Ribe, Andreas, 2008. *Dialogos. Praktisk filosofi i skolen*. Elevbok. Bergen: Forlaget Fag og Kultur.
- Her blir Kjersti (19) nynazist*, 2003. Artikkel i Verdens Gang på nett 14.07.03 (hentet 3.12.2017): <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/her-blir-kjersti-19-nynazist/a/67808/>
- HL-senteret, *Deportasjon av de norske jødene, kunnskapsbasen på nett* (hentet 3.12.2017): <http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/folkemord/folkemord-under-nazismen/holocaust/norge/deportasjonen-av-de-norske-jodene.html>
- HL-senteret, *Holocaust*, kunnskapsbasen på nett (hentet 18.10.13): <http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/folkemord/folkemord-under-nazismen/holocaust/holocaust>
- Haaland, Gunnar, 2013. *Othering the Jews from the Church Pulpit*, i Svartvik, Jesper & Wirén, Jakob (red.), «*Religious Stereotyping and Interreligious Relations*», New York: Palgrave Macmillan, ss. 171-181.
- IKON-Danmark, 2010. *Dialogpiloten - en håndbog i dialog*. Århus: IKON-Danmark.

- Imam gir jøder skylda for mediedekning, 2013. Dagsavisen på nett 17.01.13 (hentet 3.12.2017): <http://archive.li/AT4qp>
- Ims, Rita Knutsen, 2002. *Jakten på feministen Jesus? En deskriptiv gjennomgang av hvordan kristne feminister fremstilte Jesus som feminist, ble kritisert for antijudaisme, tok et oppgjør med sin fortid og la grobunn for en ny og forskningskritisk historie- og fortolkningsdiskurs*, Hovedfagsoppgave i Kristendomskunnskap, Oslo: Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Ims, Steinar & Lillebø, Anne Anita, 2012, «I dialog» i Gunnleiksrud, Kristin, *Tap. Håp. Dialog. Samarbeid kirke-skole*. Oslo: IKO-Forlaget AS.
- Indregard, Sigve (red.), 2012. *Motgift. Akademisk respons på den nye høyreekstremismen*. Oslo: Flamme Forlag og Forlaget Manifest.
- Johnson, Luke Timothy, 1991. *The Gospel of Luke*, Sacra Pagina Series, volume 3, Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press.
- Kellenbach, Katharina von, 1994. *Anti-Judaism in Feminist Religious Writings*, Georgia: Scholars Press Atlanta.
- Khan, Mahmona, 2009. *Tilbakeblikk. Da pakistane kom til Norge*. Oslo; Pax Forlag A/S.
- Knitter, Paul F., 2002. *Introducing Theologies of Religions*. New York: Orbis Books.
- Koranen, 2000. I serien Verdens hellige skrifter. Tilrettelagt og i oversettelse av Einar Berg. Oslo: De norske bokklubbene.
- Leirvik, Oddbjørn, 2006. *Islam og kristendom. Konflikt eller dialog?* Oslo: Pax Forlag A/S.
- Leirvik, Oddbjørn, 2016. *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*, Oslo: Pax Forlag A/S.
- Luther, Martin, 1542. *On the Jews and their Lies*. *Luther's Works*, Volume 47: The Christian in Society IV. Philadelphia: Fortress Press, 1971. Vår oversettelse fra engelsk.
- Lübcke, Poul (red.), 1983/1993. *Filosofleksikon*, Forsythia/Politikens Forlag
- Magnus, Alv, 2004. Artikkel i «*Mot Målet*», tidskrift for Ungdom i Oppdrag, nr. 5, 2004
- Martinsen, Anders, Nielsen, Jan Christian & Kiil Saga, Stine, 2010. *Tekster til forandring – Et bibelstudieopplegg*. Trondheim: Verbum Forlag.
- Moe, Vibeke & Kopperud, Øivind (red), 2011. *Forestillinger om jøder - aspekter ved konstruksjon av en minoritet 1814-1940*. Oslo: Unipub.
- Moloney, Francis J., 1998. *The Gospel of John*, Sacra Pagina Series, volume 4, Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press.
- Moxnes, Halvor, 2006. *Hva er kristendom*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Möten med islam*, 2008. Uppsala: Svenska kyrkan (författare Cajsa Sandgren Bengtsson).
- Olweus, Dan, 1992. *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Oriana Fallaci, Incisive Italian Journalist, Is Dead at 77*, 2006. New York Times på nett 16. september 2006
- Paulus brev til svenskarna. En handbok för kyrkans reflektion kring och kamp mot främlingsfientlighet och rasism*, 2010. Svenska kyrkan & Sensus.
- Pressemelding, 2011. Fra Kunnskapsdepartementets arbeidsgruppe om antisemittisme og rasisme i skolen, 12.01.2011
- Restart*. Et metodemateriale som setter fokus på normer, mangfold og seksualitet, 2010, Skeiv Ungdom.
- Rian, Dagfinn, 2003. «*Zions vises protokoller*» *Løgner som ikke vil dø*», i Pettersen, Arnfinn & Emberland, Terje (red.), 2003. *Konspiranoia. Konspirasjonsteorier fra 666 til WTC*, Oslo: Humanist Forlag AS.
- Rosvoll, Maria & Bielenberg, Natasha, 2012. *Antisiganisme, stereotypier og diskriminering av rom*, Oslo: HL-senteret.
- Seim, Turid Karlsen, 2013. *Ponitus Pilatus – romersk landshøvding*, Store norske leksikon (snl), 18.08.13 (hentet 23.10.13): http://snl.no/Ponitus_Pilatus/romersk_landshøvding
- Simonsen, Kjetil, 2013 a. *Antisemittisme*, Store norske leksikon (snl), 18.01.2013 (hentet 22.10.2013): <http://snl.no/antisemittisme>
- Simonsen, Kjetil, 2013 b. *Den kristne antijudaismen*, Store norske leksikon (snl), 27.9.2016 (hentet 29.11.2017): https://snl.no/Den_kristne_antijudaismen
- Snoen, Jan Arild 2008. *Dysfunksjonell sigøynerkultur*, blogg på Minerva Nett, 11.04.2008 (hentet 3.12.2017): <https://www.minervanett.no/dysfunksjonell-sigøynerkultur/>
- Storhaug, Hege, 2015. *Islam. Den II. Landeplage* Oslo: Kolofon forlag
- Svare, Helge, 2008. *Den gode samtalen. Kunsten å skape dialog*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Svartdal, Frode, 2017 a. *Fordom – psykologi*, Store norske leksikon (snl), 3.2.2017 (hentet 26.10.2017): https://snl.no/fordom_-_psykologi
- Svartdal, Frode, 2017 b. *Stereotypi – psykologi*, Store norske leksikon (snl), 3.2.2017 (hentet 26.10.2017): https://snl.no/stereotypi_-_psykologi
- Svartvik, Jesper, 2006. *Bibeltolkningens bakgator: Synen på judar, slavar och homosexuella i historia och nutid*, Stockholm: Verbum.
- Terlinden, Yvonne (red.), 2005. *Tro och mångfold. Religionsmöten och religionsteologi i Norden*, Köpenhamn: Nordiska Kyrkliga Studierådet, TemaNord 2005:582.
- Tveito, Elisabeth & Hessellund, Estrid (red.), 2005. *Positiv - stempling, seksualitet, hiv og aids*, Verbum forlag (ligger tilgjengelig på nett, 18.10.13: <http://www.ressursbanken.no/wp-content/uploads/2012/11/positiv.pdf>)

Rapporter og uttalelser

Vikse, Olav, 2014. «Jul i Palestina», andakt publisert på Verdidebatt.no 11.12.14. <http://www.verdidebatt.no/innlegg/11544191-olav-vikse-jul-i-palestina?side=1#svar-11544657> (Hentet 19.12.2017)

West, Gerald, 1991. *Biblical Hermeneutics of Liberation. Modes of Reading the Bible in the South African Context*, Pietermaritzburg: Cluster Publications, Maryknoll, New York: Orbis Books (Second, revised edition).

Who are the Moderate Muslims?, 2006. The Huffington Post på nett 16.02.06 (hentet 3.12.2017): https://www.huffingtonpost.com/sam-harris/who-are-the-moderate-muslim_b_15841.html

Wingate, Andrew, 2005. *Celebrating Difference, Staying Faithful. How to Live in a Multi-faith World*. London: Darton, Longman and Todd Ltd.

Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter, 2012. Rapport fra Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD), Utenriksdepartementet og Justisdepartementet. Oslo: HL-senteret.

Arven fra Luther og det jødiske folk, uttalelse fra Bispemøtet 25. november 2016. Den norske kirke, Bispemøtet

Codes of Conduct – Retningslinjer for norske misjonsorganisasjoner med internasjonalt engasjement, 2005. Norsk Råd for Misjon og Evangelisering (NORME), vedtatt 07.12.2005 i sak 14 2005/2006.

Det kan skje igjen, 2011. Rapport fra Kunnskapsdepartementets arbeidsgruppe om antisemittisme og rasisme i skolen. Oslo: Kunnskapsdirektoratet.

Det livssynsåpne samfunnet. En helhetlig tros- og livssynspolitik, 2013. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. juni 2010. Avgitt til Kulturdepartementet 7. januar 2013. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.

Fellesuttalelse mot religiøs ekstremisme, 2011. Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke.

Handlingsplan mot antisemittisme 2016-2020, hentet fra regjeringen.no 08.08.2017: <https://www.regjeringen.no/contentassets/16f-1826b438748f1991b606f0b194ea6/8041-handlingsplan-antisemittisme-7k.pdf>

Hatkriminalitet. Anmeldt hatkriminalitet 2016. Oslo politidistrikt, april 2017

Holdninger til innvandrere og innvandring 2016. Rapport 2016/41 fra Statistisk sentralbyrå (SSB)

Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017. Rapport fra Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). Hoffmann, Christhard og Moe, Vibeke (red.)

Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement, 2008. Vedtatt av Mellomkirkelig råd for Den norske kirke 11. februar 2008.

Integreringsbarometeret 2012. Holdninger til innvandring, integrering og mangfold, 2012. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Integreringsbarometeret 2013/2014. Holdninger til innvandring, integrering og mangfold, 2014. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme. Undersøkelse blant elever (trinn 8-10) i Osloskolen, 2011. Gjennomført for Utdanningsetaten i Oslo. Oslo: Perduco.

Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-1945, 2012. Vedtak fra Bispemøtet 15.-19. oktober 2012 under Sak BM 037/12 Kirken og jødene. Den norske kirke, Bispemøtet.

Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar, 2008. Sak KM 09/08. Den norske kirke, Kirkemøtet

Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia (2006), European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia

Religionsmøte og dialog, 2016. Sak KM 15/16. Den norske kirke, Kirkemøtet

Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun. En undersøkelse av opplevd rasisme blant ungdom, 2017. Antirasistisk senter. Tilgjengelig på nett (hentet 3.12.2017): <http://antirasistisk.no/wp-content/uploads/2017/08/Vi-vil-ikke-leke-med-deg-fordi-du-er-brun-en-undersøkelse-av-opplevd-rasisme-blant-ungdom.pdf>

Working Definition on Antisemitism, European Forum on Antisemitism, 20.10.13: <https://european-forum-on-antisemitism.org/definition-of-antisemitism/english-english>

DEN NORSKE KIRKE
Mellomkirkelig råd

1. utgave utgitt med støtte fra:

Major og advokat Eivind Eckbos Legater,
K-Stud (Kristelig studieforbund) og
NORAD gjennom Den norske kirkes nord/sør informasjon

2. utgave utgitt med støtte fra:

NORAD gjennom Den norske kirkes nord/sør informasjon

